RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 65.

Lördagen den 15 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial n:is 192—201 samt sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 9.

§ 2.

Härefter föredrogs bevillningsutskottets memorial, n:o 30, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af bevillningsutskottets betänkande n:o 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning af maltdrycker m. m. äfvensom i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1:o) och 2:o).

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Punkten 3:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Efter föredragning bordlades åter lagutskottets utlåtanden n:is 69 och 70, andra särskilda utskottets memorial n:o 5 samt Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 40.

§ 4.

Statsutskottets häruppå föredragna utlåtande n:o 169, i anledning af väckta motioner om löneförbättring för vaktmästarne hos telegrafstyrelsen, blef af kammaren godkändt.

§ 5.

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande n:o 170, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ny aflöningsstat för länsveterinärerna, samt fyra i ämnet väckta motioner.

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottet remitterad proposition, n:o 165, hade Kungl. Maj:t framlagt förslag till ny aflöningsstat för länsveterinärerna jämte allmänna villkor och bestämmelser för åtnjutande af däri upptagna aflöningsförmåner m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fyra inom Riksdagen väckta motioner, nämligen n:is 4 och 73 i Första Kammaren af grefve *A. Hamilton* samt n:is 21 och 256 i Andra Kammaren af herr *Camitz,* däri motionärerna som slutligt yrkande sammanstämmande föreslagit, att Riksdagen, med afslag af Kungl. Maj:ts proposition n:o 165 angående ny aflöningsstat för länsveterinärerna, måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i ett sammanhang låta utreda frågan om lämpligaste sättet för ordnandet af såväl läns- som distriktsveterinärväsendet och, så snart sig göra läte, till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde i *mom. a)*, att Riksdagen, med afslag å grefve Hamiltons och herr Camitz' ifrågavarande motioner i hvad de afsåge Kungl. Maj:ts proposition, måtte bifalla propositionen.

I *mom. b)* hemställde utskottet, att det af grefve Hamilton och herr Camitz i ofvannämnda motioner framställda förslag om skrifvelse till Kungl. Maj:t icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid detta moment hade emellertid reservation afgifvits af herrar *Wiklund, Ström* i Transtrand och *Svallingson,* hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med anledning af grefve Hamiltons och herr Camitz' ofvannämnda motioner, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda lämpligaste sättet för ordnandet af distriktsveterinärväsendet och, så snart sig göra läte, till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Mom. a).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. b) föredrogs, hvarefter ordet lämnades till

Herr Thavenius, som anförde: Enär statsutskottet behjärtat kraven på en förbättrad ställning för länsveterinärerna, följer i själfva verket därmed ett erkännande i sak af det berättigade uti den af grefve Hamilton och herr Camitz framlagda motionen.

Det förhåller sig nämligen icke så, som statsutskottet i sin motivering för afslag å densamma framhåller, att distriktsveterinärerna

blott till ringa omfattning skulle blifva i tillfälle till eller hafva skyldighet att taga befattning med de smittosamma husdjurssjukdomarne. Vid de uppträdande infektionssjukdomarne är det i regel distriktsveterinärerna, som kallas och få taga hand om sjukdomen, oftast från början till slut. Så t. ex. rörande de vanligaste, nämligen mjältbrand, tuberkulos m. fl. sjukdomar, och vanligtvis är det blott, när t. ex. mjältbrand utbryter inom det distrikt, där länsveterinären är stationerad, som han beordras dit. Likaså får länsveterinären rycka in vid mera häftiga och elakartade farsoter, men då undgår icke heller distriktsveterinären att till större eller mindre utsträckning få biträda. Dessa båda veterinära kategoriers tjänstgöringsskyldigheter äro i själfva verket långt mera likartade, än hvad man i allmänhet synes hålla före och än hvad som kommit till uttryck i utskottets motivering.

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

Det måste vidare framhållas, att distriktsveterinärernas ställning är i hög grad ohållbar. De tillsättas på viss tid, oftast 5 år, af en styrelse af växlande sammansättning, där ofta en eller annan medlem är den tongifvande och af hvars gunst de ofta nog äro beroende. Deras osäkra ställning kan t. o. m. mången gång binda deras handlingsfrihet, äfven i fall, då det för dem som tjänstemän är af högsta vikt att kunna och våga handla utan all påtryckning. Det finns mer än ett exempel på, att en veterinär, som vid afgifvande af utlåtande, det må vara i försäkrings- eller besiktningsfrågor eller fall af utbrott af infektionssjukdomar, med de restriktiva ingrepp från veterinärens sida, de kräfva, råkat göra sig misshaglig för en eller annan styrelseledamot, blifvit vid nästa femårsperiod utan vidare entledigad, och det har händt, att så skett, oaktadt veterinären inom sitt distrikt varit så omtyckt, att masspetitioner ingått till vederbörande styrelse för att få honom kvar.

Det torde väl inte vara minsta tvifvel om, att här föreligger ett allvarligt fel i organisationen af distriktsveterinärväsendet, som bör afhjälpas, och vägen därtill ligger i, att staten får en hand med vid deras till- och afsättande. Det låter ju nästan otroligt, men det är dock ett faktum, att det måste anses som ett glädjande undantag, om någon gång vid tillsättandet af en distriktsveterinärplats den mest förtjänte kommer i åtanke. Vanligtvis tillgår det så, att äfven om, som visst icke alltid är fallet, platsen vid ledighet också anslås ledig, en af de sökande antingen någon tid förut slår sig ner i distriktet, där vinner en del bekantskaper och så tryggar sin kandidatur, eller helt enkelt gör en resa till de mera inflytelserika styrelsemedlemmarne, får deras löfte och därmed befattningen, oaktadt han mången gång rent af är den minst meriterade af kandidaterna. Sådant inträffar alltför ofta, och följden har blifvit den, att den sporre, som eljest skulle ligga i utsikterna att genom sträfsamhet och skötsamhet kunna vinna befordran inom yrket, här helt och hållet faller bort. Distrikten få på så sätt själfva lida för detta fel i systemet, och i samma mån utsikter yppa sig att få beställningar på andra håll, vid slakthus, i armén o. s. v., blifva distrikten allt mindre eftersökta, och redan nu stå flere distrikt lediga — jag har sett uppgifvas, att ända till 25 stycken för närvarande äro lediga — och det är fara värdt, att deras antal

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

kommer att i framtiden ökas, hvart efter som nya grenar öppnas för veterinärerna att söka sig in på.

Icke minst är faran stor för, att de vidsträckta norrländska distrikten än mera i framtiden, än hvad redan nu är fallet, skola få svårt att skaffa sig veterinärer.

I utlandet stå distriktsveterinärerna i en mycket gynnsammare ställning, och det skulle nog vara ägnadt att väcka förvåning där, om man visste, att de smittosamma husdjurssjukdomarne hos oss i mycket väsentlig mån omhändertagas af privatveterinärer. Det bör ju vara lätt att inse, att med kännedom om distriktsveterinärens synnerligen slitande yrke, som i hög grad pröfvar helsa och krafter, hans långa och kostsamma utbildningstid, hans ringa inkomster, hans osäkra ställning, då han ju genom en nyck af en enskild kan riskera att med familj helt plötsligt stå utan befattning och utan utsikt, som han är, eller åtminstone i ett flertal fall utan någon som hälst garanti för att, då han blir orkeslös en gång, han och hans familj skall slippa lida nöd, om, säger jag, han känner sin ställning tung och anser, att staten, hvars tjänare han är i nästan lika hög grad som länsveterinärerna, här har en plikt att fylla. Endast i några få län åtnjuta distriktsveterinärerna pension och då af mycket anspråkslös art, i det stora flertalet län finnes ingen pension stadgad, tämligen naturligt för öfrigt, då distriktsveterinärerna där i regel tillsättas på 5 år i sänder. Därför är vanligen familjens ställning vid familjeförsörjarens frånfälle synnerligen beklagansvärd, och i flertalet fall nödgas den söka understöd af de småkassor, som inom kåren äro för detta ändamål åstadkomna, men därifrån endast obetydliga bidrag kunna utgå. Jag skulle ha kunnat med mångfaldiga exempel understryka de här gjorda påpekandena, men hade statsutskottet känt denna fråga i alla dess detaljer, är jag öfvertygad om, att utskottet skulle ha funnit det vara hög tid, att staten här griper in och godtgör en underlåtenhet i organisationen af vårt distriktsveterinärväsende, som i hög grad menligt återverkat på denna för vårt lands husdjurssköts el så betydelsefulla institution.

Slutligen anhåller jag vördsamt, att kammaren behagade behjärta denna framställning och biträda det förslag, som af reservanterna här föreligger, hvartill jag, herr talman, yrkar bifall.

Häruti instämde herrar *Jansson* i Krakerud, *Bogren, Ström* i Transtrand, *Andersson* i Stärte, *Canell, Olausson, Röing,* friherre *Fleetwood, Kjellberg, Andersson* i Hägelåkra, *Sjöberg* och *Pålsson.*

Herr Odqvist: Herr talman, mina herrar! Herr Thavenius har i mycket mörka färger målat distriktsveterinärernas ställning, men jag kan icke inse, att han har rätt däri. Förhållandena äro verkligen icke sådana på de orter jag känner till, och jag känner dock åtskilliga orter i vårt land.

Nu förhåller det sig med sjukvården ifråga om våra husdjur så, att den är inriktad på två linjer, dels den s. k. allmänna och dels den s. k. enskilda sjukvården. Den allmänna sjukvården uppehålles helt och hållet af staten, och enligt det förslag, som vi med anledning af

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

Kungl. Maj:ts proposition i ämnet nyligen antagit, om anställande af 32 stycken länsveterinärer, hafva dessa till uppgift att sköta de smittosamma sjukdomar och farsoter, som möjligen kunna uppträda, ehuru i dessa båda fall äfven distriktsveterinärer äro skyldiga att taga hand om saken.

Distriktsveterinärernas ställning är nog inte så dålig, som här framhållits. De hafva i allmänhet 1,500 à 1,600 kronor i lön och dessutom äro de i många fall berättigade till pension, dock icke så stor; jag tror, att pensionen i högsta fall blir 600 kronor om året. Dessa enskilda veterinärers aflöning bestrides af landsting och hushållningssällskap.

Nu ha motionärerna här föreslagit, att ungefär 120 distriktsveterinärer skulle få en lön af staten å 1,000 kronor. Endast denna utgift spelar en ganska stor roll. För närvarande finnas uti vårt land 187 veterinärdistrikt, men endast i 162 af dessa äro befattningarna tillsatta. Säkert är, att därest ett sådant förslag som det af motionärerna här gjorda skulle gå igenom, kommer på grund af de lokala förhållanden, som finnas i vårt land, distriktens antal att betydligt ökas, och man skulle då nog komma upp till dubbla det antal, som här angifves. Med en beräknad lön af endast 1,000 kronor till enhvar af dessa veterinärer är lätt att inse, hvilken utgift som härigenom skulle läggas på statsverket. Men det kan väl icke vara skäl i, att staten skall anslå medel till aflönande af distriktsveterinärer, som skola sköta våra kreatursbesättningar, ty hur skulle det gå om utgifterna därför skulle tagas från statsverket? Jag kan icke inse, att det skulle vara riktigt eller lämpligt.

Veterinärernas ställning har inom de flesta distrikt väsentligen förbättrats på senare tider. Af den redogörelse, som är bifogad föreliggande utskottsbetänkande, framgår, hurusom man inom flera län tillsatt särskilda veterinärstyrelser, hvilkas ledamöter väljas dels af landstinget, dels af hushållningssällskapet, hvarjämte länsveterinären är självskrifven ledamot i sitt läns styrelse. Man kan då lätt inse, att distriktsveterinärernas ställning på detta sätt blifvit betydligt förbättrad.

Det skulle nog vara en stor fördel för oss landtmän och djurägare, om vi kunde få detta statsbidrag, men jag kan för min del icke gilla, att staten påtager sig en dylik utgift, och därför får jag för min del yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Camitz: Herr talman, mina herrar! Jag har tagit mig friheten väcka en motion angående en skrifvelse till Kungl. Maj:t om ordnandet af distriktsveterinärväsendet här i landet. Utskottet har afslagit denna min motion under uttalande af att det anser, att distriksveterinärväsendet är ganska väl ordnadt såväl med afseende på distriktens antal som i öfrigt.

Man kan icke annat än förvåna sig öfver detta utskottets uttalande, ty man behöfver blott taga del af den vid utskottets utlåtande fogade förteckningen öfver veterinärdistrikten för att finna hvilket brokigt virrvarr af anordningar och bestämmelser, som äro rådande inom de olika länen. I en del län tillsätter Konungens befallningshafvande

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

distriktsveterinären, i en del län taga landsting och hushållningssällskap på ett eller annat sätt del i antagandet, och i en del län är det kommunalstämmor och lokalstyrelser, som tillsätta tjänsten.

I en del distrikt antagas veterinärerna på viss tid, 5 à 10 år, och i en del på obestämd tid med 3 till 15 månaders uppsägning.

Lönerna, som i allmänhet tyckas vara ganska knappt tilltagna, variera högst betydligt, från 1,000 kronor ända upp till 3,500 kronor, detta senare belopp dock endast på ett ställe.

Man kan väl icke beteckna dessa förhållanden såsom varande ordnade. Jag tror, att man snarare kan beteckna dem såsom varande oordnade.

Tager man därtill reda på, huru dessa system och organisationer i verkligheten fungera, så måste man medgifva, att våra distriktsveterinärers ställning är synnerligen ohållbar och olidlig. Jag skall här gifva ett faktiskt exempel på huru det tillgår i verkligheten och ber därför att få läsa upp en artikel, som är intagen i Svensk veterinärtidskrift och är undertecknad af professor Vennerholm. Den rör Södertälje veterinärdistrikt och lyder sålunda:

»Säkerligen hafva en hel del af kollegerna icke utan en viss förvåning mottagit underrättelsen om att Södertälje veterinärdistrikts bestyrelse åter bytt om veterinär. Fr. o. m. den 1 jan. 1909 är nämligen stadsveterinär Flyborg åter antagen till distriktsveterinär och den förutvarande distriktsveterinären Cl. Schultz, som likaledes sökte befattningen, har alltså blifvit förbigången.

Innan jag går vidare, ber jag att få återgifva följande tvenne aktstycken:

Styrelsen för Södertälje veterinärdistrikt får härmed på distriktsveterinären Clas Schultz' anhållan om tjänstgöringsbetyg meddela, att herr Schultz, som i nämnda egenskap varit här anställd sedan 1 juli 1904, städse med duglighet och stor noggrannhet fullgjort sina åliggganden.

Södertälje den 29 december 1908.

På styrelsens för Södertälje veterinärdistrikt vägnar:

Fr. Fant.

Styrelsens ordförande.

Södertälje, Hall den $^{29}/_{12}$ 1908.

H. Herr distriktsveterinären Clas Schultz, Södertälje.

Med öfversändande af det begärda tjänstgöringsbetyget har jag tillika att meddela, att veterinärdistriktets styrelse vid sammanträde i dag utsett veterinären Gottfrid Flyborg att under femårsperioden från och med den 1 januari 1909 vara distriktsveterinär i Södertälje veterinärdistrikt.

Med all högaktning

Fr. Fant.

Alltså samtidigt ett intyg om väl vitsordad tjänstgöring och — ett afskedande från den innehafda befattningen utan vidare kommentarier och, åtminstone enligt hvad vederbörande veterinär själf uppgifver, utan något som helst föregående meddelande om den säkert icke så alldeles välkomna nyårsnotisen.

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

Distriktet i Södertälje som sådant bildades, om jag ej missminner mig, 1889, då veterinär Flyborg antogs till veterinär, men vid följande femårsperiod fick han lämna befattningen för veterinär Regnér, som följande femårsperiod i sin ordning fick vika för Flyborg; följande femårsperiod hade man hunnit tröttna på Flyborg igen, och så blef Schultz distriktsveterinär, och nu har också han efter en femårsperiod fått röna, hur nyckfullt ödet roar sig med distriktsveterinärerna i Södertälje, och vet. Flyborg sitter åter i distriktsveterinärsadeln. Men pegasen är en smula störig, det har inte minst kollega Flyborg fått erfara, och skall man hålla sig kvar på den, är jag rädd, att man får taga ett bra nog stadigt tag i majorstygeln. Ja, jag skämtar, men hela frågan är egentligen mera att gråta än att skratta åt — en sorglig illustration till frågan om distriktsveterinärernas ställning och säkert ett godt argument i striden för en bättre tingens ordning härutinnan.

Jag klandrar icke kollega Flyborg, ty han har ju den äldsta rätten till platsen, men jag protesterar i distriktsveterinärkårens namn mot en sådan hållningslöshet, som denna distriktsveterinärbestyrelse lagt i dagen under alla dessa års lopp och icke minst då den nu senast, samtidigt med att den ger sin veterinär ett godt vitsord, ger honom mot hans egen vilja afsked från sin befattning i distriktets tjänst. Det är i sådana fall en gemensam aktion från kåren kan ifrågasättas, och om jag ej misstar mig, kommer frågan åter en gång upp, då kåren nästa gång allmänt sammanträder.

J. Vennerholm.»

Jag skulle kunna anföra en massa likartade exempel, där ådagalagda meriter icke varit afgörande vid tjänstens tillsättande, men inskränker mig till det anförda.

Organisationer och system, som kunna gifva rum för sådana missförhållanden, torde väl icke kunna betecknas såsom tillfredsställande och väl ordnade.

Utskottet medgifver i sitt utlåtande på sid. 6, att enligt dess förmenande husdjursvårdens ordnande obestridligen är af ett visst allmänt intresse, men anser, att det icke tillkommer staten att taga omedelbar befattning därmed. Ja, jag frågar: hvem skall då taga befattning därmed, om man vill, att det skall bli ordnadt på ett tillfredsställande och enhetligt sätt?

Af utskottets utlåtande framgår, att af de 187 veterinärdistrikten vid 1909 års ingång 25 voro vakanta, således en sjundedel. Blir icke detta förhållande snart ordnadt, skulle det förvåna mig betydligt, om vi icke snarligen få erfara, att ett än större antal distrikt förbli obesatta.

Utskottets uttalade åsikt, att bekämpandet af smittosamma sjukdomar eller farsoter otvifvelaktigt är ett statligt intresse och att ordnandet af husdjursvården i detta afseende bör tillkomma staten, är nog fullkomligt riktig. Men då utskottet förmenar, att staten väl sörjt härför genom tillsättandet af länsveterinärer och stipendiater, har utskottet synbarligen misstagit sig, ty utan distriktsveterinärens åtgörande härvidlag torde en effektiv husdjursvård i detta afseende vara omöjlig. Af hvad jag kunnat inhämta framgår, att det är distrikts-

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

veterinären, som nästan uteslutande sköter om äfven de smittosamma sjukdomarna och att det endast är vid större farsoter, som beröra flere distrikt, som länsveterinären måste ingripa och ordna sjukvården m. m. Distriktsveterinärerna få naturligtvis vid sådana tillfällen ej heller vara overksamma. Utskottet erkänner ock, att distriktsveterinärerna hafva vissa skyldigheter rörande de smittosamma sjukdomarna, men vill göra troligt, att dessa åligganden äro af mycket ringa omfattning. Då sålunda distriktsveterinären måste taga befattning med de smittosamma sjukdomarna, hvilket utskottet betecknar såsom ett statligt intresse, och då husdjursvården ändå enligt utskottets medgifvande har ett visst allmänt intresse, så hade väl dessa omständigheter bort synas utskottet vara anledning till en utredning. Riktigast hade naturligtvis varit, om en utredning skett i ett sammanhang angående såväl länssom distriktsveterinärerna, men då jag icke velat motsätta mig en välbehöflig lönereglering för länsveterinärerna, har jag afstått från något yrkande i detta afseende.

Ehuru jag sålunda anser det i hög grad önskvärdt, att distriktsveterinärernas löner förbättras, anser jag det dock vara betydligt angelägnare, att deras ställning i andra afseenden blifver tryggad, och då detta icke kan ske på annat sätt än att staten tager hand härom, vidhåller jag mitt yrkande om utredning, och jag gör det icke allenast för att råda bot för de olidliga förhållanden, hvarunder en hel tjänstemannakår lefver, utan äfven på det att allmänhetens intressen med afseende på husdjursvården icke må äfventyras. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Camitz förenade sig herrar *Ersson, Janson* i Bråten, *Wiklund* och *Lindgren* i Oskarshamn.

Herr Svallingson: Herr talman! Det kan ju vara vanskligt att vinna gehör i denna kammare för en fråga sådan som den nu föreliggande, då flertalet af statsutskottets landtmannarepresentanter ställt sig afvisande mot densamma. Men med hänsyn till dess viktiga innebörd, skall jag i egenskap af reservant anhålla att få några ord antecknade till protokollet. Jag skall då till en början be att få anföra några siffror. Om herrarne varit i tillfälle att ägna en stunds uppmärksamhet åt den statistiska redogörelse, som under Riksdagen utdelats i kammaren och hvilken omfattar landtbruk och boskapsskötsel, skola herrarne ha funnit, hurusom de värden, som landtmännen äga i sina kreatursstammar, äro ganska betydliga. Denna redogörelse angifver, att boskapsstocken vid utgången af år 1907 var följande: hästar öfver 3 år 477,271, hästar under 3 år 88,956, oxar 170,645, kor 1,804,473, tjurar och ungnöt öfver en half million, får öfver en million samt svin nära 900,000. Summan af större och mindre kreatur utgör sammanlagdt 5,160,562. Med de höga värden en del af såväl våra häststammar som våra nötboskapsstammar ha, kunna dessa värden räknas i milliarder kronor och icke blott i millioner. Under sådana förhållanden torde det icke vara egendomligt, om det finnes personer, som anse, att det icke är väl ordnadt i närvarande stund med afseende på distriktsveterinärväsendet. Det är riktigt, såsom försvararne

af statsutskottet förklara, att staten bekostar 32 länsveterinärer. Men det är otänkbart, att denna lilla styrka räcker, då epidemier utbryta. Då har man att tillgå veterinärstipendiater och distriktsveterinärer. De äro för staten utmärkt bra att kommendera ut, men staten har icke velat lägga två strån i kors, för att deras ställning skall bli någorlunda dräglig. Nu har det blifvit påpekadt, att det skulle leda till oerhörda kostnader, om reservanternas framställning blefve bifallen. Kostnadsfrågan ligger emellertid här vid sidan af ämnet. Det hufvudsakliga i reservationen är hemställan om en utredning angående det sätt, hvarpå distriktsveterinärväsendet bör ordnas. Jag tror icke, att det är att frukta, att därigenom oerhörda belopp skola påläggas statsbudgeten, ty i så fall vore det icke svårt för Riksdagen att säga nej. Kommer ett icke tillfredsställande förslag fram, blir det naturligtvis afslaget.

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

Herr Odqvist förklarade, att distriktsveterinärerna voro tillförsäkrade en pension på 600 kronor. Ja, det är möjligt, att det förekommer i vissa distrikt, kanske i herr Odqvists eget; det är en sak, som jag icke känner till, men hvad jag bestämdt vet, är, att någon pension icke är beslutad att utgå för hela riket åt dessa veterinärer. Det är ju möjligt, att de själfva bildat någon mindre fond, som de ha att tillgå i händelse af sjukdomsfall eller vid hög ålder, men jag tviflar på att det finnes någon verklig pension för distriktsveterinärerna.

Majoriteten inom statsutskottet tyckes anse, att allt är så väl ordnadt med afseende på aflöning och allt annat, som rör distriktsveterinärerna, och det har uppgifvits, att deras aflöning utgår med 1,200 à 1,500 kronor, och detta är nog äfven förhållandet i de flesta distrikt; men det finnes de distrikt, som betala 600 kronor med ett tillägg efter tio år af ytterligare 200 kronor. Återigen finnes det sådana, som betala 3,000 kronor och däröfver; och då frågar jag, om det är väl ordnadt med afseende på aflöningsförhållandena? Nej, det är det mest ojämna man kan tänka sig, åtminstone enligt mitt förmenande.

Och hur är det ställdt med afseende på tillsättningen af tjänster? I många fall är det rent godtycke, som bestämmer härvidlag. Äfven om en sådan veterinär innehaft ett förordnande på några år, är det därför icke säkert, att han vid ansökan till ny period får det förnyadt, ehuru han oförvitligt fullgjort sina åligganden. Ja, det har händt, att en veterinär samma dag, som han hoppats få sitt förordnande förnyadt, fått »svart på hvitt» på, att han varit fri från sin tjänst. Jag frågar: är det under sådana förhållanden väl ordnadt för denna tjänstemannaklass, hvars uppgift sannerligen är så stor, att vi böra taga dess intressen tillvara mera än hittills varit fallet? Inom ett distrikt förekommer med afseende på tjänstens säkerhet icke en enda dags uppsägning. Flera exempel på missförhållanden i detta afseende skulle kunna framdragas, men jag vill icke längre härmed upptaga kammarens tid.

För någon tid sedan ordnades en fråga, som ansågs vara af stor vikt för landtmännen, nämligen löneregleringen för landtmäteristaten? Enligt min uppfattning är frågan rörande veterinärväsendet minst

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

lika viktig för oss landtmän; och då jag är öfvertygad om, att flera inom denna kammare dela den af mig uttalade uppfattningen, tvekar jag icke att hemställa om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Öberg, Karlsson* i Mo, *Kronlund, Olsson* i See, *Mallmin, Gustafsson* i Vi, friherre *Bonde, Forssling, Rune, Larsson i* Bondarfve och *Olsson* i Broberg.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! För min del finner jag, att reservanterna gifvit så goda skäl för den uppfattning, som är uttryckt i reservationen, att jag icke kan underlåta att, innan kammaren går att votera i denna fråga, uttala min fulla anslutning till det af reservanterna framställda förslaget. Det blir visserligen endast en opinionsyttring, då Första Kammaren redan har bifallit utskottets förslag, men frågan är dock af sådan vikt och betydelse, att jag tror, att det skulle vara nyttigt, om denna kammare ville uttala sig i samma riktning, som reservanterna här gjort.

Jag finner det icke fullt riktigt resoneradt, då utskottet så skarpt begränsar de uppgifter, som dessa veterinärer skulle ha beträffande det statliga intresset och de enskildas intresse. Utskottet säger nämligen, att bekämpandet af smittosamma sjukdomar eller farsoter otvifvelaktigt är ett statligt intresse, men att däremot vården i allmänhet af de särskilda kreatursbesättningarna uteslutande är vederbörande djurägares enskilda ekonomiska angelägenhet. Jag tror icke, att detta är fullt riktigt uttryckt. Det är visserligen de enskilda samhällsmedlemmarnas intresse närmast, men jag anser, att det är ett statligt intresse, att de enskilda medborgarna också lefva under någorlunda tryggade förhållanden och att de skyddas för de olyckor, som skulle drabba dem, därest vi icke hade en väl ordnad veterinärverksamhet inom landet. Jag tror sålunda, att det ena intresset står väl samman med det andra och att vi därför icke så strängt böra skilja på dem. Och under alla förhållanden måste vi erkänna, att vi ha en sådan brokig mångfald bestämmelser beträffande distriktsveterinärerna, angående deras tillsättning, aflöning o. s. v., att det är stor osäkerhet och otrygghet rådande på detta område. Jag tror därför, att det är nyttigt, om kammaren afger en oponionsyttring i frågan, och jag hoppas, att regeringen, äfven om det icke blir någon skrifvelse från Riksdagen, dock tager vederbörlig hänsyn till hvad denna kammare i detta afseende uttalat och sålunda så fort som möjligt inkommer med ett förslag i den riktning, hvari reservationen går. Jag ber därför att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herrar *Juhlin, Wavrinsky, Widén* och *Jonsson* i Gumboda instämde häruti.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman! Då den siste ärade talaren just uttalade den mening, som jag hyser beträffande denna fråga, ber jag, herr talman, att få till alla delar instämma i det yttrande, som han här hade.

Herr Andersson i Skifarp: Det kan ju visserligen sägas vara bra, om staten reglerar hithörande förhållanden, men jag tror dock,

att det här är fråga om ett område, där de enskilda kunna mycket väl själfva reglera. I de allra flesta fall ha ju landstingen trädt emellan härvidlag och, så godt de kunnat, sökt reglera dessa förhållanden, och i regeln tror jag, att de gjort detta till allmän belåtenhet. Hvad det län beträffar, som jag själf tillhör, kan jag intyga, att jag icke hört några som helst klagomål i fråga om veterinärväsendet. Tvärtom har man på många håll mycket godt om veterinärer i distrikten. I hvarje distrikt finnes först och främst den s. k. distriktsveterinären, som åtnjuter vissa aflöningsförmåner, men därjämte har man äfven att tillgå andra veterinärer, som slagit sig ned inom distriktet. Jag känner sålunda till ett distrikt, där förutom distriktsveterinären finnas på samma plats två andra veterinärer. Där är man alltså icke illa tillgodosedd i detta afseende. Det kan naturligtvis ställa sig olika på andra håll, men där så behöfs få väl enskilda, kommuner och landsting träda emellan och söka reglera förhållandena, så att de blifva tillfredsställande. Detta är enligt mitt förmenande det bästa sättet att ordna saken. Så snart det allmänna kräfver, att veterinär ingriper, har man ju länsveterinärerna, som i sådana fall äro skyldiga stå till tjänst.

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman! Jag tror för visso, att de olika distrikten själfva kunna ordna denna fråga, och det synes väl äfven framgå af den redogörelse, som är bifogad utskottets betänkande. Men nog förefaller det mig åtminstone, som om man borde se till, att distriktsveterinärerna finge en något mera *fast* anställning, än hvad de för närvarande äga. Här ha nu från flera håll framkommit yttranden, som tydligt visa, att deras anställning är fotad på mycket lösa grunder, och detta är enligt min uppfattning icke lämpligt. En distriktsveterinär kan vara till mycket stort gagn på den ort, där han verkar, i synnerhet genom att uppmuntra kreaturs- och hästafveln, för hvilket ändamål jämväl staten anslår afsevärda penningbelopp, och jag tror därför, att det behöfves personer, som kunna gifva goda råd åt allmänheten beträffande hithörande förhållanden. Jag kan därför icke finna annat, än att denna sak borde komma under Kungl. Maj:ts pröfning och att denna kammare gjorde klokt i att såsom en opinionsyttring antaga reservationen, till hvilken jag alltså ber att få yrka bifall.

Herr Camitz: En föregående ärad talare nämnde, att frågan redan vore afgjord genom Första Kammarens beslut om afslag å den här gjorda framställningen. Jag vill då erinra om, att enligt de upplysningar, jag erhållit, var det på grund af formella skäl, som frågan icke i Första Kammaren fick den behandling, som varit önsklig. Det är ovisst, huruvida icke utgången där i annat fall blifvit en annan.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Då man tillhör landtmännen, borde man ju icke ha så mycket att invända mot en sådan skrifvelse som den, hvarom här är fråga, men jag vill dock för min del säga, att benägenheten att såvidt möjligt öfverföra allting på staten ibland går väl långt, och särskildt anser jag detta vara förhållandet i detta fall. Låt vara, att den redogörelse angående dessa veterinärer,

Ang. ny aflöningsstat för länsveterinärerna. (Forts.)

som här är bifogad utskottets betänkande, utvisar, att förhållandena på detta område äro mycket olika inom det ena och det andra länet, så är det i alla fall Konungens befallningshafvande, hushållningssällskapen och deras förvaltningsutskott inom de olika distrikten, som ha denna fråga om hand. Om alltså veterinärväsendet icke är öfverallt så ordnadt, som önskligt vore, är ju detta beroende på dessa myndigheter. Man får väl ändock antaga, att de ordnat förhållandena så, som de, enhvar inom sitt distrikt, ansett vara bäst och rättast.

Nu är det gifvet, att om en sådan skrifvelse som den nu föreslagna aflåtes, skulle följden däraf, liksom i andra liknande fall, blifva den, att statsverket åsamkades ökade utgifter. Om Riksdagen skall lägga sig i denna sak så mycket, som här är ifrågasatt, skulle detta medföra stora kostnader, då naturligtvis vederbörande inom distrikten icke ha något emot, att kostnaderna för bestridande af alla dessa här föreslagna distriktsveterinärers aflöning läggas på staten.

Jag vill dock framhålla, att det är icke blott i fråga om veterinärväsendet som det är så ordnadt, att det ekonomiska ansvaret hvilar på de olika distrikten själfva och icke alls på staten. Sålunda har ju hvarje stad sin stadsläkarinstitution och bestrider själf utgifterna för dessa stadsläkares aflöning. Hvad lasarettsläkarna beträffar, är förhållandet enahanda, fastän det i fråga om dem är landstingen, som äro de anslagsgifvande. Därest en sådan läkare ej är belåten med sin aflöning, äger han att ingå till vederbörande landsting med en framställning, och landstinget ordnar sedan saken, som det finner vara bäst.

Sedan hafva vi fjärdingsmännen, som vi äro skyldiga att hålla, men Riksdagen har icke lagt sig i deras aflöningsförhållanden. Rätt som det är få vi väl den frågan också. Frågan om barnmorskornas aflöning hade vi i fjol. Riksdagen lade sig i den saken, men endast så, att det bestämdes, att de icke skulle få aflönas med mindre belopp än som i det då föreliggande förslaget fanns angifvet. Det återstår många andra sådana områden.

Äro herrarna benägna att öfverflytta dessa kostnader på statsverket, så har jag icke så mycket däremot, men det kostar mycket pengar. Det blir slutet. Jag för min del kan icke se annat än att genom bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga den hufvudsakligaste delen af motionärernas förslag bortfallit, ty det grundar sig på det antagandet, att länsveterinärernas lönefråga afslås för att man skall få tillfälle att ordna hela veterinärfrågan samtidigt. Men när förslaget till ordnande af länsveterinärernas löneförhållanden nu godkänts, har det förnämsta skälet för bifall till motionärernas förslag bortfallit. Trots detta vill man drifva fram en skrifvelse, som reservanterna föreslå.

Jag för min del tror, att det klokaste vore att bifalla utskottets hemställan, till hvilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Ström i Transtrand: Herr talman! Den senaste talaren nämnde, att landsting och hushållningssällskap skulle draga försorg om distriktsveterinärernas löner. Jag tror, att i de flesta distrikt de icke göra det, utan möjligen lämna något bidrag. I Kopparbergs län lämnar landstinget 500 kronor, men hushållningssällskapet ingenting.

Ordnandet af löneförhållandena sker genom särskilda bestyrelser inom hvarje distrikt på sätt styrelserna för godt finna. Så är det på de flesta ställena. Om man hade så pass reda i förhållandena, att landsting eller hushållningssällskap, endera eller bådadera, hade skyldighet att ordna detta, så skulle jag för min del gå in på att det på sätt och vis vore ordning. Men så är icke förhållandet, och därför anser jag, att det är hög tid, att något göres för att få en bättre ordning till stånd.

Jag hoppas och tror, att åtminstone denna kammare vill gifva en sådan opinionsyttring och bifalla reservationen, så att man kan hoppas på att förhållandena blifva på något sätt ordnade. Att staten skulle helt öfvertaga kostnaderna, hafva åtminstone icke motionärerna tänkt sig, utan blott att staten skulle lämna något bidrag och att man på samma gång finge ordnade förhållanden med afseende på såväl tillsättning som löner.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I enlighet med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å samma hemställan och bifall i stället till den af herr Wiklund m. fl. vid momentet afgifna reservationen; och förklarade sig herr talmannen anse den sistnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid af herr Odqvist, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i mom. b) af utskottets förevarande utlåtande n:o 170, bifaller den vid momentet af herr Wiklund m. fl. afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 132 ja mot 74 nej; och hade kammaren alltså med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr Wiklund m. fl. vid momentet afgifna reservationen.

§ 5.

Ang. sakkunnig undersökning af landets alla skogar.

Härefter fanns å föredragningslistan upptaget statsutskottets utlåtande n:o 172, i anledning af väckta motioner om anslag till påbörjande af en sakkunnig undersökning af landets alla skogar.

Efter föredragning af utskottets hemställan lämnades ordet till

Herr Schotte, som yttrade: Herr talman! Jag är statsutskottet tacksam för den välvilliga behandling, som det ägnat motionen, hvilken behandling ju innebär, att statsutskottet, då det kan antagas, att nästa år en kungl. proposition i ämnet kommer att föreläggas Riksdagen, är beredt att med sitt förord beledsaga en blifvande proposition.

Ang. sakkunnig undersökning af landets alla skogar. (Forts.)

Jag skall därför inskränka mig till att endast med några få ord beröra betydelsen af den ifrågasatta undersökningen af Sveriges skogar och närmast Värmlands län, samt några af de erinringar, som gjorts mot en dylik undersökning, något som synes mig i detta sammanhang böra erinras om, på det att vikten af denna undersökning, särskildt såsom grundval för den framtida rationellare lagstiftning, hvaraf så stort behof föreligger, må framgå klarare. Det har invändts, att en dylik undersökning af Sveriges skogstillgångar endast skulle äga betydelse för en kortare framtid. Genom den ifrågasatta undersökningen, sådan den är föreslagen af skogsvårdsstyrelsernas kommission, vinnes först och främst kännedom om förekomsten af olika beståndstyper i Sveriges skogar, tallhedar, granskogar, försumpad jord o. s. v. Dessa uppgifter ha betydelse för all framtid; och utan att man vet något om denna fördelning, hänga kalkylerna om skogarnas atkastningsförmåga i luften. Vidare vinner man genom berörda undersökning kännedom om nuvarande skogskapital i landet; det är nödvändigt, att man en gång gör en dylik generalinventering för att ha en utgångspunkt för kalkylerna. Huru länge de siffror, som sålunda erhållas, stå sig, därom kunna meningarna vara delade, men då man genom undersökningen samtidigt får veta tillväxten och man har möjlighet att beräkna omfattningen af afverkningen, så böra dessa siffror anses tillförlitliga under en ganska afsevärd tid. För vanliga småskogar göras ju i allmänhet afverkningskalkylerna för tjugu år, och en dylik riksinventering måste därför anses äga giltighet för minst samma tid. Enligt fackmäns uppgifter skulle de siffror, denna inventering ge, vara användbara för dubbla tiden, d. v. s. fyrtio år, och till denna tids slut har nog, få vi hoppas, skogsskötseln nått en helt annan utveckling än nu, både teoretiskt och praktiskt. Vidare får man genom den ifrågasatta undersökningen kännedom om den nuvarande skogstillväxten, hvilket är nödvändigt för att kalkylerna skola stå sig tillräckligt länge. Jag yttrade nyss, att kalkyler öfver årsafverkningen äro möjliga att verkställa såväl för landet i sin helhet som för särskilda landskap. Beträffande industriens virkesbehof har man genom den officiella statistiken någorlunda reda på, hvad som årligen åtgår. Det skulle således närmast vara nödigt att vinna en beräkning af husbehofsvirket. En dylik beräkning är kanske ej så lätt, men skogsvårdsstyrelsernas kommission har kommit med en af alla erkänd metod för att göra äfven sådana beräkningar i sammanhang med den ifrågasatta undersökningen. Man skulle nämligen räkna antalet stubbar från träd, som afverkats under året närmast före undersökningen, och sedan man fått reda på detta antal och deras kubikmassa, drages därifrån den virkesmängd, som enligt statistiken åtgått för industriens behof under samma år. På detta sätt erhålles en siffra för husbehofsvirket, och man kan antaga, att denna siffra skall hålla sig något så när konstant eller åtminstone vara lika åren före och åren efter en sådan riksinventering. Gifvet är emellertid, att afverkningen af husbehofsvirke befinner sig i stigande.

Under de förhållanden, som föreligga, har jag, herr talman, intet särskildt yrkande att framställa.

Vidare anförde

Ang. sakkunnig undersökning af landets alla skogar. (Forts.)

Herr Starbäck: Herr talman! Då jag icke deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, men försummat att låta anteckna min frånvaro, så ber jag att till protokollet få uttala såsom min mening, att det är ett synnerligen beaktansvärdt ändamål, för hvilket herr Schottes motion blifvit väckt, äfvensom den förhoppningen, att däri föreslagna åtgärder i en snar framtid må blifva realiserade.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 6.

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 173, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation af tekniska högskolan m. m. samt i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning af *punkten 1:o)*, angående upplåtelse af ett område å norra Djurgården för uppförande af nya byggnader för tekniska högskolan samt anvisande af anslag härför, lämnades ordet till

Herr Tengdahl, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som bekant har jag sökt resa en opposition mot det kungl. förslaget ur den synpunkten, att frågan om den högre tekniska undervisningen icke kan lösas fristående. Tvärtom böra de bägge grenarne af samma undervisning organiskt sammanfogas, så att *högre* och *lägre* icke längre betyda läroverk med på olika håll tillgodosedda inträdesfordringar, det ena byggande på folkskolan eller allmänna läroverkens nederdel, respektive realskoleexamen, det andra byggande på studentexamen, utan det betyder efter hvarandra följande kurser inom samma stora ram, och det hela byggande på folkskolan eller allmänna läroverkens nederdel, så länge denna vårt undervisningsväsendes blindtarm ännu icke är bortopererad.

Jag har tillåtit mig beteckna min ståndpunkt som en sund reaktion mot pedagogiska felsteg från en en gång lofvande början till ett enhetligt tekniskt undervisningsväsen. Dessa pedagogiska felsteg ha fört till en betänklig dyrkan af den s. k. allmänbildningen, hvarunder man alldeles glömt bort hufvudsaken, nämligen urvalet af det bästa möjliga människomaterialet.

Med min ståndpunkt är det naturligt, att jag icke kan gilla regeringens tillvägagående att tillsätta två kommittéer för *en* fråga, den stora: huru skall vårt land öfverhufvud få dugliga teknici af olika grader?

Nu är skadan skedd. Jag kan icke inse, att regeringen då har annat att göra, om den kungl. propositionen nu blir afslagen, än att remittera högskolekommitténs yttrande till kommittén för den lägre undervisningen och så låta den ta hand om det hela. Detta är alldeles nödvändigt för att få, populärt taladt, någon fason på det hela. Högskolekommittén har redan sagt sitt ord om inträdesfordringarna vid högskolan, respektive Chalmers, och den lägre kommittén har ingen

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. Forts.)

befogenhet att yttra sig om den saken. På det sättet blir det intet som helst ordentligt samband, om icke högskolekommitténs förslag granskas af den andra kommittén. Denna granskning bör ske icke blott ur synpunkten af inträdesfordringarnas allmänna formulering, utan också ur den synpunkten, om icke en tillfredsställande reform af den lägre undervisningen kan tänkas minska tillströmningen till den högre. Det är om denna sida af saken den i min motion åberopade lektor V. Karlsson vid Örebro tekniska elementarskola — för öfrigt en af vårt lands förnämsta arkitekter — skrifvit till mig:

»Hvilken ståndpunkt man än i öfrigt må intaga till dessa frågor, borde det dock för hvar och en vara solklart, att den högre tekniska undervisningen icke kan vara fullständigt oberoende af och isolerad från den lägre. Den tanken ligger ju dock nära till hands, att likasom den nyinrättade realskoleexamen väntas komma att reducera antalet af dem, som taga studentexamen, så skulle också bättre ordnade tekniska fackskolor kunna nedbringa antalet studerande vid tekniska högskolan, hvilket — också i analogi med det nämnda exemplet — borde vara till fördel icke blott för statens och ännu mera de enskildas ekonomi, utan också för undervisningen och dess resultat».

Innan jag lämnar den nu antydda sidan af saken vill jag påpeka, att regeringen på 1870-talet icke bar sig så egendomligt åt som den nuvarande regeringen vid reform af den tekniska undervisningen. Fråga hade då uppstått att förena det dåvarande teknologiska institutet med en mängd andra läroverk: farmaceutiska institutet, skogsinstitutet, landtmäteriundervisningen och krigshögskolan. Den frågans utredning öfverlämnades till vissa kommitterade, som framkommo med ett förslag till omorganisation af teknologiska institutet ungefär till hvad tekniska högskolan för närvarande är. Sedan fingo *samma* kommitterade uppdrag att omorganisera de lägre tekniska läroverken. Visserligen var detta icke någon idealisk arbetsordning enligt mitt sätt att se saken, men dock förnuftigare än att tillsätta två kommittéer, som arbeta utan kunskap om hvarandra.

Utvecklingen på den tekniska undervisningens område kännetecknas af bland annat följande:

Teknologiska institutet var länge och väl endast en lägre skola utan några högre inträdesfordringar, alltså ingen egentlig ingenjörshögskola, utan snarare en samling yrkesskolor. Det fanns t. ex. yrkesskolor för att göra blommor, för garfveri och flere andra dylika skolor. När man nu skulle reformera detta, stirrade man sig så blind på krafvet på *högre* ingenjörsutbildning, att man alldeles icke frågade efter, hvar man skulle taga de lämpliga ämnena, och så att man alldeles skar bort yrkesskolorna, som vi fortfarande förgäfves ropa efter (med undantag af några få på ett par ställen). Den högre undervisningen skulle lefva för sig; mellanbildningen så att säga koncentrerades vid de så småningom ur aftonskolorna och dylika skolor uppstående tekniska elementarskolorna, och arbetarnes nödtorftiga undervisning i tekniska saker (delvis ock allmänbildning) öfverlämnades åt aftonskolorna. Det hela blef söndertrasadt, utan reda, plan, öfverskådlighet och sammanhang.

Hvad jag nu för min del är nog djärf att fordra är, att det hela

skall hänga ihop. Reformen skall gå nedifrån uppåt, men samtidigt tillbaka till gångna tiders grundprincip, åtminstone sådan den fanns i vissa delar af den tekniska undervisningen. Jag föraktar icke allmänbildningen, men jag böjer mig icke för ett konservativt slagord.

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

När den tekniska undervisningskommittén år 1872 föreslog mogenhetsexamen såsom hufvudsaklig kompetensfordran, betonade den dock starkt, att denna fordran icke fick utestänga andra sökande, såsom nu alltjämt sker, med platsbristen såsom föreändning. Kommittén skrifver härom:

»Men ehuru kommitterade således anse det vara af väsentlig vikt, att mognadspröfningen vid de allmänna läroverken berättigar till inträde i den tekniska högskolan, kunna de likväl icke tillstyrka, att denna examens afläggande uteslutande göres till villkor därför. Dels kan det icke sällan inträffa, att en yngling, som begagnat enskild undervisning, söker inträde vid det tekniska läroverket. För honom skulle en pröfning vid elementarläroverken innebära samma svårigheter som en pröfning vid den tekniska läroanstalten.» (Det är att märka, att numera denna pröfning blifvit förlagd just till de allmänna läroverken, något som 1872 års kommitté ju ansåg synnerligen opraktiskt.) »Dels händer det understundom», heter det vidare, »att ynglingar af missgynnande ekonomiska förhållanden eller andra bevekelsegrunder föranledas att tidigt utgå i det praktiska lifvet, och att de sedermera, inseende behofvet af grundligare teoretiska kunskaper, önska att vid högskolan vinna inträde. Det synes för sådana fall böra medgifvas inträdessökande att genom en vid högskolan aflagd examen ådagalägga, att de äga tillräckliga förkunskaper, för att med verklig nytta för sig själfva och utan skada för läroverket begagna dess undervisning.»

Det är denna sistnämnda möjlighet att pröfva in för dem, som hvarken tagit någon studentexamen eller gått i Chalmers eller i teknisk elementarskola, som styrelsen helt enkelt stängt från och med 1902.

Naturligtvis var det ett mycket enkelt sätt att ta saken att föreskrifva studentexamen som inträdesfordran, men på den tiden var det ju det städse tillgripna receptet. Vår tid, som sett de tekniska elementarskolorna rycka upp högst betydligt, som infört en ny lägre examen, realskoleexamen, och som på allvar uttalar sig för folkskolan som bottenskola, borde kunna hitta på något lämpligare än studentexamen såsom inträdesfordran till alla möjliga banor.

Om jag ser till det fack, som särskildt intresserar mig på grund af mina studier — byggnadsfacket — var undervisningen före 1877 koncentrerad till akademien för de fria konsterna. Och där var den organiskt ordnad, så att arkitekteleven först måste ha byggmästarekunskaper. Den blifvande arkitekten och den blifvande byggmästaren hade en viss gemensam undervisning, efter hvilken byggmästaren gick ut i det praktiska lifvet och arkitekteleven fortsatte med sin estetiska utbildning. Det är ingenting annat jag begär, men jag vill ha idén tillämpad äfven på utbildningen af högre och lägre verkstadsbefäl och högre och lägre teknici öfverhufvud taget. Naturligtvis kan jag icke yrka återgång till det, som nu gifvet måste betraktas som otidsenligt, men till *den bärande idén* i detta arrangemang, som gifvit oss långa rader af våra bästa byggmästare och arkitekter, begär

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

jag en återgång. Bland byggmästare nämner jag C. H. Hallström, som utförde så många och stora arbeten, att endast förteckningen öfver dem upptar flera petitsidor i en festskrift, som skånska cementgjuteriet utgaf till 1897 års byggmästaremöte. Bland arkitekterna nämner jag Scholander och Gellerstedt, förutom en hel del af de bästa af de ännu lefvande. På den tiden hade man visserligen en mycket låg inträdesålder, ända ner till 13 år; och förmodligen kom man mycket tidigt ut i det praktiska lifvet. Praktiken och vandringsåren fingo ersätta en massa skolteorier. Nu blir en arkitektelev färdig vid akademien efter studentexamen plus 4 år vid tekniska högskolan plus 2 à 3 år vid akademien, vid en ålder, då han redan borde ha varit familjeförsörjare i flera år.

Emellertid har man nu tagit bort sammanhanget mellan arkitekt- och byggmästareutbildningen. Den senare är förlagd till de tekniska elementarskolorna och tekniska skolan i Stockholm. Dessa elever få nu i nåder gå som extra-elever vid tekniska högskolan, men hur behandlas de?

Jag besökte nyligen tekniska högskolans arkitekturutställning. Jag fann utrymmet så trångt, att man tyvärr icke hade råd att visa andra arbeten än studenternas. Icke-studenternas arbeten existerade öfverhufvud taget icke för åskådaren. Hittills ha extra-eleverna fått betyg i form af protokollsutdrag, men i år har professor Lallerstedt vägrat detta under förklaring — detta är ordagrant! — att »om extraeleverna få betyg, är det ju ingen idé att vara ordinarie elev». Då en extra elev frågade, hur han skulle bära sig åt, om han vid sökande af anställning ville åberopa vistelsen vid tekniska högskolan som merit, svarade professor Lallerstedt, att då får den ifrågasatta arbetsgifvaren telefonera med professorn, så får han reda på den saken. Ett slikt sätt att behandla elever kräfver verkligen en offentlig brännmärkning.

I min motion har jag anfört åtskilliga uttalanden, af hvilka jag här ytterligare fäster mig vid några, ehuru jag vet, att enhvar, som vågar instämma med mig, från mycket framstående Förstakammarhåll förklaras »fullkomligt omdömeslös».

En af Stockholms mest framstående byggmästare skrifver till mig: »Jag vill erinra om, huru ett stort antal elever, utexaminerade från de lägre tekniska läroverken, arbetat sig fram till högst betydande anställningar och platser i samhället. Detta beroende på deras i allmänhet praktiska läggning och vana vid ihärdigt arbete. Då en student, som genomgått tekniska högskolan, ofta har svårighet att genast erhålla aflönad sysselsättning, så är förhållandet alldeles motsatt med den, som utgått från lägre teknisk skola. Anledningen kan icke vara någon annan, än att studenten, som i regel är teoretiker och oftast tagit ringa eller ingen del i det praktiska arbetet, icke heller efter afslutade studier är skicklig att bekläda någon ansvarsfullare post», — d. v. s., menar min brefskrifvare, skicklig till att *omedelbart* bekläda en ansvarsfullare post.

En högskoleingenjör, som tog examen 1862 — det är alltså, som herrarna se, icke blott ungdomar, som hafva samma uppfattning som jag — vitsordar, att på den tiden voro studenterna blott en femtedel af hela antalet elever vid högskolan, så att då kunde äfven en icke-

student, populärt taladt, »få en syl i vädret», hvilket för närvarande är omöjligt. Med hvilken rätt, frågar jag nu, har man trängt ut icke-studenterna till att af nyantagna bli 2 mot 123 studenter?

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

Samma ingenjör skrifver: »Medgifves gärna, att en intelligensaristokrati vill inkomma bland ingenjörer och att denna hälsosamt kan motvägas genom att underlätta för teknisterna från elementarläroverken att ernå högsta fackskolebildning. Två studieår böra kunna inbesparas genom edert förslag.»

Denne man vill ha fastslaget, att $^1/_3$ à $^1/_4$ af eleverna böra få tagas från tekniska elementarskolor med fri öfvergång.

Att studenterna lämna det praktiskt sedt sämre elevmaterialet, påvisas af en arkitekt, som yrkar kortare kurser vid tekniska högskolan för tekniska elementarskoleelever och längre kurser för studenter »i de ämnen, som redan meddelats i tekniska elementarskolan».

En högskoleingenjör, som arbetat sig upp från man i ledet vid ett regemente, skrifver, att »det är solklart», att det skall vara organiskt samband i den tekniska undervisningen. Som man finner, är det egendomligt, hur olika saker det är, som äro »solklara» för den ena och den andra, beroende på, med hvilka ögon man ser förhållandena. För denne man är det »solklart», att ett organiskt samband skall finnas mellan den lägre och den högre tekniska undervisningen; men för högskolekommittén är samma sak inte alls »solklar».

Denne man skrifver vidare: »Anledningen att kommitterade icke tagit frågan härom (om det organiska sambandet) under ompröfning torde icke vara, att de ansett mogenhetsexamen självklart nödvändig såsom kompetensvillkor för inträde vid högskolan; utan torde densamma böra sökas i den missriktade respekt för mogenhetsexamen, tack vare hvilken i allmänna medvetandet yrkena alltmer tendera att uppdelas i två hufvudgrupper, nämligen a) sådana som fordra, och b) sådana som icke fordra mogenhetsexamen.»

»Genom att göra studentexamen obligatorisk anser man sig arbeta för höjande af ingenjörskårens sociala anseende.»

»Den, som tror på industriens och därmed de tekniska vetenskapernas allt mer växande betydelse för samhällslifvet, kan emellertid ej dela denna uppfattning. Fastmer synes det, som om just teknikerna skulle äga de bästa förutsättningarna att med framgång reagera mot en dylik åskådning och vandra den väg, som snabbast gör dem dugliga för sitt kall. Då skall nog det sociala anseendet komma af sig självt.»

»En konsekvens af reformen blir, att i stort sedt samma *personer* komma att anmäla sig som sökande, med andra ord, att de tekniska elementarskolorna komma att få hand om de kategorier af till studier födda, som ämna ägna sig åt ingenjörsyrket. För gallring af materielet synes därför lämpligt, att en censur i form af t. ex. *minst ett års praktik fastställes som villkor* för inträde i de tekniska elementarskolorna. Helt säkert skulle endast ynglingar med verkligt intresse för yrket fullfölja den pröfvotiden till slut.»

En äldre kapten vid väg- och vattenbyggnadskåren, som tog sin första examen 1863, skrifver: »För min del anser jag examen från teknisk elementarskola vara bättre förberedelse till teknisk högskola än examen från allmänt högre elementarläroverk. Jag anser dessutom

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

att ett eller flera års praktik inom motsvarande fack borde vara obligatorisk för vinnande af inträde vid teknisk högskola.»

Flere af mina instämmare vilja vid de tekniska elementarskolorna ha en fjärde årskurs, och till den vilja de skicka studenterna såsom till en förberedande kurs till tekniska högskolan.

Flere skribenter framhålla, att då de tekniska elementarskolornas elever tydligen ligga öfver i vissa ämnen och därför borde få ta dessa ämnen litet lättare, kunde de på tekniska högskolan, *i stället för* att ånyo genomgå dessa, få läsa de ämnen, i hvilka de eljest skulle tenterat in.

En fabriksdisponent skrifver bland annat:

»Vid de tekniska elementarskolorna bibringas eleverna mycket större kunskap i fysik, kemi, mineralogi och petrografi, beskrifvande geometri samt matematik, än hvad som motsvarar studentexamen å reallinjen.» Men han skrifver också i det följande, att »*många unge män, som* genomgått tekniska elementarskolor och *önskat skaffa sig högre teknisk bildning, hafva afskräckts af de kostnader och den tidsförlust, som äro förenade med aflägganden af mogenhetsexamen* eller dylikt. *I flera af utlandets högskolor vinna de dock direkt inträde; och många äro de som begagna sig däraf.*»

Vi klaga, mina herrar, öfver att det produceras ingenjörer för utlandet, men hvad skola vi då säga om, att svenskar med god underbyggnad måste resa till utlandet därför att de icke *få* studera i hemlandet? Jag har fått ett instämmande från Svenska teknikerklubben i Berlin, hvilket slutar vemodigt med att säga att klubben önskar den af mig förordade fria öfvergången mellan de olika skolformerna »detta af så mycket större skäl, som många svenskar därigenom icke skulle behöfva söka sin vidare utbildning vid utländska tekniska högskolor».

Vid det stora Technicum i Strelitz in Mecklenburg studera för närvarande 50 svenskar.

Man har sökt bortförklara praktikens betydelse. Högskolekommittén har fällt det dråpliga yttrandet, att fördelarna däraf ej uppväga olägenheterna, ett yttrande, som upptogs med skrattsalfvor, då jag uppläste det i Allmänna teknikerförbundet här i Stockholm. Mot detta yttrande skall jag be att få ställa ett sådant uttalande som detta af en verkstadsingenjör vid Munkfors:

»Jag kan för egen del ej se annat, än att det skulle vara en stor vinst för vår tekniska utveckling, om personer, hvilka själfva till en tid fått deltaga i det praktiska arbetet, efter genomgående af lägre tekniskt läroverk ägde tillträde till högskolan för att där erhålla högre teoretisk utbildning; säkert är, att i många fall skulle man erhålla både teoretiskt och praktiskt utbildade ingenjörer, som *omedelbart* efter afslutade studier vore i tillfälle göra värdefulla insatser i vårt tekniska lif. — — — — — — — — — — —»

»Betraktar man frågan från den sociala sidan, skall man väl icke kunna förneka, att den, som stått i arbetarnas led, är mera lämplig att kunna komma till rätta med sina underordnade än den, som högst litet deltagit i arbetet och på grund däraf äger mindre förutsättningar för att bedöma de olika fordringar, som från arbetarnes sida kunna framkomma.»

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

»Med tanke på dessa fakta samt många andra, som kunde anföras, har man väl svårt att kunna utestänga de för detta kall lämpliga och begåfvade personer bara därför, att de icke haft råd eller lägenhet att aflägga studentexamen.»

»Vårt lands väl största tekniska ledare har, efter hvad jag har mig bekant, aldrig aflagt studentexamen; men ingen vill väl bestrida den kolossala insats, han gjort för vår tekniska utveckling.»

Hela den nu närmast föreliggande frågans kärnpunkt efter mitt sätt att se saken träffar papperstekniker högskoleingenjören R. Wieselgren, som skrifver: »Kommittén har enligt min åsikt *icke tänkt på landets högre tekniska undervisning, utan blott på tekniska högskolans förstoring.* Det är tvenne skilda saker.»

Jag har gjort en statistik öfver mina instämmare. Jag skall då först be att få påpeka, att denna lilla undersökning kommit helt apropå och att jag helt säkert skulle fått ett betydligt större antal instämmare, om det hela kunnat bli mer planmässigt ordnadt och jag hade haft mera tid till mitt förfogande. Jag har kommit till följande resultat, hvarvid jag dock anmärker, att af de utexaminerade en hel del sedan många år tillbaka intaga framstående ställningar inom industrien och sålunda icke ha något som helst personligt intresse numera af den reform, som jag arbetat för, utan naturligtvis fatta det hela såsom en rättfärdighetsfråga.

Enskilda utexaminerade äro 162, däraf 6 högskoleingenjörer;
» elever » 175, » 2 vid tekniska högskolan, 63 i Borås, 32 i Malmö och 78 vid Stockholms tekniska skola.

Dessutom:

Norrköpings tekniska elementarskolas elevkår, utan angifvet antal,
Stockholms allmänna teknikerförbund,
Tekniska föreningen Stärkringen, som består af personer utexaminerade från Stockholms tekniska skolas byggnadsyrkesafdelning,
Eskilstuna teknikerklubb, och, som sagdt,
Svenska teknikerklubben i Berlin.

Naturligtvis finnes det också en del, som uttalat sig emot. Det är:
Teknologföreningen i Stockholm,
Tekniska föreningen i Helsingborg, och
Tekniska högskolans elevkår.

Ser man på mina instämmares lefnadsställning, finner man 17 personer i statstjänst, 28 i kommunal tjänst. De största posterna bland dessa äro tjänstemän vid statens järnvägar samt tjänsfemän vid städernas byggnadsväsende och städernas elektricitetsverk. Bland enskilda personer äro bland annat 10 arkitekter och byggnadsritare, 5 byggmästare, 5 värmeledningstekniker, 21 verkstadsingenjörer, 8 konstruktörer, 13 verkstadsritare samt en hel del disponenter, direktörer, fabriksföreståndare och andra personer i ledande ställningar.

Af de yttranden, som på senare tiden kommit mig tillhanda, ber jag få anföra ett fåtal.

En trafikchefsassistent skrifver: »Skall någon få inkomma vid tekniska högskolan utan ny pröfning eller inträdesexamen, så bör väl rimligtvis sådant först och främst vara förhållandet för de elever, som

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

utexaminerats från de lägre tekniska läroverken. Att Svenska teknologföreningen tycker annorlunda, det kan ju förklaras helt enkelt däraf, att den ju egentligen uppstått af och är en fortsättning af en kamratförening »T. I.» af elever från teknologiska institutet och sedermera från tekniska högskolan, af hvilka åtminstone senare åren de flesta inkommit på tekniska högskolan efter studentexamen utan ny pröfning. Det är icke så *många* tekniskt bildade män med högskoleexamen som behöfs, utan fast flera rätt och slätt män med teknisk bildning; och att dugliga män finnas utan att hafva genomgått tekniska högskolan, därpå finnes snart sagdt oräkneliga exempel» — och så nämner han sådana namn som Bernström, Ljungberg, Sjöholm, Wessberg och Munktell, för att nu icke tala om det äfven något bekanta namnet John Ericson».

»Behöfligt däremot är: *flera tekniska elementarskolor* samt laboratorier för större och mera vidt gående undersökningar, försök och experimenter».

Tekniska klubben i Eskilstuna skrifver, att den »på det varmaste understödjer Eder tankegång, och uttala vi såsom vår högsta önskan, att en fri öfvergång utan pröfning från lägre tekniska läroanstalter till tekniska högskolan måtte komma till stånd».

»Vi tro också», yttrar klubben vidare, »att tekniska skolan i Eskilstuna nu befinner sig på en sådan ståndpunkt, att den med tillhjälp af en kompletteringskurs skulle kunna rekrytera goda elever för tekniska högskolan. Så mycket mera, som Eskilstuna-eleven, med sin praktiska uppfostran inom verkstaden, redan af naturen är danad att ikläda sig industriens och konkurrensens kräfvande uppgifter».

Vid Stockholms Allmänna teknikerförbunds sammanträde den 17 april 1909, där jag talade öfver denna fråga, framställde sekreteraren ingenjör K. J. Herbold en, som jag finner, mycket sund åsikt. Han yttrade, att »han vore enig med inledaren däri, att ett organiskt samband borde råda mellan den lägre och den högre tekniska undervisningen, men trodde det vara olämpligt att under *alla* förhållanden medge fri öfvergång från de lägre till de högre tekniska läroverken». Talaren ansåg det nämligen »onödigt och orimligt att af alla dem, som taga afgångsexamen från de tekniska elementarskolorna, ställa de kraf på kunskaper i humaniora, som måste kräfvas för tillträde till den tekniska högskolan. Å andra sidan vore det naturligtvis berättigadt att för inträdet i den tekniska högskolan ställa det krafvet på aspiranterna, att *de ägde de kunskaper i de rent tekniska ämnena, som meddelades i de tekniska elementarskolorna*». Alltså, den som vill komma in vid tekniska högskolan skall kunna det, som man lär i de tekniska elementarskolorna; men å andra sidan är det icke nödvändigt, att alla de tekniska elementarskolornas elever skola komma in vid tekniska högskolan! Det är denna tanke jag finner så sund.

En ingenjör i Alingsås, hvilken ock är underlöjtnant i Karlskrona grenadjärregementes reserv, säger: »Rörande de från de tekniska elementarläroverken utgående eleverna, torde dessa unge män, hvilkas medelålder vid utträdet ur skolan uppgår till omkring 20 år, få anses innehafva en allmänbildning, hvilken icke i afsevärd grad skiljer sig från en nyblifven students. Jag åsyftar här icke allenast och i främsta

rummet det rent teoretiska kunskapsmåttet, hvilket i vissa humanistiska ämnen, särskildt historia och geografi, är mindre hos det öfvervägande antalet tekniska elever än hvad som fordras för t. ex. mogenhetsexamen. Men till gengäld äga de ynglingar, som utgå ur de tekniska läroverken, en mera mogen och omfattande syn på det praktiska lifvet, en större och vidsträcktare praktisk utbildning, som väl i nu föreliggande fråga kan anses uppväga deras underlägsenhet i vissa läroämnen».

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

»För öfrigt anser jag i detta fall det icke vara fråga om personens kompetens med afseende på allmänbidning, utan om hans kompetens för utbildning till tekniker på det högre stadiet. Och den grundläggande utbildningen för teknisk verksamhet, som de allmänna läroverken lämna, är då åtminstone icke större än den, de tekniska läroverken lämna. Det är ej ett ringa antal elever, de tekniska läroverken utbilda. Att dessa ynglingar i allmänhet hafva särskilda anlag för det praktiska lifvet, torde kunna antagas, då de valt denna bana. Säkert är också, att mången, som tillgodogjort sig den tekniska elementarskoleutbildningen, med blödande hjärta ser sig förhindrad att vid sitt eget fosterlands tekniska högskola vidare utbilda sig, enär de icke vilja utsätta sig för de *onaturliga och orättvisa hinder, som för närvarande ständigt ligga på lur därstädes för inträdessökande icke-studenter*».

Detta tycker jag är ganska rena verba.

En ung högskoleingenjör skrifver: »Hvad som enligt min åsikt alldeles särskildt bör framhållas, är det högst otillfredsställande sätt, på hvilket frågan om praktik för närvarande är ordnad. Det är nödvändigt att vid en blifvande omorganisation något åtgöres för att den praktik, som enligt min mening bör och eventuellt kommer att fordras, ej endast blir några på papperet nedskrifna ord. Det kan ju nu inträffa, att en studerande vid tekniska högskolans mekaniska fackafdelning efter till och med ett par års tekniska studier ej kan skilja mellan smidesjärn och gjutjärn. Andra exempel att förtiga».

»Hela undervisningen synes mig behöfva reformeras därhän, att mer praktik äfven under studierna kunde beredas såsom nödigt underlag för de teoretiska studierna».

En annan person skrifver: »Det är ju självklart, att en från ett lägre tekniskt läroverk examinerad yngling är mera mogen och lämplig för inträde i bemälda högskola än en med endast mogenhetsbetyget; ty dels är den förre redan mycket intrumfad i facket, och dels är det utan allt tvifvel för lärarkåren bra mycket lättare att afgöra, om den sökande är lämplig, d. v. s. har anlag och fallenhet för saken eller ej».

»För att i någon mån belysa mina påståenden, beder jag få göra ett par jämföranden mellan en från en teknisk skola och en från ett högre allmänt läroverk examinerad yngling, såsom t. ex. ämnet matematik: kursen lika omfattande; men jämföras ynglingarnas räkneluntor, så synes genast, att noggrannheten är större vid en teknisk skola. Har själf genomgått 6:2 real, innan jag gick till Örebro tekniska, och redan på den klassen sett skillnad. — Vidare kemi: afgjordt på tekniska skolans sida; ty hvad har t. ex. en student för aning om organisk kemi? — Mekanisk teknologi: finnes ej i ett studentbetyg. —

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

Maskinritning, krokiritning m. m.: saknas också i studentbetyget. — Verkstadspraktik: dito. (Visserligen bör en student hafva en sommars vistande på verkstad, men ej mera). Med flera, med flera ämnen».

»Låt mig nu däremot framhålla, hvad en student besitter för meriterande företräden! Jo, först kristendom, såsom dogmatik och troslära; men hvad har dylikt med teknik att göra? — Historia och geografi: en större upplaga än realskolans kurs, men är snart till ingen nytta bortglömd. — Vidare ha vi språk; men det är ej så mycket, ty tyskan och engelskan läsas äfven i de flesta lägre tekniska läroverken, och franskan är ett språk, som spelar liten roll i tekniken. — Ja, detta är några af de grannlåter, som ej ett dyft med teknisk bildning och undervisning ha att göra».

Jag kommer så till mina mer eller mindre högt ärade motståndare, främst teknologföreningen i Stockholm. Denna förening har fattat en mycket besynnerlig resolution, i hvilken de olika styckena på ett betänkligt sätt träta med hvarandra. Först anser föreningen, att det skulle vara till obotlig skada, om det blefve ett organiskt samband mellan den tekniska undervisningens olika grenar. Längre ned i resolutionen säger den dock, att »i fråga om möjligheten för elever från lägre tekniska läroverk att vinna inträde i högskolan större lättnader än hittills synas böra beredas». Ännu ett stycke fram i resolutionen heter det emellertid, att för elever från tekniska elementarskolorna skulle man efterge pröfningen i matematik, fysik, kemi, teckning, lefvande språk, och endast fordra pröfning i modersmålet.

Nu frågar jag: äro icke under denna förutsättning — d. v. s. att man reducerar pröfningen endast till svenska — tekniska elementarskolorna redan bottenskolor? Men om tekniska elementarskolorna kunna föra fram sina elever i alla andra ämnen, nog borde de väl kunna göra det äfven i svenska! Men hvart tar då den »obotliga skadan» vägen? Skulle den bestå i att de teknisk elementarskolorna finge förbättra sin undervisning i svenska?

En annan fråga, som tränger sig på en, är denna: Huru kan professor Lindstedt den 27 maj 1908 underskrifva ett kommittébetänkande, som af de tekniska elementarskolornas elever fordrar pröfning i svenska, två andra språk, matematik, fysik, kemi, teckning, historia, geografi, d. v. s. 9 ämnen, och därtill sätter dessa elever endast i tredje hand vid intagningen i tekniska högskolan. (Ordningen är nämligen: först realstudenter; sedan latinstudenter, efter komplettering, hvilken emellertid, efter hvad jag vill minnas, går mycket lätt; och sedan i tredje rummet dessa andra) och endast 11 månader senare, eller den 27 april 1909, vara med om ett uttalande, som af tekniska elementarskolornas elever fordrar allenast *en* tentamen, nämligen i svenska? Bevisar detta, *antingen* att professor Lindstedt förut underkänt de tekniska elementarskolorna och numera kommit på bättre tankar *eller*, att han numera lofvar hvad som helst — som han kanske icke kan genomdrifva — bara för att få igenom sin kära nybyggnad?

Bland motståndarna är vidare tekniska föreningen i Helsingborg. Dess förnämsta skäl är, att jag ej kommit med ett fullt genomtänkt förslag. Hvad det beträffar, får jag säga, att när man vill hafva ett fullt genomtänkt förslag här i landet, så tillsätter man en kommitté.

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

Dessa kommittéer kunna emellertid bli ganska dyrbara. Endast den kommitté, som utarbetat det nu afhandlade högskoleförslaget, kostade, om jag ej sett orätt, omkring 45,000 kronor; och dock är det förslaget mycket dåligt, hvilket ju mest beror på uppgiftens formulering. Huru kan då tekniska föreningen i Helsingborg förebrå mig att icke komma med ett i alla detaljer genomtänkt förslag — jag, som är en ensam, fattig man och ej har några penningar alls till mitt förfogande för att utreda frågan?

Sist, men icke sämst, har tekniska högskolans elevkår också uttalat sig. Denna elevkår vill jag visst icke frånkänna någon som helst befogenhet att uttala sig i den här frågan, fastän jag tycker, att den är väl mycket partisk. Det är ju klart, att så länge ett visst privilegium existerar, det lärer vara ganska mänskligt, att de, som befinna sig innanför privilegiegränsen, hylla den bekanta satsen: »Släpp ingen djäfvul öfver bron!» Om nu några hundratal studenter vid tekniska högskolan anse, att studentexamen är nödvändig för att skapa dugliga ingenjörer, så får man taga upp detta vittnesmål till protokollet, så att säga, men man får liksom andra domare i tvifvelaktiga fall förbehålla sig att »vid vittnesmålet fästa det afseende, det förtjänar».

Bland de studenter, som deltagit i diskussionen, är det verkligen en, som sagt, att han trodde, att kårens uttalande icke skulle mottagas med tillräckligt allvar. Detta är verkligen mycket bra taladt och visar en anspråkslöshet som klär en ung man; men jag skall be att få försäkra den talaren, att jag nog tager emot deras uttalande med tillräckligt allvar. Däremot är det ett par saker i uttalandet, som jag skulle vilja fästa mig vid.

Ynglingarna hade tillkallat en lärare, en docent Norlin, som höll inledningsföredraget och som protesterade emot att jag inblandat socialpolitiska synpunkter i denna sak. Denna anmärkning har jag svårt att förstå. Ty hvad menas med socialpolitik? Ordet är ju ganska nytt i vårt språk, men, såvidt jag vet, så är det icke annat än socialpolitik, som vi bedrifva här hela Riksdagen; och hvad undervisningsväsendet beträffar, så anser jag det vara den största socialpolitiska fråga, som öfverhufvud taget existerar, i ty att dess uppgift är, bland annat, att se till, att — såvidt på samhället beror — icke något enda godt hufvud må behöfva gå förloradt för utvecklingen. Ser man saken på det sättet, och är det detta man menar med socialpolitik i undervisningsfrågor, då får jag säga, att jag anser det som en heder, att man förevitat mig att inblanda socialpolitiska synpunkter i den här saken.

En annan sak slår mig med förvåning. En stor del af dessa ynglingar, som studera vid tekniska högskolan och som hålla så styft på studentexamen såsom villkor för inträde dit, äro, enligt en nu pågående utredning, icke så förmögna som man kanske skulle kunnat tro, utan de studera i många fall på skuld, enligt hvad just docenten Norlin upplyste. Jag frågar då, om icke tekniska högskolans elever borde betrakta mig som sin, eller åtminstone som följande elevuppsättningars sanne välgörare, då jag vill försöka att drifva igenom en förkortning af deras studietid och alltså minska deras behof af skuldsättning.

I ett svar på en af tekniska föreningen i Helsingborg till mig

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

riktad öppen fråga, anmärkte jag, att samma dag som jag skref detta svar, hade från fullt trovärdigt håll meddelats mig följande fall. Tvenne intellektuellt likvärdiga ynglingar, hvilka båda tänkte blifva högskoleingenjörer — och i sinom tid också blefvo det — skildes i femte klassen af »allmänt» läroverk. Den ene gick till en förberedande kurs för inträde vid tekniska högskolan, och den andre tog studentexamen för att på den vägen komma in vid högskolan. När så båda hade tagit sin civilingenjörsexamen, befanns det, att den, som varit nog dum att fortsätta skolan och taga studentexamen, hade fått studera fyra år längre än den, som varit nog klyftig att icke taga denna examen.

Jag frågar, mina herrar, hafva vi så god råd här i landet, att vi kunna kosta på oss att hålla folk onödigtvis länge vid de här småläroverken, som kallas »allmänna» läroverk? Och jag frågar, om folk i allmänhet, föräldrar och uppfostrare äro så förmögna, att de hafva råd att hålla sina söner längre vid läroverk af ett eller annat slag, än hvad nöden strängt taget kräfver?

Docenten Norlin har ansett, att äldre ingenjörer icke alls intressera sig för min opposition mot studentexamen såsom villkor för inträde vid tekniska högskolan. Jag skall be att få säga, att det är alldeles tvärtom, och att bland dem, som deltagit i min opposition, är en hel del äldre personer, som varit utexaminerade ingenjörer i många herrans år. Detta är en sak, som jag särskildt vill fästa mig vid.

Det var någon högskoleelev, som hade föreslagit, att den antagna resolutionen skulle vara litet mildare mot de tekniska elementarskolorna. Härtill hade någon sagt, att han tyckte, att detta var en »detaljsak», alltså onödigt. Detta, som hela frågan rör sig om, en detaljsak!! Elevkåren brydde sig inte heller om »detaljsaken»!

Detta yttrande, att det är onödigt att taga hänsyn till icke-studenter, ställer hela situationen så att säga i blixtbelysning. Ty det är verkligen den officiella åskådningen, att så länge det finnes folk, som vilja taga studentexamen, man icke behöfver taga hänsyn till icke-studenter. Det är mot denna åskådning jag vill reagera, ty mitt sätt att resonera är detta: behöfves studentexamen eller behöfves den icke? Att det finnes folk, som vilja gå i skola längre än hvad som strängt taget är nödvändigt, det ha vi reda på, och likaledes, att det finns de, som tycka, att det är roligt att gå och snobba med den hvita mössan, äfven om de icke alls skulle behöfva den för sina fortsatta studier.

Emellertid ha icke alla, som tagit del af denna sak, varit lika fortfärdiga i sina omdömen som teknologföreningen och tekniska föreningen i Helsingborg. Tekniska samfundet i Göteborg har beslutit att bordlägga frågan till hösten. Den har således icke ansett sig kompetent att, såsom de båda andra nämnda föreningarna bara säga, att herr Tengdahl har orätt. Jag håller den föreningen räkning för, att den icke skenat i väg i onödan.

Nu skall jag be att få säga ett par vänliga ord om tekniska högskolans styrelse. Den har nyligen i en del tidningar — naturligtvis icke arbetaretidningar, ty styrelsen vill tydligen icke ha några arbetare i tekniska högskolan — infört en annons med diverse underrättelser för nästa läsår. I denna annons återfinnes en liten s. k. stilla bluff,

som stått och figurerat i några år. Det står på ett ställe, att 12 månaders väl vitsordad praktisk verksamhet ger företräde till inträde vid den fackskola, till hvars område denna verksamhet hör. Då kunde man ju tänka sig, att då det är så förskräckligt trångt, att man icke kan taga in mer än sammanlagdt 125 elever i 1:a årskursen, man med förkärlek skulle taga icke-studenter med lång praktik och afvisa studenter utan praktik eller med liten sådan. Men så gör man ej, utan statistiken för år 1908 visar, att af de intagna blott 35 hade öfver tolf månaders praktik. Hur många som hade jämt 12 månaders praktik framgår icke, men 42 hade från 6 till 12 månaders praktik, 29 från 3 till 6 månaders och 15 från 0 till 3 månaders praktik. Om man nu ställer sig på den ståndpunkt, som jag skulle kunna beteckna såsom professors Klasons, att man icke skall antaga andra än dem, som ha 12 månaders praktik, skulle sannolikt af de 123 inkommit endast de 35, som hade öfver 12 månaders praktik och en del, jag vet icke hur stor, af de 42 med 6 till 12 månaders praktik. Då skulle samtidigt af studenter kanske icke mer än hälften af de 123 blifvit antagna och då hade lokalerna räckt mycket bra till, åtminstone för en tid framåt. Det kan ju hända, att de andra, som blifvit afvisade, kommit tillbaka, sedan de skaffat sig 12 månaders praktik, och då hade man fått se då, hvad man skulle göra med dem, men de, som icke gittat skaffa sig 12 månaders praktik, skulle icke kommit tillbaka, och det tror jag icke skulle varit till skada för det tekniska lifvet här i landet.

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

Jag skall sluta med att endast yrka bifall till utskottets förslag att för detta år aflifva den kungliga propositionen. Det har jag från mina utgångspunkter naturligtvis ingenting emot, men jag ber att få hemställa till herr statsrådets och chefen för ecklesiastikdepartementet eller en följande — hvad vet jag? — i dessa saker eventuellt bättre underrättad ecklesiastikministers omdöme att låta kommittén för den lägre tekniska undervisningen se på detta förslag från den höga tekniska-högskole-kommittén, om den kommittén kan få litet bättre fason på det, än högskolekommittén fått. Jag är lifligt öfvertygad om, att vi icke ha alls någon skyldighet att draga upp till ingenjörer och arkitekter hur många som helst, som komma prydda med den hvita mössan och anmäla sig på tekniska högskolan. Min öfvertygelse är, att landets tekniska utveckling är vida bättre betjänt med att — eventuellt med stora stipendier, dem skall jag gärna vara med och anslå — draga upp exempelvis arbetare, förmän och verkmästare till ingenjörer, och vi skulle då säkerligen få en bättre ingenjörsstam, som kanske också vore mera tacksam för de kostnader man lagt ned på dess uppdragande.

Vidare anförde:

Herr Larsson i Göteborg: Herr talman! Frågan om den högre tekniska undervisningens omordnande föreligger ju icke nu i år; det är ju mera fråga om nu att återremittera ärendet till regeringen i hopp att få ett nytt förslag till nästa år. Jag skall med anledning däraf be att få yttra några ord angående undervisningen vid tekniska högskolan. Den föregående ärade talaren har uppehållit sig vid in-

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

trädesfordringarna; jag skall be att få påpeka några synpunkter angående undervisningen.

Tekniska högskolans uppgift torde väl vara att fostra såväl tekniska vetenskapsmän och byråingenjörer, exempelvis för statens verk och inrättningar, som ock, och det är icke det minst viktiga, praktiska direktörer och ingenjörer för Sveriges industri och näringar. Jag delar sålunda upp skolans elever i tvenne grupper, och om man så gör, torde man kunna finna en förklaring till de olika meningar, som göra sig gällande i fråga om undervisningen och inträdesfordringarna vid tekniska högskolan. Den första kategorien, de som tänka på ämbetsmannabanan, håller naturligtvis strängt på studentexamen och den högre teoretiska allmänbildningen såsom erforderlig, innan kursen vid tekniska högskolan börjar. För de andra ställer sig frågan något annorlunda, och för dem tror jag, att herr Tengdahl med sin fordran på sammanhang mellan undervisningen i de högre och de lägre tekniska skolorna i riket gjort sig till en ganska god tolk.

Att det är något fel med undervisningen vid tekniska högskolan, sådan den för närvarande är ordnad för den senare kategogiens elever, torde vara ganska tydligt. Ty om vi taga i betraktande Norrköpings-industrien, Borås-industrien och äfven hela skeppsbyggeriindustrien skola vi finna, att högskoleeleverna icke hafva vunnit vidare framgång där. De stå i regel på detta område i en alldeles ohjälplig minoritet gentemot det andra slaget af arbetsledare, direktörer och ingenjörer som icke utexaminerats från tekniska högskolan. Naturligtvis bör den teoretiska kunskapen gå hand i hand med den praktiska erfarenheten och omdömesförmågan, men det finnes som bekant tillfällen, då man icke alltid kan erhålla praktiskt erfarna män till direktörer eller ingenjörer i industriella verk och inrättningar, utan ofta får taga ganska unga, hufvudsakligen teoretiskt utbildade högskoleingenjörer. Följden häraf visar sig ofta genom många olägenheter såväl i fråga om arbetsledningens förhållande till de rent sociala spörsmålen, som ock i fråga om olycksfalls förebyggande och teknisk hygien.

Jag har funnit i detta kungl. kommittéförslag, att programmet för undervisningen för mekanister vid tekniska högskolan skall innefatta bland annat: »anordning och skötsel af maskiner för vinnande af skydd mot olycksfall»; detta är sålunda hvad som afser den mekaniska afdelningen. — För skeppsbyggeriafdelningen innehåller programmet i detta hänseende endast den uppgiften: »arbetsmetoder, särskildt arbetsbesparande sådana»; men det står ingenting om, att dessa arbetsmetoder skola vara i möjligaste mån ofarliga för arbetarna. — Hvad väg- och vattenbyggarna beträffar, så finnes icke heller för dem något sådant omnämndt. Om sättet för att vinna detta mål finner man på sid. 144 i högskolekommitténs utlåtande endast två rader, men mycket betydelsefulla rader. Där står: »I fråga om ämnet teknisk hygien anser kommittén en kurs med *en* föreläsning under *en* termin vara obligatorisk för fackskolorna mekanik, skeppsbyggnadskonst, kemi och vattenbyggnadskonst.» Detta finner jag för min del vara alldeles otillräckligt, i synnerhet om jag tager i betraktande, att vi ha en lag, som ålägger dessa ingenjörer och direktörer, med ett ord arbetsledare i högre ställning, att vidtaga nödiga åtgärder till förebyggande af

olycksfall och ohälsa i arbetet. Har man sådana lagliga fordringar på dem, så bör naturligtvis den högsta tekniska undervisningsanstalten i riket äfven lämna tillfälle till vinnande af erfarenhet om hvad som bör göras i detta hänseende.

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

Jag kan som ett apropå nämna, att jag i går mottog ett korrektur till förslag angående föreskrifter för en del unga, tekniskt-högskolebildade ingenjörer, som äro arbetsledare i praktisk verksamhet. Dessa föreskrifter äro uppsatta af deras chef och innehålla fullkomligt riktiga anvisningar om en arbetsledares åligganden. Men dessa föreskrifter innehålla en del sådana anvisningar, som för nästan hvarje elev vid en teknisk elementarskola enligt mitt förmenande borde anses vara A B C. Jag säger detta som bevis på att undervisningen om olycksfalls förebyggande och teknisk hygien bör anordnas mera rationellt vid tekniska högskolan.

Jag har velat påpeka dessa synpunkter i hopp att, när regeringen till nästkommande Riksdag kommer åter med ett nytt förslag, vi då äfven finna dessa synpunkter bättre tillgodosedda än i detta nu föreliggande förslag.

Herr *Fürst* instämde häruti.

Herr Hellström: Herr talman, mina herrar! Efter det beslut, till hvilket statsutskottet kommit i den föreliggande frågan, har man ju all anledning antaga, att äfven Riksdagen låter afgörandet hvila till nästa år, i förhoppning att Kungl. Maj:t då återkommer med sin proposition, modifierad efter de önskningar, som dels motionsvis framkommit, dels möjligen under debatten komma att uttalas.

Då jag för min del anser, att själfva organisationen bör ställas på en bredare basis, än Kungl. Maj:t i sin proposition n:o 155 föreslagit, tager jag detta tillfälle i akt att litet närmare utveckla en synpunkt, som ännu icke blifvit berörd, men som dock synes mig af så viktig beskaffenhet, att den ovillkorligen fordrar att beaktas och utredas.

Som kammaren torde erinra sig har Riksdagen i skrifvelse n:o 92 till Kungl. Maj:t anhållit om utredning och förslag rörande anordnande af en landtbrukshögskoleundervisning på sätt, som kan befinnas vara lämpligt.

Då det synes mig, som om denna skrifvelse står i mycket nära sammanhang med frågan om tekniska högskolans omorganisation, tillåter jag mig att något närmare motivera detta och mera direkt, än hvad i skrifvelsen antydes, peka på den väg, som jag anser bäst, snabbast och billigast skulle leda till målet. Denna väg går genom den *tekniska högskolan*.

I detta framåtskridandets och utvecklingens tidehvarf är det nämligen icke nog med, att den blifvande landtbrukaren, läraren, konsulenten och vetenskapsmannen på jordbrukets område lär sig enbart botanik och husdjurslära.

Inom det moderna landtbruket göra sig så många andra kraf gällande, i all synnerhet *tekniska* kraf, och det är hufvudsakligen på dessa jag tänker, då jag här kommer att göra ett uttalande *till för-*

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

mån för en blifvande landtbrukshögskolas införlifvande med den tekniska högskolan.

Ingen kan väl förneka, att maskin- och redskapsläran inom landtbruket går framåt med jättesteg. Vi plöja och så, vi skörda och bärga mer och mer med maskiner, med ett ord vi behöfva maskinkraften och i all synnerhet den elektriska kraften i allt större utsträckning inom landtbruket, och då måste vi ju ock lära oss att praktiskt och på ett rationellt och ekonomiskt sätt utnyttja densamma. Och hvar skola vi bäst lära oss detta? Jag förmodar vid den tekniska högskolan.

Byggnadskonstens både lägre grunder och högre tillämpning befinna sig inom landtbruket på en mycket låg ståndpunkt, och huru viktigt är det dock icke för landtbrukaren att få sin ladugård, sina logar och ekonomihus, ja till och med sitt corps-de-logis uppförda med praktisk inredning, tilltalande yttre, af lämpligaste material och för de minsta kostnader. Ett allt för stort slöseri med byggnadsmaterial och utrymme får man skåda vid mången landtgård, och hvad den yttre arkitekturen angår, är den i många fall rent af bedröflig.

Och jag frågar: huru och hvar skola dylika missförhållanden kunna afhjälpas? Otvifvelaktigt genom studier vid tekniska högskolan.

Likaså är det med nivellering och andra geodetiska kunskaper, som numera äro så nödvändiga för det praktiska landtbruket.

Kunskap i meteorologien kommer kanske med tiden att spela en stor roll och kemien i alla dess former är ju för ett rationellt landtbruk af stor vikt.

Och hvar skola vi inhämta kunskaper om allt detta?

Jag svarar allt fortfarande: Vid den tekniska högskolan.

Allt detta, mina herrar, gör, att det bör förefalla ganska naturligt, att en landtbrukshögskola hör hemma just inom den tekniska högskolan.

Lärarkrafter i alla dessa uppräknade ämnen måste i alla fall finnas vid den tekniska högskolan, äfvenså föreläsningssalar, laboratorier, undervisningsmateriel m. m., som sålunda samtidigt skulle komma landtbrukshögskoleeleven tillgodo, utan extra utgifter från statens sida.

Vi hafva säkerligen icke råd att låta uppföra och inreda en särskild, fristående, självständig landtbrukshögskola, men i förening med den nya tekniska högskolan torde den onekligen vackra tanken kunna förverkligas utan alltför stora kostnader.

En dylik sammanslagning är för öfrigt ingen nyhet.

Gå vi till det i många afseenden med oss likställda Schweiz, skola vi finna, att frågan där är löst på detta sätt. Under därvarande tekniska högskola (Eidgenössisches Polytechnicum i Zürich) sorterar nämligen en landtbruksvetenskaplig afdelning, afsedd att där fylla samma behof, som Riksdagen afser att nu fylla hos oss.

Och för att bekräfta detta tager jag mig friheten i öfversättning uppläsa ett bref, som jag nyligen mottagit från Schweiz som svar på en af mig gjord förfrågan angående fördelarna af en dylik sammanslagning.

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

Brefvet lyder: »Zürich d. 6/5 09. Herr Olof Hellström, ingenjör, Stockholm.

Vi öfversända till eder separat ett exemplar af vår reviderade studieplan, som träder i kraft nästa oktober månad, jämte uppgift å inträdesfordringarna.

Den landtbruksvetenskapliga sektionens införlifvande (med tekniska högskolan) medför den fördelen, att flera kurser kunna hållas gemensamma med andra afdelningar. En ytterligare vinst ligger i det gemensamma användandet af samlingar, laboratorier, bibliotek samt öfriga inrättningar vid högskolan, som stå de studerande vid landtbruksskolan till förfogande under samma betingelser som öfriga studerande. För inträde i den landtbruksvetenskapliga afdelningen finnas särskilda bestämmelser. Eid. Polytechnikums Direktor

I. Franel.»

Således ganska tänkvärda uttalanden af en framstående fackman. Påpekas bör ock till sist den fördelen med en landtbrukshögskolas förläggande till hufvudstaden, att en elev samtidigt kan bedrifva vissa specialstudier vid centralanstalten för jordbruksförsök, skogsinstitutet, veterinärinstitutet m. fl. statens inrättningar.

Nu kräfver ju detta af mig framkastade förslag en utredning, en utredning som Riksdagen för öfrigt redan beslutat, och torde detta vara skäl nog att uppskjuta frågans slutliga afgörande till ett kommande år och till dess få saken fullt utredd.

Men äfven andra skäl härför synas föreligga: jag menar de i frågan afgifna motionerna, hvilka jag i all korthet äfven vill ägna några reflexioner.

Herr Kronlunds motion skulle, under förutsättning att en ändring i den af mig påpekade riktningen blefve verklighet, komma ur räkningen, ty med det ökade antal elever en dylik sammanslagning skulle medföra, skulle naturligtvis den nuvarande tomten blifva för liten för eventuella nybyggnader.

Men äfven om en sådan sammanslagning *icke* skulle komma till stånd, och elevantalet *äfven skulle inskränkas* till det af professor Klason föreslagna, synes mig högskolans bibehållande på den nuvarande tomten vara opraktiskt.

Af professor Klasons reservation framgår ju oförtydbart, att såväl den elektriska afdelningen som den mekaniska fackskolans laboratorier måste förläggas på annan plats. Följden häraf skulle blifva, att eleverna som skottspolar finge löpa från föreläsningarna på ett ställe till laboratorieöfningar m. m. på ett annat och tvärtom, något som i hög grad måste blifva hämmande på undervisningen i sin helhet. Här bör väl om möjligt centralisation vara att föredraga framför decentralisation, äfven om detta skulle ställa sig något dyrare för statsverket.

Herr Tengdahls motion synes mig åter något mera beaktansvärd, om jag än icke anser den vara realiserbar i den utsträckning motionären afser.

Herr Tengdahl vill nämligen göra de lägre tekniska skolorna, de så kallade tekniska elementarskolorna, till bottenskolor för tekniska högskolan på samma grunder, som man vill göra folkskolorna till bottenskolor för allmänbildningen.

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

Jag undrar dock om icke detta här skulle stöta på betydande svårigheter.

Så länge vi hafva studentexamen kvar och så länge vi hafva så vetgiriga studerande, att de före sitt inträde i tekniska högskolan verkligen vilja stå på ett högre allmänbildningsstadium, böra vi ej portförbjuda dem och hindra dem att ägna sig åt det tekniska kallet, och jag betviflar, att erfarenheten visat eller gifvit stöd åt herr Tengdahls påstående, att de mest kompetenta hittills fått stå utanför. Sveriges ingenjörskår i sin helhet har inom den industriella och tekniska världen ett så stort anseende, att ett dylikt uttalande ej kan vara berättigadt, utan torde afse undantagen från regeln.

Och icke heller böra vi förneka dem, som, om de än icke tagit studentexamen, dock genom självstudium eller på annat sätt förvärfvat tillräckliga kunskaper, att söka inträde, om de visat sig i alla afseenden härtill kompetenta.

Däremot vill jag gärna vara med om, att den lägre tekniska undervisningen ordnas exempelvis så, att de elever, som verkligen ämna och önska fortsätta vid högskolan, beredas tillfälle att genomgå en extra kurs, en kompletteringskurs, efter hvilkens genomgående de, *utan vidare examen*, kunna vinna inträde i högskolan.

De lägre tekniska skolorna äro ju afsedda att utbilda verkmästare och förmän och måste därför meddela kurser, som bilda ett afslutadt helt i hufvudsakligen praktisk riktning, och kurserna där få ej förvanskas eller ökas med onödiga ämnen.

En hel del ämnen, exempelvis språk, behöfva icke ingå i dessa kurser, under det att den blifvande högskoleeleven redan vid sitt inträde måste äga ett visst kunskapsmått häri.

Att införa dessa ämnen i de lägre tekniska skolorna skulle nog allt för mycket fördyra och för mången försvåra kursens genomgående. Inrättandet af dylika kompletteringskurser, en tanke som synnerligen tilltalar mig, torde därför åt herr Starbäck rekommenderas till begrundande af den tekniska undervisningskommittén.

Hvad herr Lindhagens med fleras motion angår, har jag naturligtvis intet emot att en annan lika välbelägen plats, som den af Kungl. Maj:t föreslagna, upplåtes.

Jag måste dock bekänna, att det mera är öfverintendentsämbetets erinringar mot den föreslagna platsen, som gjort, att jag icke ställer mig afvisande däremot, än de 17 stockholmsrepresentanternas och ett fåtal hufvudstadsbors behof att just på den plats Kungl. Maj:t föreslagit hämta frisk luft, hvila och förströelse.

Hvad den kungl. propositionen angår, synes mig den däri framlagda undervisningsplanen vara synnerligen väl genomtänkt, äfvenså byggnadsfrågan i sin helhet.

Den har dock enligt min mening samma fel, som herr Kronlund i sin motion framhåller, nämligen att det föreslagna elevantalet förefaller något väl högt, men detta fel *blir* helt enkelt en *förtjänst*, om man vill lyssna till mitt förslag om de båda högskolornas sammanslående, ty för dessa *gemensamt* torde antalet inträdessökande lämpligen kunna bestämmas till just det antal, som Kungl. Maj:t föreslagit, eller 300 stycken, och vi skulle helt säkert på detta sätt för det anslag,

Kungl. Maj:t nu begär, erhålla tvenne högskolor, eller rättare sagdt en högskola, byggd på en betydligt bredare basis än det kungl. förslaget innebär; och för den valuta, vi då få, torde heller icke anslaget förefalla så svindlande högt, som det nu gör.

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

I likhet med herr Tengdahl vill jag till slut höja en protest mot de föreslagna högre afgifterna. I detta fall tror jag nämligen icke, att Riksdagen bör slå in på samma väg, som den nyligen gjorde med afgifternas höjande vid de allmänna läroverken.

Här komma ju de flesta eleverna från landsorten och få vidkännas stora extra kostnader för sitt uppehälle i hufvudstaden, och då bör icke staten lägga ytterligare sten på börda och pålägga dem denna extra beskattning, som säkerligen skulle blifva ett stort hinder för de mindre bemedlade och grusa mången förhoppningsfull ynglings önskan att inom det tekniska området gagna sig själf och sitt fosterland.

Kungl. Maj:t har ju visserligen föreslagit vissa lindringar i afgifterna och därföre indelat eleverna i trenne grupper: mera bemedlade, mindre bemedlade och obemedlade. Jag undrar dock, om det icke vore synnerligen oklokt att på detta sätt uppkonstruera ett slags klassskillnad mellan dessa mera försigkomna elever, som alla sträfva efter ett gemensamt mål, och säkerligen blefve det ofta mycket kinkigt för vederbörande att rättvist kunna bedöma, till hvilken grupp den eller den eleven skall hänföras.

På grund af hvad jag här haft äran framhålla och under uttalande af den förhoppning, att en ytterligare utredning skall leda till ett mera praktiskt resultat i de punkter jag berört, får jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan i punkt 1.

Med herr Hellström förenade sig herr *Vahlquist*.

Herr Nilson i Örebro: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några få ord. Jag vill icke alls ingå på frågan om huru den tekniska undervisningen i sin helhet bör ordnas. Jag vill endast uttala min bestämda mening därom, att det blir alldeles nödvändigt att ordna den såsom ett organiskt helt, d. v. s. så att man kan öfverblicka hela den tekniska undervisningen, och förty har jag den uppfattningen, att det icke går att organisera den högre undervisningen annat än i samband med den lägre. Huruvida alla som genomgått en teknisk elementarskola böra ha fri öfvergång till tekniska högskolan, det lämnar jag därhän, men att en sådan öfvergång dock bör göras möjlig, därom är jag lifligt öfvertygad.

Såsom belysande härför tillåter jag mig meddela, hurusom enligt mig lämnad uppgift en sådan öfvergång från de tekniska elementarläroverken här i Sverige till ett af Europas allra främsta tekniska läroverk, Eidgenössisches Polytechnicum, om hvilket den siste ärade talaren äfven talade, är tillåten för svenska teknici med afgångsbetyg från teknisk elementarskola, under det att, och det är att märka, de svenska studenterna icke medgifvas en sådan rättighet till fritt inträde i detta Polytechnicum.

Hvad som då är möjligt vid ett af Europas allra främsta läroverk förefaller mig äfven vara möjligt här i Sverige, och jag ber att få på-

Ang. omorganisation af tekniska högskolan m. m. (Forts.)

peka, att jag vet, att ynglingar, som gått igenom Örebro tekniska skola, sedermera vunnit inträde vid den omförmälda schweiziska högskolan.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Sedan *punkten 2:o)* angående lönereglering för professorerna vid tekniska högskolan m. m. blifvit uppläst, yttrade

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Jag har icke varit i tillfälle att kunna deltaga i detta ärendes slutbehandling inom utskottet; hade jag varit det, skulle jag antecknat mig såsom reservant. Såsom herrarna finna, förklarar utskottet, att det icke kunnat ingå i saklig pröfning angående omorganisationen och nybyggnadsförslaget, men dessutom säger utskottet att, »vid det förhållande, att den del af propositionen, som rör lönereglering för de nuvarande professorerna vid tekniska högskolan samt till den förändring i högskolans stat, som betingas af uppförande å densamma af aflöningar för en förste vaktmästare, fyra laboratorietjänare och en maskinist, är fullständigt oberoende af frågan om högskolans blifvande omorganisation, utskottet ansett densamma nu böra till afgörande företagas». Jag förstår icke, att man djärfves att först förklara, att man icke ingått i någon som helst pröfning och sedan påstå, att löneregleringen icke har med detta att göra. Det torde i detta fall vara möjligt, att de tjänstemän, för hvilka vi nu stå i begrepp att höja lönerna, komma att bibehållas, sedan Riksdagen fattat beslut om tekniska högskolans omorganisation, men det är också möjligt, att så icke kommer att ske. För min del anser jag, att det varit riktigare, att Riksdagen äfven uppskjutit frågan om lönereglering för de omnämnda tjänstemännen. Öfverhufvud taget tror jag, att det är riskabelt att gifva sig in på att lösa en del af frågan, lösryckt från sitt sammanhang, och under det man uppskjuter större delen af frågan gå att lösa den andra. Jag tror också, att man utan ringaste men för de personer, som det här är fråga om, kunnat uppskjuta frågan, och åtminstone hvad beträffar professorernas lönevillkor och ekonomiska ställning torde densamma vara af den art, att det icke alls skulle vara menligt för dem, om frågan blefve uppskjuten, isynnerhet som jag tror vig veta, att flera af dem icke komma att ingå på den nya staten på grund af med densamma förenade villkor. I denna sena timme af Riksdagens samvaro vill jag icke besvära kammaren med votering, men jag har icke kunnat underlåta att till detta betänkande foga den erinran, jag nu tillåtit mig att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3:o).

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden

n:o 174, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen, med förslag till lag angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. samt i ämnet väckta motioner,

n:o 175, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående tillfällig löneförbättring under år 1910 åt fögderiförvaltningens tjänstemän, och

n:o 176, i anledning af väckt motion om statsbidrag till aflöningen af bibliotekarien vid skandinaviska afdelningen af Sainte-Geneviève-biblioteket i Paris.

Hvad utskottet i dessa utlåtanden hsmställt bifölls af kammaren.

§ 8.

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m.

Härnäst i ordningen fanns å föredragningslistan upptaget statsutskottets utlåtande n:o 178, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten med flera institutioner och myndigheter samt en i ämnet väckt motion.

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling remitterad proposition, n:o 216, af den 16 april 1909 hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden för samma dag föreslagit Riksdagen att dels medgifva, att å kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm finge uppföras en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, krigshofrätten och krigsvetenskapsakademien samt för chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens för militärläroverken, inspektörens för kavalleriet, remonteringsstyrelsens, stuteriöfverstyrelsens, öfverstyrelsens för Sveriges frivilliga skytteföreningar och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner, dels ock för detta ändamål bevilja 690,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 27 gjorda framställning, å extra stat för år 1910 anvisa 300,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en af herr *Lindblad* inom Första Kammaren väckt motion, n:o 27, däruti föreslagits, att Riksdagen ville afslå Kungl. Maj:ts förslag att för år 1910 anvisa 300,000 kronor till uppförande af lokaler för krigshögskolan m. m.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts föreliggande proposition samt med afslag å herr Lindblads ofvannämnda motion

a) medgifva, att å kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm finge uppföras en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, krigshofrätten och krigsvetenskapsakademien samt för chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

för militärläroverken, inspektörens för kavalleriet, remonteringsstyrelsens, stuteriöfverstyrelsens, öfverstyrelsens för Sveriges frivilliga skytteföreningar och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner, samt

b) för detta ändamål bevilja 690,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 27 gjorda framställning, å extra stat för år 1910 anvisa 300,000 kronor.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Thorsson, Nilson* i Örebro och *Christiernson.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades ordet till

Herr Thorsson, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Vid denna punkt hur jag jämte ett par af Andra Kammarens ledamöter anmält min reservation. Jag kan icke följa Kungl. Maj:ts förslag, enär jag anser, att en mera vidtgående utredning bort föranstaltas om, huruvida det icke kunde vara möjligt att sammanslå flera af dessa skolor, som äro någorlunda af samma beskaffenhet. Här föreslår Kungl. Maj:t nu att bygga lokaler till krigshögskolan för 50 elever. Visserligen är det sant, att man i denna byggnad ämnar inrymma en del expeditioner, men det är dock så, att man för åstadkommande af lokaler till krigshögskolan som hufvudändamål skall uppföra en byggnad, som kostar bortåt 700,000 kronor. Vi hafva en annan skola, nämligen artilleri- och ingenjörshögskolan, som har omkring 75 à 85 elever, och denna skola är inrymd i artilleribyggnaden å Östermalm, Det synes mig, som om med en liten förändring af lokalerna i artilleribyggnaden, åtminstone för en tid framåt äfven krigshögskolan kunnat inrymmas i denna byggnad, och att man skulle kunna ställa dessa båda skolor under en och samma ledning, i stället för att nu hvarje skola har sin chef.

Till Kungl. Maj:ts omprövning föreligger ett annat byggnadsförslag, nämligen om inrättande af nya lokaler för sjökrigshögskolan. Det synes mig, därest nybyggnad skall ske äfven för nämnda skola, att det åtminstone borde finnas så många berörelsepunkter mellan sjö- och landtförsvaret, att båda högskolorna kunna bo under ett och samma tak. Det föreslås nu emellertid, att vi skola bygga en krigshögskola för att gifva utbildning åt ledarne af landtarmén och eventuellt en sjökrigshögskola för utbildning af ledarne af sjöförsvaret. Detta är att fortsätta på den gamla stråten, att draga upp skiljemuren så hög som möjligt mellan dessa undervisningsanstalter och således redan i undervisningen gifva en liten fingervisning om, att landt- och sjöförsvaren skola operera hvar på sitt håll, så att fortfarande den ena handen icke vet hvad den andra gör och vi få fortsätta att bevilja alla dessa mindre väl planlagda anslag, hvarom kraf framkomma. Jag tror det vore viktigare att mera försöka närma dessa båda undervisningsväsen till hvarandra.

Men oberoende häraf har jag en annan anmärkning att göra mot det nu tilltänkta byggnadsanslaget. Redan vid föregående års riksdag

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

afläts en skrifvelse till Kungl. Maj:t, hvari Riksdagen gjorde åtskilliga anmärkningar mot den tomt, Kungl. Maj:t föreslagit för byggande af krigshögskolan. Man ansåg, att den var för dyr, och å andra sidan uttalades den förmodan, att det torde finnas mera passande tomter för denna byggnad. Men utöfver detta uttalade Andra Kammaren såsom sin uppfattning, att krigshofrätten, hvilken Kungl. Maj:t afser skola inrymmas i samma byggnad som den nya skolan, vid en blifvande omorganisation skulle kunna göras till en underafdelning af Svea hofrätt, och att under sådana omständigheter det icke skulle vara nödvändigt att inrätta lokaler särskildt för en dylik afdelning af hofrätten. Kungl. Maj:t var naturligtvis icke grundlagsenligt skyldig att taga hänsyn härtill — det var ju bara den Andra Kammaren, som fattade detta beslut — men man kunde åtminstone haft rätt att fordra, att det från Kungl. Maj:ts sida anförts något skäl, hvarför Kungl. Maj:t icke ansåg nödvändigt att vidtaga denna åtgärd. Härtill kommer frågan om själfva tomten, på hvilken denna byggnad skall uppföras. Stockholms stad beslöt år 1906 att å nämnda tomt uppföra en läroverksbyggnad. Beslutet fattades i juni månad, men redan i november månad samma år upphäfde stadsfullmäktige detsamma. Den väsentliga orsaken till beslutets upprifvande var att grundförhållandena på denna tomt ansågos vara så ogynnsamma, att man skulle få räkna med en grundmurningskostnad af icke mindre än 86 kronor per kvadratmeter, Tomten ligger 5 meter under gatuplanens yta, och således måste man utfylla åtskilligt, innan man kan komma upp i nivå med gatan. Men förutom detta äro själfva grundförhållandena, som sagdt, synnerligen dåliga. På en del ställen får man gå ned ända till 18 meter från gatuplanen, innan fast botten anträffas, och på andra ställen 8 meter. För att kunna bygga detta hus måste således antingen vidtagas ganska kostbara pålningsarbeten eller också måste man gräfva sig ned och gjuta en dyrbar betonbotten. Nu erkänner visserligen Kungl. Maj:t, att grunden är dålig, men att densamma på det ställe, där denna skola skulle förläggas, icke är fullt så dålig. Där skulle man icke behöfva gå ned på djupet detta just emedan för denna skola utvalts den bästa fläcken på tomten. Men öfverintendentsämbetet har satt såsom villkor för sitt tillstyrkande af skolbyggnaden på denna plats, att icke tomten får bebyggas för privata ändamål utan endast för statsändamål. När vi således gå att fatta beslut om byggande af denna krigshögskola, böra vi göra det med öppna ögon och medvetande om, att hvarje nybyggnad, som skall göras, kommer att kräfva högre byggnadsanslag än det, som beräknats för den här ifrågavarande byggnaden. Vi böra således räkna med att, därest vi bygga krigshögskolan enligt den proposition, som här är framlagd, vi också få taga konsekvenserna häraf och bygga en del andra statens byggnader, hvarvid man beräknar, att grundläggningskostnaderna skola uppgå till 86 kronor per kvadratmeter — allt såsom kan inhämtas å sid. 13 i utskottets utlåtande. Således synes det mig, att Riksdagen icke kan bifalla Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag, då det ställer i utsikt sådana afsevärda fördyringar för framtida bebyggande af kvarteret. Nu kan det visserligen sägas, att i och med det, att Riksdagen här har beslutat bygga krigshögskolan, har Riksdagen därmed icke erkänt, att

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

den känner sig förpliktad att bygga vidare på tomtområdet, utan det kan utstyckas till privat bebyggande. Men, om så är fallet, borde Riksdagen på något sätt gifva uttryck åt detta i motiveringen eller klämmen. Mot detta har man, såvidt jag förstår, icke på något som helst sätt reserverat sig i utskottets utlåtande, utan antager Riksdagen detta förslag, har den därmed gifvit på hand, att vi skola bebygga hela kvarteret Kandidaten för kronans räkning, och då ställt i utsikt sådana framtida byggnadskostnader, som här förestå. Jag tror därför, att det vore lyckligt, om Kungl. Maj:t finge litet mera tid på sig för att möjligtvis räkna ut, om det icke finnes någon möjlighet att arrangera denna sak på annat sätt och då arrangera den så, att den högre undervisningen för sjöförsvaret och den högre undervisningen för landtförsvaret komme att stå i något närmare beröring med hvarandra. Man kan väl tänka sig, att dessa högskolor skulle kunna placeras under ett och samma tak, ty som jag förut nämnt, är ju meningen, att vi snart skola få till Riksdagens pröfning en proposition, som går ut på att bereda byggnader för sjökrigshögskolan. Och ett annat förslag är ju det, att man skulle se till, om det icke vore möjligt att inrymma denna krigshögskola vid sidan af artilleri- och ingenjörshögskolan i den byggnad, som finnes på artillerigården. Det är ju en afsevärdt stor byggnad, och de lokaler, som redan brukas af artilleri- och ingenjörshögskolan, äro sannerligen så luxuösa och centralt belägna, att, om krigshögskolan får sådana lokaler i andra ändan af huset, synes det mig att alla anspråk på bekvämlighet skola kunna tillfredsställas, och nog skulle man väl kunna använda samma trappuppgång, ty så stor bör väl gemensamheten ändå vara, att de, som gå i den ena skolan, och de, som gå i den andra, skulle kunna mötas i samma trappuppgång.

Vidare tror jag, att det skulle vara möjligt att hålla en del föreläsningar och meddela vissa slag af undervisning för lärjungarna tillsammans; och man skulle i alla fall genom denna anordning kunna åstadkomma, att man inbesparade arfvodet till den ena chefen. Jag är emellertid icke nog hemma på området för att kunna yttra mig med sakkunskap, utan jag dömer endast efter mitt enkla förstånd, som bjudit mig att säga dessa saker. Det synes mig i alla fall, att det icke kan vara riktigt att upprätta dessa tre skolor, som skola ha vissa beröringspunkter med hvarandra, med hvar sin chef.

Nu säges det kanske, att, om vi nu bygga för krigshögskolan här, så äro dessa pengar icke bortkastade, ty man kan använda dessa lokaler för andra ändamål sedan. Men det är väl ändå så, att, då man skall bygga till en skola, tilltar man uppgångar och annat större och kostbarare, än man behöfde, om man endast tänkte sig att använda dessa lokaler för vissa mindre ämbetsverk, som nu äro afsedda att i öfrigt inrymmas i byggnaden.

Vidare tycker jag för min del, att det är väl generöst, att staten skall förutom det rikliga understöd, den gifver åt den frivilliga skytterörelsen, till på köpet hålla lokal åt dess öfverstyrelse och sålunda gifva på hand, att hela denna institution skall blifva ett af staten aflönadt verk. Detta är också en orsak, hvarför jag för min del yrkar afslag på den kungl. propositionen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka afslag å propositionen och bifall till vår reservation.

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m.
(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Nilson i Örebro: Herr talman! I det hela kan jag säga, att jag har ungefär samma uppfattning, som den föregående ärade talaren i denna fråga. Den här ifrågasatta byggnaden skall, utom lokaler för krigshögskolan, upptaga lokaler för icke mindre än 10 st. andra verk och expeditioner, af hvilka en del, såsom den föregående ärade talaren anförde, icke kunna sägas direkt vara statens institutioner. Man kan ju ha sina tvifvelsmål om, huruvida det ur allmän synpunkt är lämpligt, att, då man uppför ett militärt läroverk, i denna byggnad också inrymma lokaler för så många expeditioner, som här är ifrågasatt. Och de tvifvelsmål, som man i det hänseendet hyser, blifva större, då man därjämte besinnar, att staten har ytterligare en militär högskola, nämligen artilleri- och ingenjörshögskolan. Den första fråga, som då uppställer sig, är den: Hvarför icke bereda lokaler för båda dessa militära högskolor på samma ställe? Och jag får säga, att jag för min del icke tror, att, såsom den föregående talaren anförde, krigshögskolan kan beredas lokaler i den byggnad, där artilleri- och ingenjörshögskolan för närvarande är inrymd. Men hvarför då icke inrymma artilleri- och ingenjörshögskolan i denna ifrågasatta byggnad, och hvarför icke i samma byggnad också bereda lokaler för sjökrigshögskolan, icke sjökrigsskolan, såsom den föregående talaren sade, utan sjökrigshögskolan? På det sättet skulle man ju möjligen kunna få till stånd en fullständig militär akademi.

Den frågan tränger sig också fram med ökad styrka, då man besinnar, att den lokal, som artilleri- och ingenjörshögskolan för närvarande disponerar, icke kan stå samma läroverk till buds någon längre tid framåt. Det är alldeles uppenbart, att den mycket värdefulla tomt, som artillerigården i sig representerar, icke kan någon längre tidrymd få upptagas af ensamt detta läroverk jämte expeditionslokaler för artilleristaben och dessutom tygverkstäder. Det står alldeles klart för mig, att dessa verkstäder måste komma att förflyttas till något annat ställe, och då denna tomt tvifvelsutan snart kommer att användas till något annat statsändamål, uppkommer den frågan: Hvart skall då artilleri- och ingenjörshögskolan förläggas? Jag anser det då riktigt och lämpligt, att dessa två, för att icke säga tre, militära högskolor blefve förlagda på en enda plats. Det skulle ha många fördelar; det skulle ha fördelar icke allenast med hänsyn därtill, att det skulle ställa sig mindre dyrbart vid husens uppförande, utan äfven på det sättet, att de bibliotek, som de olika skolorna måste ha hvar för sig, kunde sammanföras till ett enda enhetligt bibliotek, som blefve både rikhaltigare i litterärt afseende och billigare med afseende på vård och förvaltning. En del rum, som äro nödvändiga för de båda skolorna, kunde också blifva gemensamma.

Nu kan man häremot invända, att den lokal, där krigshögskolan för närvarande är inrymd, måste staten afträda till Stockholms stad den 1 oktober 1912. Men jag har den uppfattningen, att, om Riks-

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

dagen också nu afslår den kungl. propositionen under den förhoppningen att i god tid till nästa Riksdag erhålla en proposition, som lämnar en fullständig plan och utredning öfver de militära läroverkens behof af lokaler, skall Riksdagen också kunna fatta sitt beslut i detta hänseende i så pass god tid och bevilja medel för densamma att utgå redan under nästa år, så att huset kan börja uppföras redan 1910 och blifva färdigt i tillräckligt god tid, för att skolan skall kunna inflytta där till den tidpunkt, då den lokal, som krigshögskolan för närvarande disponerar, måste utrymmas.

Det är af dessa skäl, herr talman, som jag tillåter mig yrka afslag på Kungl. Maj:ts proposition och statsutskottets hemställan, och jag gör det icke af den orsak, att jag anser grundförhållandena här synnerligen svåra. De må vara hur svåra som helst, så måste ju tomten ändå bebyggas, när den är statens.

Herrar *Schotte* och *Juhlin* instämde häruti.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Malm: Herr talman, mina herrar! Förslaget om uppförandet af en byggnad för krigshögskolan uppgjordes med anledning däraf, att krigshögskolan inom en nära framtid skulle komma att stå utan tak öfver hufvudet. Det var således nödvändigt att snart vidtaga åtgärder för att skaffa erforderliga lokaler åt skolan.

Den proposition, som förelades förra årets Riksdag, var, kan man säga, i nästan alla dess detaljer utarbetad, innan jag tillträdde mitt ämbete, och före samma tid var jämväl äskandet härutinnan anmäldt i statsverkspropositionen, där kostnadsbeloppet angifvits. Det nu föreliggande förslaget upptager utöfver förslaget i föregående års proposition lokaler uti ifrågavarande byggnad jämväl för femte arméfördelningens expedition äfvensom för ett par andra expeditioner. Anledningen härtill finnes med få ord angifven i propositionen.

Jag hörde ej herr Thorssons anförande från början utan först då han kom att nämna några ord om krigshofrätten. Jag vill då rörande krigshofrätten framhålla, att Kungl. Maj:t visst icke förbisett hvad herr vice talmannen yttrade i denna fråga förlidet år. Tvärtom — redan dagen efter det den åsyftade framställningen gjorts i kammaren tog jag frågan om hand för att söka klargöra, huru man lämpligast skulle kunna ordna densamma. Frågan var emellertid då och är ännu sådan, att den utesluter möjligheten att med säkerhet bestämma, om och när krigshofrätten skall omorganiseras, på grund hvaraf det ännu mindre låter sig göra att med bestämdhet afgöra, huruvida den skall inrymmas i särskild lokal eller införlifvas med Svea hofrätt. Under sådana förhållanden ansågs det onödigt att särskildt upptaga denna fråga i sammanhang med det nu föreliggande förslaget, då Riksdagen för öfrigt ej antydt något därom i sin skrifvelse. Jag vill emellertid säga, att det gör mig ledsen, om uraktlåtenheten i berörda afseende skulle ha uppfattats som ett åsidosättande af de önskemål, som uttalats i Riksdagen. Därest man kunnat antaga, att dessa önskemål inneburit en fordran, att man i årets proposition skulle göra ett utförligare uttalande i frågan, skulle ett sådant också hafva gjorts.

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

Emellertid är förhållandet nu det, att krigshofrätten af flera skäl snart bör flyttas från den lokal den nu har, hvilken är synnerligen bristfällig, och allt detta gäller i ännu högre grad, om den i samma hus inrymda fjärde arméfördelningens expedition. Man skulle i annat fall bli tvungen vidtaga ganska kostbara reparationer å byggnaden.

Vidare är det en annan sak att lägga märke till, nämligen att — som herrarne minnas — af försäljningssumman för Fredrikshofstomterna, där krigshofrätten är förlagd, i fjol disponerades ej mindre än 1,200,000 kronor för anordnande af de förplägnadsanstalter, som senaste Riksdagen beslöt skola komma till stånd på Karlsborg och i Boden. Så länge krigshofrätten och fjärde arméfördelningens expedition äro inrymda vid Fredrikshof, kan således värdet af denna tomt icke tillgodogöras, hvilket ju innebär rätt stora förluster för statsverket.

Hvad blir nu följden, om krigshofrätten inrymmes i en blifvande krigshögskolebyggnad? Jo, ingentiug annat än att, därest — i värsta fall från denna synpunkt sedt — krigshofrätten kommer att införlifvas med Svea hofrätt, komma tio rum att stå till förfogande för annat ändamål — så många rum äro nämligen afsedda för krigshofrätten. Men jag tror mig ej säga för mycket, då jag påstår, att man ej behöfver frukta, att dessa rum icke bli tagna i anspråk, äfven om de ej bli använda af krigshofrätten. Jag för min del har konstaterat, att landtförsvarets verk och inrättningar städse varit och äro i mer eller mindre hög grad trångbodda. Redan nu finns det tvenne underafdelningar af landtförsvarsdepartementets kommandoexpedition, som varda husvilla, då de lämna sin lokal i gamla arméförvaltningens hus.

Och huru ställer sig saken ur ekonomisk synpunkt? Jo, enligt beräkning af fortifikationsdepartementet skulle den ökade kostnaden för byggandet och inredandet af dessa tio rum belöpa sig till sammanlagdt 38,000 kronor. Jag tror således, att ur både praktisk och ekonomisk synpunkt tala alla skäl för att man inrättar lokaler åt krigshofrätten i den nya krigshögskolebyggnaden.

Beträffande grundläggningskostnaderna har herr Thorsson framhållit, att de ställa sig jämförelsevis dyra på den ifrågasatta tomten. På det ställe, där man tänkte sig byggnaden förlagd i fjol, uppgingo dess kostnader till 86 kronor per kvadratmeter, men å den nu föreslagna platsen skulle de uppgå till 48 kronor per kvadratmeter — sålunda en väsentlig reduktion. Men jag vill i sammanhang härmed framhålla, att Kungl. Maj:t naturligtvis icke har något emot, att krigshögskolan förlades på en i detta afseende ännu gynnsammare belägen tomt. Det har också varit starkt ifrågasatt, att den skulle förläggas å artillerigården. Men just af ekonomiska skäl ville man ej lägga byggnaden där, emedan man ansåg tomtvärdet så högt, att det skulle innebära en mycket större kostnad för staten att lägga den där på den jämförelsevis ur grundläggningssynpunkt goda tomten än att lägga den på den nu ifrågasatta, äfven om grundläggningskostnaderna här skulle bli större.

Det är sant, att öfverintendentsämbetet härvid utfäst ett visst villkor, såtillvida nämligen att, om krigshögskolans lokal skulle läggas på den plats, som nu föreslagits, ämbetet anser, att det ur estetisk

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

synpunkt är synnerligen lämpligt, att en ungefär liknande byggnad kommer till stånd på den del af tomten, som motsvarar den, som nu skulle användas för krigshögskolebyggnaden. Något slags förpliktelse för staten i det afseendet torde emellertid detta icke anses böra innebära, utan man får taga saken sådan den kan gestalta sig i framtiden. I hvilket fall som helst får Riksdagen afgöra den saken. Kungl. Maj:t har i detta fall endast sagt ungefär det — jag minnes nu ej ordalagen — att man bör i den mån det kan ske taga hänsyn till öfverintendentsämbetets önskningar.

Man har i sammanhang med denna fråga också antydt, att det skulle vara förmånligt, att frågan om de högre militära anstalternas byggnadsförhållanden toges i ett enda stort sammanhang. Ja, det förmånliga häraf förnekar jag visst icke. Man bör naturligtvis taga i betraktande, huru framtiden i det afseendet kan komma att gestalta sig. Men jag vill ytterligare framhålla, att det brådskar ju med att få denna krigshögskolebyggnad uppförd. Jag tror äfven för min del, att om denna nu föreslagna byggnad kommer till stånd, så behöfver man därigenom icke omöjliggöra realiserandet af den tanke, som här framhållits, att på samma plats, äfven om det möjligen ej lämpligen blir i samma hus, förlägga äfven öfriga högre militära utbildningsanstalter, som nu ligga på annat håll. Så t. ex. i fråga om sjökrigshögskolan och artilleri- och ingenjörshögskolan. Huru man än ordnar undervisningen, blir det naturligtvis åtskilliga undervisningslinjer, som måste drifvas för sig, och om undervisningen i dessa än sker i olika hus, som ligga nära hvarandra, så kunna därmed inga afsevärda olägenheter vara förenade, kanske tvärtom. Hvad angår de lokaler, som böra vara gemensamma, såsom t. ex. bibliotek, arkiv o. s. v., så föreställer jag mig att därutinnan icke heller bör möta några svårigheter. Jag föreställer mig också, att de grenar af undervisningen, som böra äga rum gemensamt, äfven drifvas, så att eleverna vid sådan undervisning samlas i den ena eller andra skolans lokaler. Under sådana förhållanden är jag således öfvertygad därom, att äfven om man byggde det af Kungl. Maj:t nu föreslagna huset, skulle man därigenom icke utesluta den sålunda framkastade planen att på ett och samma område sammanföra nu åsyftade militära utbildningsanstalter.

Här ha också gjorts anmärkningar emot att man i den nya byggnaden inrymt lokal för det frivilliga skytteväsendet. Jag för min del hade nästan tänkt mig, att denna åtgärd skulle blifva uppfattad på ett sätt rakt motsatt det, som här uttalats. Det är ju visserligen sant, som det framhålles, att staten med penninganslag understöder det frivilliga skytteväsendet; men det ligger väl i sakens natur, att, när staten i detta fall skall lämna skytteväsendet en förmån in natura, så har staten en moralisk rätt att så att säga kvitta ut denna förmån genom att minska penninganslaget med ett förmånens värde motsvarande belopp. I detta fall bör det således icke bli tal om någon direkt förlust för staten — tvärtom!

Jag vill till slut ånyo framhålla det, att, då den tidpunkt icke är långt aflägsen utan nära förestående, då de lokaler, som nu disponeras af krigshögskolan och åtskilliga expeditioner, måste utrymmas, så är det af nöden, att denna fråga icke onödigtvis undanskjutes.

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Som herrarne känna till, förelåg denna fråga äfven vid förlidet års riksdag. Riksdagen ansåg sig då icke kunna bifalla den framlagda kungl. propositionen, af det skäl, att man ansåg, att vissa delar af byggnaden vore för dyra och kunde göras billigare.

Nu äro ju i det fallet vissa åtgärder vidtagna, som göra, att byggnaden kommer att ställa sig betydligt billigare. Man har nämligen inrymt åtskilliga andra verk inom krigshögskolebyggnaden. Dessa måste ju finnas någonstädes — det förstå vi ju alla — och man har därför måst hyra särskilda lokaler, där de emellertid icke kunna finna annat än en provisorisk tillvaro, då ju dessa lokaler ofta måste begagnas till andra ändamål. Så är t. ex. fallet med lokalerna i det hus vid Munkbrogatan, i hvilket en del myndigheter och expeditioner varit inrymda. Detta hus skall den 1 oktober 1912 öfvertagas af Stockholms stad, och då måste ifrågavarande lokaler vara utrymda. Hvart skola dessa då flyttas?

Jag tror därför, att kammaren gör klokast i att bifalla Kungl. Maj:ts förslag, sådant det föreligger. Ty om man uppskjuter ärendet ytterligare några år, kommer man allt närmare år 1912, då vi skola lämna de nu nämnda lokalerna, hvarigenom också de ämbetsverk, som äro inrymda i byggnaderna där, måste flytta. Det synes mig därför bäst att antaga detta förslag, allrahelst som det kan hända att arbetet, som då måste utföras på mycket kort tid, ställer sig dyrare för statsverket.

Hur man än ser saken, tror jag, att det är lämpligast att antaga förslaget sådant det föreligger. Alla ha ju erkänt behofvet af den ifrågasatta byggnaden och vi ha icke hört någon förneka detsamma. Vi ha ju redan af herr statsrådet hört erinras, att det alls icke vore ur vägen att, om man behöfde flytta sjökrigshögskolan, den förlades på samma ställe som artilliri-ingenjörshögskolan. Jag tror, att detta vore lämpligt och att sålunda öfverintendentsämbetet finge sina önskningar uppfyllda. Jag anser sålunda, att vi nu böra uppföra denna byggnad, när det ändå skall ske. Att förlägga den på artilleri-ingenjörshögskolans nuvarande tomt anse alla vara för dyrt, därför att den har så högt värde. Men då staten själf äger tomt på annat håll, böra vi lägga byggnaden där.

Slutligen äro ju nu förhållandena inom kvarteret Kandidaten reglerade med Stockholms stad, hvilka förra året lågo hindrande i vägen.

På grund af hvad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr vice talmannen: Herr talman! Herr statsrådet har godhetsfullt erinrat, att jag förra riksdagen tillät mig framhålla den synpunkt i afseende å detta byggnadsförslag, som är förbunden med frågan om krigshofrätten. Jag ber i det afseendet få erinra, att sedan vid 1901 års riksdag i samband med den nya härordningens beslutande bestämda önskemål af kamrarna hade uttalats om en fullständig reformering af krigslagstiftningen och Kungl. Maj:t under Riksdagens lopp redan tillsatt en kommitté i sådant afseende, så utarbetade denna kommitté, som arbetade under flera år, förslag såväl till strafflag för

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

krigsmakten som till rättegångsordning inklusive domstolsförfattning. Därvid kom kommitténs majoritet till det resultat, att krigshofrätten borde öfverflyttas till att bilda en särskild afdelning af Svea hofrätt. Denna afdelning skulle bli så organiserad, att presidenten i Svea hofrätt skulle vara dess ordförande. Dessutom skulle den ha två ledamöter från hofrätten, alltså två civila ledamöter och två militära, och således hafva en organisation ofantligt mycket starkare än den nuvarande krigshofrätten. Om detta förslag enade sig, som sagdt, majoriteten, hvilken utgjordes af samtliga de civila ledamöterna, nämligen ordföranden, f. d. talmannen grefve De la Gardie, herr Hasselrot, ledamot af Första Kammaren, justiekansler Sjöberg, undertecknad och herr Zetterstrand samt två militära ledamöter, general von Matern och amiral Sidner. Herr Bildt, den nuvarande generalstabschefen, ställde sig, som han i reservation uttryckte sig, tveksam. General Uggla förklarade, att förslaget icke innebure någon förbättring utan snarare en försämring, och kommendör Ljungqvist, gammal ledamot af krigshofrätten, försvarade till det yttersta den nuvarande organisationen och ansåg, att ingen ändring borde ske. Man torde väl då få säga, att det åtminstone icke för denna kammare, som lagt en så utomordentlig vikt på en reform af krigslagarna och hvad därtill hör, borde kunna finnas någon tvekan om att en reform af krigshofrättens sammansättning skall ske och att därvid ett af de främsta förslagen att taga i öfvervägande bör vara det gamla önskemålet att öfverföra denna domstol till att utgöra en särskild afdelning af Svea hofrätt. Den saken synes mig böra fasthållas, och jag tror icke, att vi för vår del böra ingå på det yttrande herr statsrådet hade, att man funnit det ovisst *om* krigshofrätten skulle omorganiseras. Att krigshofrätten skall omorganiseras, hoppas jag, att en mycket stor majoritet af denna kammare är på det klara med. Nu måste man ju säga, att det är någonting mycket egendomligt i att, då ett ämbetsverk befinner sig i ett sådant skede, att det väntar på en omorganisation, åt detta ämbetsverk skulle anskaffas en särskild för detsamma inrättad fast lokal och att icke den saken skulle kunna ordnas provisoriskt under den tid, som återstår af en, man kan väl säga, provisorisk tillvaro. Nu förstår jag visserligen, att man med herr statsrådet kan säga, att, om det skulle gå så som jag här antydt med krigshofrätten, rummen alltid kunde blifva använda på annat sätt. Ja, det kan sägas om alla ämbetsverks lokaler, att, om det visar sig om några år, att de icke passa för det ursprungligen afsedda ändamålet, de kunna användas på annat sätt. Men icke är väl det att ordna dessa saker med fullständig planläggning, utan nog böra vi ha klart för oss, att meningen är, att ett ämbetsverk skall fortfara att vara permanent i den gestaltning det har, innan vi särskildt utrusta ett sådant ämbetsverk med en för detta speciellt afsedd och anordnad lokal.

Jag behöfver icke säga, ty det ligger underförstådt i hvad jag redan sagt, att, ifall reformen skulle gå i den riktning jag antydt, nämligen att krigshofrätten blefve en särskild afdelning af Svea hofrätt, det icke kunde komma ifråga, att krigshofrätten skulle ligga på den plats, som nu är ifrågasatt. Ty, om jag sade, presidenten skulle ju bli ordförande och det är alldeles omöjligt — jag tager för gifvet,

att herr statsrådet instämmer med mig däri — att tänka sig den anordningen i sådant fall.

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

Jag får sålunda säga, att jag redan på de skäl, som jag förra gången tillät mig framdraga, fortfarande är synnerligen tveksam om lämpligheten af denna byggnad. Men hvad som satte mig i den allra yttersta förvåning och hvarför jag nu alldeles bestämdt yrkar afslag, det var herr statsrådets meddelande, att för krigshofrätten äro afsedda tio rum. Det är någonting fullkomligt häpnadsväckande, mina herrar, att ett litet ämbetsverk, bestående af sex ledamöter, som sammanträder en och annan dag i veckan, ett verk, som, såvidt jag förstår, blott behöfver ett sessionsrum och ett rum för krigsfiskalen, möjligen ett för krigshofrättsrådet, den civile ledamoten, och slutligen ett expeditionsrum, summa fyra rum, att det, säger jag, skulle erhålla tio rum, och om man jämför detta med det utrymme, som andra ämbetsverk, särskildt domstolarna, som jag känner till, pläga ha, så kan jag försäkra kammaren, att detta som i frågasättes för krigshofrätten är någonting fullkomligt monstruöst. Är det sålunda en riktig uppgift, att man beräknat tio rum — jag har enskildt frågat herr statsrådet, och han försäkrade, att så var fallet — så är det alldeles uppenbart, att här föreligger ett så kolossalt fel, att redan detta gör, att man måste afslå hela saken. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka afslag.

I detta anförande instämde herrar *von Schéele, Röing, Zetterstrand, Palme*, friherre *Bonde, Berg* i Stockholm, *Bromée* i Billsta, *Starbäck, Berg* i Göteborg, *Olausson, Thylander* och *Jonsson* i Gumboda.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet Malm: Herr talman! Hvad angår de tio rum, hvilka skulle stå till krigshofrättens disposition, vill jag nämna, att jag har uppgiften därom från fortifikationen och att jag sålunda icke har anledning att betvifla uppgiftens riktighet. Antalet är naturligtvis i viss mån beroende på hur pass stora rummen äro. Jag förmodar, att äfven denna sak gått genom statsutskottets granskning, och jag vill ytterligare framhålla, att alla lokaler i krigshögskolebyggnaden äro granskade af de ämbetsverk och expeditioner, för hvilka de äro afsedda och dessutom af öfverintendentsämbetet, och man har ju, såvidt jag förstår, därigenom fått så mycken säkerhet, som man kan få för att utrymmet är afpassadt efter behofvet.

Herr Wavrinsky: På samma gång jag ber att få instämma med herr vice talmannen, ber jag att få gifva uttryck åt mitt tvifvel om, huruvida det är skäl att bifalla Kungl. Maj:ts föreliggande framställning med hänsyn till den tanke, som här framkastats af herr Thorsson och för hvilken herr statsrådet icke syntes vara främmande — jag ber att få taga fasta på, att herr statsrådet ansåg det vara mycket lämpligt — nämligen att sammanföra de olika militärläroverken till en plats. På min tid fanns ett *gemensamt* läroverk för artilleri- och ingenjörshögskolan samt krigshögskolan, och undervisningen vid dessa högskolor har säkert åtskilligt gemensamt äfven med undervisningen vid sjökrigshögskolan. Men om så är, bör väl denna fråga om en nybyggnad för krigshögskolan ses i detta sammanhang. Och då torde

Ang. lokaler för krigshögskolan och krigshofrätten m. m. (Forts.)

det vara olämpligt att nu uppföra den föreslagna byggnaden utan att taga hänsyn till, om däri kan upplåtas lokaler gemensamma för samtliga dessa militärläroverk. Jag inser mycket väl, att frågan är af brådskande beskaffenhet. Men jag anser, att man bör bortse därifrån i det fall, då det icke är *nödvändigt*, att frågan nu afgöres.

Jag ber därför att få instämma i afslagsyrkandet.

Herr vice talmannen: Jag vill gentemot herr statsrådets yttrande framhålla, att det var för mig en högst öfverraskande sats, då han sade, att när så många rum afsetts för krigshofrätten, beror det på, huru stora de äro. Det är alldeles tydligt, att ett sessionsrum för krigshofrätten måste vara af en viss storlek; icke kan det huggas sönder i t. ex. fem smårum, så att hvar och en af ledamöterna skulle sitta i hvar sitt och de skulle tala till hvarandra genom små luckor. Det måste naturligtvis vara ett enda sessionsrum. Jag kan icke tänka mig, att det skulle vara ordnadt på annat sätt här än i andra ämbetsverk. Krigsfiskalen skall ha ett ordentligt tilltaget rum för sitt ändamål. Hvarför skulle man t. ex. slå sönder det i tre smårum? Det kan jag icke fatta. Jag känner ju till krigshofrättens organisation, och jag kan därför, som sagdt, icke förstå, huru man kunnat drifva upp antalet rum till tio, såvida man icke afsett att anskaffa ett särskildt rum för hvarje ledamot, där han skulle kunna gå in och hvila sig efter det ansträngande arbetet med att sitta och döma de stunder, det förekommer. Någon annan möjlighet att förklara, hvarför det skall vara tio rum, kan jag icke finna.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Öfverläggningen förklarades härmed vara afslutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å de därunder framkomna yrkandena afslog kammaren såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

§ 9.

Föredrogos häruppå statsutskottets utlåtanden, n:o 179, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående om- och tillbyggande af Kronprinsens husarregementes kokinrättningsbyggnad i Malmö samt om uppförande därstädes af en mässbyggnad för regementets underofficerare och manskap m. m., och n:o 180, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till marinintendenturkåren m. m.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte.

Till behandling företogs nu statsutskottets utlåtande n:o 12, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjätte, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarne gjorda framställningar om anslag för beredande af extra lönetillägg för år 1909 åt en del tjänstemän och betjänte m. m.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

I den af Kungl. Maj:t till Riksdagen den 14 januari innevarande år aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t föreslagit, att till beredande, i enlighet med de i statsrådsprotokollet öfver finansärenden för den 12 i samma månad angifna grunder, af extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte å extra stat för år 1910 måtte anvisas såsom förslagsanslag under andra till och med nionde hufvudtitlarne vissa angifna belopp.

Utskottet hemställde,

att Riksdagen måtte, i anledning af hvad Kungl. Maj:t under 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 och 9 hufvudtitlarne föreslagit i fråga om beviljande af anslag för beredande af extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte inom de olika departementen jämte därtill hörande ämbetsverk, kårer och stater under nedannämnda hufvudtitlar på extra stat för år 1910 anvisa särskilda förslagsanslag till följande belopp, nämligen:

under andra	hufvudtiteln	kronor	120,000: —
» tredje	»	»	11,000: —
» fjärde	»	»	8,110: —
» femte	»	»	15,000: —
» sjätte	»	»	180,000: —
» sjunde	»	»	98,000: —
» åttonde	»	»	60,000: —
» nionde	»	»	20,000: —

att utbetalas med iakttagande, att för beräknande af extra lönetillägg skulle gälla följande grunder:

1:o) Extra lönetillägg utgår där ej sådant fall är för handen, som under 2:o) sägs,

till tjänsteman, hvilkens tjänstgöring är förlagd till hufvudstaden med 15 procent å kontant aflöning, dock icke i något fall med högre belopp än 1,000 kronor, och

till tjänsteman, hvilkens tjänstgöring är förlagd till annan ort, med 12 procent å kontant aflöning, dock icke i något fall till högre belopp än 800 kronor, samt,

i hvad angår betjänte, med 25 procent å kontant aflöning, om tjänstgöringen är förlagd till hufvudstaden, men eljest med 20 procent å sådan aflöning.

2:o) Ingår i aflöningen bostads- eller boställsförmån in natura, skall det enligt nästföregående moment beräknade lönetillägget minskas med ett belopp, motsvarande 10 procent af de kontanta aflöningsförmåner, hvarå tillägget beräknats.

3:o) Från åtnjutande af extra lönetillägg undantagas, förutom häradshöfdingarna,

a) de tjänstemän, hvilkas aflöningsförmåner af statstjänst för innevarande år uppgå till högre belopp än 9,500 kronor eller, om deras tjänstgöring är förlagd till annan ort än Stockholm, 9,300 kronor; skolande, ifall nämnda aflöningsförmåner öfverstiga 8,500 kronor, det extra lönetillägget i intet fall utgå med högre belopp, än som svarar mot skillnaden mellan 9,500 kronor eller, om tjänstemannen har sin tjänstgöring förlagd till landsorten, 9,300 kronor, å ena, samt förenämnda aflöningsförmåners belopp, å andra sidan,

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

b) de tjänstemän, hvilkas inkomster af arbete, det extra lönetillägget oberäknadt, under år 1908 af vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 9,500 kronor eller, om deras tjänstgöring är förlagd till annan ort än Stockholm, 9,300 kronor; skolande, ifall nämnda inkomster öfverstiga 8,500 kronor, det extra lönetillägget i intet fall utgå med högre belopp, än som svarar mot skillnaden mellan 9,500 kronor eller, om tjänstemannen har sin tjänstgöring förlagd till landsorten, 9,300 kronor, å ena, samt förenämnda inkomsters belopp, å andra sidan,

c) de tjänstinnehafvare, hvilkas aflöningsförmåner vid 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907 eller 1908 årens riksdagar ny- eller omreglerats efter andra grunder än dem, som följts vid de äldre staternas fastställande.

4:o) Extra lönetillägg må allenast tilläggas tjänstemän och betjänte, hvilkas aflöning blifvit af Konung och Riksdag till siffran bestämd eller eljest utgår efter af Riksdagen pröfvade grunder.

5:o) Extra lönetillägg beräknas endast å aflöningsförmåner, hvilka utgå af statsmedel. Där aflöning bestrides dels af statsmedel, dels ock af andra medel, beräknas extra lönetillägg endast å den del däraf, som utgår af statsmedel, dock att åt lärare och tjänstemän vid universiteten extra lönetillägg må beräknas å hela det belopp, hvartill aflöningen blifvit, på sätt i nästföregående moment sägs, bestämd att minst uppgå, utan afseende därå att till bestridande af universitetens utgifter användas jämväl andra medel än statsmedel.

6:o) Extra lönetillägg beräknas å följande slag af aflöningsförmåner:

lön;
tjänstgöringspenningar;
kontant bostads- och inkvarteringsersättning;
arfvode;
med lön likställdt lönetillägg; samt
dagaflöning vid flottan.

7:o) Extra lönetillägg till den, som af statens medel åtnjuter lön eller arfvode för två eller flera befattningar, utgår endast för en af dessa, nämligen för den, som medför högsta aflöningen, eller, därest denna på mer än ett ställe är lika, för den af dem, till hvilken han först blifvit befordrad; samt

8:o) Extra lönetillägget anses tillhöra lönen.

Vid utlåtandet var fogad reservation af herrar *Olsson* i Fläsbro, *Persson* i Tällberg, *Ström* i Transtrand, *Nilson* i Örebro och *Christiernson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen måtte, i anledning af hvad Kungl. Maj:t under 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 och 9 hufvudtitlarne föreslagit i fråga om beviljande af anslag för beredande af extra lönetillägg för innevarande år åt en del tjänstemän och betjänte inom de olika departementen jämte därtill hörande ämbetsverk, kårer och stater under nedannämnda hufvudtitlar på extra stat för år 1910 anvisa särskilda förslagsanslag till följande belopp, nämligen:

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

under	andra	hufvudtiteln	kronor	80,000: —
»	tredje	»	»	8,000: —
»	fjärde	»	»	6,000: —
»	femte	»	»	10,000: —
»	sjätte	»	»	120,000: —
»	sjunde	»	»	65,000: —
»	åttonde	»	»	40,000: —
»	nionde	»	»	15,000: —

att utbetalas med iakttagande, att för beräknande af extra lönetillägg skola gälla följande grunder:

1:o) Extra lönetillägg utgår där ej sådant fall är för handen, som under 2:o) sägs,

till tjänsteman, hvilkens tjänstgöring är förlagd till hufvudstaden, med 15 procent å kontant aflöning, dock icke i något fall med högre belopp än 700 kronor, och

till tjänsteman, hvilkens tjänstgöring är förlagd till annan ort, med 12 procent å kontant aflöning, dock icke i något fall till högre belopp än 500 kronor, samt

i hvad angår betjänte, med 25 procent å kontant aflöning, om tjänstgöringen är förlagd till hufvudstaden, men eljest med 20 procent å sådan aflöning.

2:o) Ingår i aflöningen bostads- eller boställsförmån in natura, skall det enligt nästföregående moment beräknade lönetillägget minskas med ett belopp, motsvarande 10 procent af de kontanta aflöningsförmåner, hvarå tillägget beräknats.

3:o) Från åtnjutande af extra lönetillägg undantagas, förutom häradshöfdingarna,

a) de tjänstemän, hvilkas aflöningsförmåner af statstjänst för innevarande år uppgå till högre belopp än 7,700 kronor eller, om deras tjänstgöring är förlagd till annan ort än Stockholm, 7,500 kronor; skolande, ifall nämnda aflöningsförmåner öfverstiga 7,000 kronor, det extra lönetillägget i intet fall utgå med högre belopp, än som svarar mot skillnaden mellan 7,700 kronor eller, om tjänstemannen har sin tjänstgöring förlagd till landsorten, 7,500 kronor, å ena, samt förenämnda aflöningsförmåners belopp, å andra sidan,

b) de tjänstemän, hvilkas inkomster af arbete, det extra lönetilllägget oberäknadt, under år 1908 af vederbörande taxeringsmyndigheter uppskattats till högre belopp än 7,700 kronor eller, om deras tjänstgöring är förlagd till annan ort än Stockholm, 7,500 kronor; skolande, ifall nämnda inkomster öfverstiga 7,000 kronor, det extra lönetillägget i intet fall utgå med högre belopp, än som svarar mot skillnaden mellan 7,700 kronor eller, om tjänstemannen har sin tjänstgöring förlagd till landsorten, 7,500 kronor, å ena, samt förenämnda inkomsters belopp, å andra sidan,

c) de tjänstinnehafvare, hvilkas aflöningsförmåner vid 1901, 1902, 1903, 1904, 1905 1906 1907 eller 1908 års riksdagar ny- eller omreglerats efter andra grunder än dem, som följts vid de äldre staternas fastställande.

4:o) Extra lönetillägg må allenast tilläggas tjänstemän och betjänte,

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

hvilkas aflöning blifvit af Konung och Riksdag till siffran bestämd eller eljest utgår efter af Riksdagen pröfvade grunder.

5:o) Extra lönetillägg beräknas endast å aflöningsförmåner, hvilka utgå af statsmedel. Där aflöning bestrides dels af statsmedel, dels ock af andra medel, beräknas extra lönetillägg endast å den del däraf, som utgår af statsmedel, dock att åt lärare och tjänstemän vid universiteten extra lönetillägg må beräknas å hela det belopp, hvartill aflöningen blifvit, på sätt i nästföregående moment sägs, bestämd att minst uppgå, utan afseende därå att till bestridande af universitetens utgifter användas jämväl andra medel än statsmedel.

6:o) Extra lönetillägg beräknas å följande slag af aflöningsförmåner:

lön;
tjänstgöringspenningar;
kontant bostads- och inkvarteringsersättning;
arfvode;
med lön likställdt lönetillägg; samt
dagaflöning vid flottan.

7:o) Extra lönetillägg till den, som af statens medel åtnjuter lön eller arfvode för två eller flera befattningar, utgår endast för en af dessa, nämligen för den, som medför högsta aflöningen, eller, därest denna på mer än ett ställe är lika, för den af dem, till hvilken han först blifvit befordrad; samt

8:o) Extra lönetillägget anses tillhöra lönen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, begärdes ordet af

Herr Persson i Tällberg, som anförde: Herr talman! Som herrarna finna af den vid detta utlåtande fogade reservationen, har jag icke kunnat vara med om det beslut, hvartill utskottet kommit. Skälen därtill äro flera. Jag kan för min del icke finna, att något verkligt behof föreligger att utan en föregående pröfning gifva lönetillägg åt personer, som hafva en årlig inkomst af öfver 8,000 à 9,000 kronor. För min del har jag den uppfattningen, att jag hellre skulle vilja beteckna en sådan åtgärd rentaf som okynnespolitik. Man kan väl icke tala om någon brist, eller att någon af dessa tjänstemän skulle lida nöd, utan snarare tvärtom. Våra finansiella förhållanden torde också vara sådana, att de böra mana oss till en viss försiktighet, och vi borde endast träda emellan med lönetillägg åt de tjänstemän, som ha så låga löner, att det kan förefinnas något behof af sådant tillägg.

Då jag talar om våra finansiella förhållanden, så måste jag medge, att jag för tillfället icke fullt begriper vår finanspolitik. Ty ena dagen uppträder här vår fackminister på området och målar våra finansiella förhållanden i de allra mörkaste färger och går omkring — om jag så får uttrycka mig — och söker med ljus och lykta efter inkomster för att därmed täcka de viktigaste utgifterna, och jag skulle vilja säga, att han nästan både lockar och trugar oss att lägga på svenska folket nya skatter, för att vi skola kunna fylla budgetsbehofven. Den andra dagen återigen framträder ett annat statsråd med hurtigt mod och sätter millionerna i rullning, och vi votera millioner i tjogtal och

handla så som hvar dag vore den sista. Under alla förhållanden tror jag emellertid, att ställningen är sådan, att vi icke böra fatta ett sådant beslut, som utskottet här har föreslagit. Jag tror nämligen, att om vi gå med på reservanternas förslag att meddela lönetillägg med respektive 500 kronor och 700 kronor åt dem, som hafva upp till 7,000 kronors inkomst, så skulle man kunna säga, att all rättfärdighet vore uppfylld.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

Det kan visserligen synas mera hopplöst nu än någonsin att söka förorda en sådan åtgärd, då reservanterna denna gång icke äro flera än fem, under det att de förlidet år voro nio och vi ändå förlorade i den gemensamma omröstningen, men jag gör mig icke skyldig till någon öfverdrift, och jag tror icke, att herr Sjö skall ta illa upp, om jag säger, att han icke öfvergifvit sin ståndpunkt, utan har samma uppfattning nu som förlidet år. Att han icke finnes bland oss reservanter, det är endast ett uttryck för hopplöshet hos honom, som eljest brukar strida till sista man, och jag hoppas, att han också skall göra det i dag, så att han förenar sig med oss reservanter. Om vi skulle komma i minoritet, som vi äro vana att göra, vi, som föra sparsamhetens talan, så kunna vi dock hafva den trösten, att, om också majoriteten i Riksdagen är emot oss, vi dock kunna vara öfvertygade om, att det stora flertalet af svenska folket är med oss. Och skulle vi, herr talman, i detta afseende verkställa ett referendum till folket, så skulle vi komma till ett resultat, som nog de herrar, som utgjort utskottets majoritet, skulle finna fullständigt afgörande. Jag är öfvertygad om, att vi skipa full rättvisa, om vi besluta i öfverensstämmelse med reservanternas förslag. För min del skulle jag, såsom då fråga var om dyrtidstilläggen, endast vara med om ett mindre belopp, men af opportunitetsskäl och för att möjligtvis kunna vinna bifall, så har jag i likhet med mina kamrater bland reservanterna gått med på lönetillägg å så högt belopp, som i reservationen angifves. Jag skall därför, herr talman, be att på grund af dessa skäl få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Sandquist*, *Danielsson*, *Leksell*, *Olsson* i Fläsbro, *Olsson* i See, *Wilson*, *Olofsson*, *Bromée* i Billsta, *Mogren*, *Lindgren* i Skog, *Hedström*, *Nilson* i Örebro, *Andersson* i Stärte, *Ersson*, *Hansson*, *Ström* i Transtrand, *Karlsson* i Fjäl, *Åslund*, *Karlsson* i Mo, *Hellgren*, *Mörtsell*, *Igel*, *Thavenius*, *Berggren*, *Bogren*, *Kristensson* och *Carlson* i Herrljunga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Swartz: Herr talman, mina herrar! De förslag om extra lönetillägg, som i år blifvit från Kungl. Maj:ts sida förelagda Riksdagen till godkännande och som hafva af utskottet tillstyrkts, äro ju med afseende på sin omfattning af alldeles samma beskaffenhet som i fjol. När dessa förslag i fjol framlades, så veta ju herrarna, hvad anledningen därtill var. Det var endast och allenast en sträfvan att söka såvidt möjligt skipa rättvisa mellan å ena sidan de verks ämbetsmän, hvilka icke voro i tur att få sina lönestater reglerade efter de nya normerna, och å andra sidan ämbetsmännen i de verk, som hade kommit i den lyckligare turen.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

Det var således icke samma egenskap, som förr hade vidlådt de s. k. dyrtidstilläggen, förslaget var icke uteslutande beroende därpå, att man ansåg, att ett tillägg skulle ges nätt och jämt så stort som man kunde anse, att det nödvändiga behofvet kräfde, utan detta var ett lönetillägg af en annan beskaffenhet, för att såvidt möjligt utjämna den orättvisa, som för individen ju måste anses ligga däruti, att han på grund af förhållanden, öfver hvilka han på intet sätt kunde råda, fick vänta längre på den genomgående lönereglering, som hans kamrater i de lyckligare verken redan kommit till. Jag skall därför icke tillåta mig att nu närmare ingå på denna fråga, ty den anser jag vara utdebatterad i fjol, och genom Riksdagens då fattade beslut blef från Riksdagens sida den princip godkänd, som då lades till grund för samma förslag som äfven nu föreligger. Det synes mig därför, att skulle någonting kunna föranleda en förändring i detta förhållande, så skulle det väl vara någonting, som tillkommit sedan i fjol. Man får väl icke förvåna sig, om de personer, som i fjol fingo det erkännande från Riksdagen, att de stodo i en orättvisare och obehagligare ställning än deras kamrater i andra verk och därför fingo sitt extra lönetillägg — om dessa personer nu i år, sedan de uppburit detta lönetillägg under ett år, men nu skulle af Riksdagen få det beskedet: »nej, nu tycka vi icke att saken ligger på samma sätt som i fjol, utan på ett annat sätt» — vilja ha några skäl, som förklara en sådan förändrad ställning. Och för att Riksdagen själf skulle kunna förklara en sådan förändrad ställning, så måste det föreligga några bestämda skäl talande därför. Men de skälen söker jag fåfängt efter. Såvidt jag förstår, har från reservanterna icke uppgifvits mer än ett enda skäl, och det är, att man med hänsyn till den finansiella ställningen bör söka göra besparingar. Men jag undrar, om det är så alldeles rätt, när man reglerar en budget af sådan beskaffenhet som denna, att då gå till väga så, att man först ser efter huruvida man kan pålägga den eller den utgiften, eller om man icke först får lof att undersöka utgiftens natur och därefter, om man funnit utgiften vara nödvändig, försöka skaffa medel för att bestrida den. Så är ju dock förhållandet med alla ordinarie anslag. Och jag skulle vilja säga, att ur de löntagares synpunkt, som kommit i åtnjutande af detta lönetillägg i fjol, måste det rentaf till sin natur vara en ordinarie utgift från Riksdagens sida, till dess genom löneregleringen äfven deras löneförhållanden blifvit ordnade på ett slutgiltigt sätt. Ja, det skulle helt säkert väcka en misstämning, som jag för min del icke kan beteckna annat än som fullt befogad från vederbörandes sida, för den händelse en ändring i detta beslut skulle komma till stånd, så mycket mer som, såvidt jag har mig bekant, ingen annan ändring i vederbörande tjänstemäns ställning inträdt än den, att de fått sina tjänstgöringsåligganden skärpta genom ett reskript från Kungl. Maj:ts sida, som ålagt dem att tjänstgöra fem timmar på arbetsrummet, under det att det förut icke funnits någon sådan bestämmelse och under det att, såsom herrarna veta, för tjänstemännen i de nyreglerade verken tiden är satt till sex timmar. Skillnaden mellan fem och sex timmar kommer sig däraf, att äfven med detta extra lönetillägg på många hålla icke på långt när och på intet enda håll helt och hållet uppnås samma förmåner, som genom de nya lönerna beredas

tjänstemännen i de verk, som varit lyckliga nog att få sina löneförhållanden reglerade.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

Jag vågar därför vördsamt och varmt rikta en vädjan till kammaren att icke kammaren måtte genom ett beslut, hvars innebörd icke kan annat än förefalla ganska främmande för dem, som komme att däraf träffas, gå ifrån det beslut, som kammaren eller Riksdagen förra året fattade (jag minns icke hur förhållandet då var, om kammaren redan från början fattade detta beslut eller beslutet tillkom först efter gemensam votering — men Riksdagen har i hvarje fall fattat det). Gör kammaren det, så sviker kammaren en hel del förhoppningar och försvårar i högst väsentlig mån existensmöjligheterna för åtskilliga af dessa personer, som nu helt naturligt hafva invaggat sig i den förhoppningen, att till dess de kunna komma att bli likställda med sina lyckligare kamrater, så skola de väl åtminstone få hvad Riksdagen i fjol gaf dem.

Herr Christiernson: Herr finansministern erinrade om, att det denna gång icke gällde, såsom i fråga om dyrtidstilläggen, att afhjälpa så att säga någon nöd eller att gifva de tjänstemän, som hade för litet, en tillfällig hjälp. När förhållandet icke är sådant, utan när det som här är fråga om de högst aflönade tjänstemännen, finner jag, att man mycket väl kan taga i öfvervägande, huruvida det föreslagna lönetillägget skall utbetalas eller icke. Hade det varit fråga om de föregående s. k. dyrtidstilläggen, hade man, menar jag, nog icke kunnat resonera om saken, utan sett sig tvungen att utbetala dessa. Men här är det ju så, som den förste ärade talaren framhöll, att det icke är tal om folk, som på något sätt äro i betryck, utan om sådana, som göra anspråk på en löneregleringen, som staten i viss mån tillmötesgått på det sättet, att staten, så att säga, gifvit förskott på en löneregleringen, som Riksdagen ännu icke har godkänt. Men det får jag säga, att därför att Riksdagen ett år gifvit ett lönetillägg till de högst aflönade tjänstemännen, kan detta icke anses vara bindande för denna Riksdag att göra detta. Jag skall be att få påpeka för herr finansministern, ifall han icke har reda därpå förut, att det dock har inträffat något sedan förra riksdagen, nämligen allmänna nyval till Andra Kammaren. Bland annat har därigenom en uppfattning, som kanske icke förut fanns i Andra Kammaren, kommit att där göra sig gällande, nämligen att de högre tjänstemännens löner icke behöfva ökas så mycket, utan att man skulle kunna spara på det hållet.

Vidare har herr finansministern känt sig indignerad öfver, att herr Persson i Tällberg och öfriga reservanter velat spara på detta sätt. Här talas om dåliga tider bland alla samhällsklasser, och man påstår till och med, att miljonärerna få draga in på staten till följd af dessa dåliga tider — det senare känner jag nu icke till, ty jag har icke några bekanta bland detta slags människor. Bland alla samhällsklasser talas det emellertid, som sagdt, om de dåliga tiderna. Det finnes också många, som icke ha råd att äta sig mätta ens, och många lida för närvarande betryck i vårt land. Men den enda klass af människor, som icke ha någon känning af de dyra tiderna, är naturligtvis tjänstemännen och i första rummet de högre tjänstemännen. Jag läste här-

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

omdagen i en tidning — jag tror det var ett konservativt blad — en artikel af en kåsör, som gycklade öfver de dåliga tiderna. Han framhöll däri, bland annat, att man på teatrar och restauranger icke kan märka, att det var dåliga tider. Och hvarför? Jo, därför att dessa ställen besökas hufvudsakligen af den grupp af människor, hvarom här är fråga, som icke ha den ringaste kännedom om dåliga tider, såvida de icke läst i tidningarna, att andra människor lida af dessa dåliga tider.

Jag finner för min del, att just vid en riksdag som denna, då herr finansministern så målande, så öfvertygande, ja, rent af öfverväldigande har visat för oss, att det är mycket dåliga tider, bör man söka göra besparingar öfverallt. Men regeringen har minsann icke föregått med så godt exempel härvidlag. Herr finansministern tyckes icke hafva samma inflytande öfver regeringen som öfver Andra Kammaren, när det gäller att skildra de dåliga tiderna. Vi veta, att de öfriga ministrarna icke alls tagit något intryck af denna skildring. Då menar jag, att det kan vara skäl för Andra Kammaren att visa, att den vill söka spara, där det är möjligt, och således äfven med afseende å de extra lönetilläggen, när det icke är fråga om dem, som blott ha nätt och jämt hvad de behöfva. I den till betänkandet fogade reservationen är endast fråga om, att de, som ha öfver 7,700 kronor, icke skulle komma i åtnjutande af dylikt tillägg.

Hur olika tankar vi än må ha om behofven och behofvens utveckling, får jag för min del säga, att den där gränsen på 7,700 kronor, den tycker jag aldrig borde vara tillåten för någon att öfverskrida. Den, som icke kan lefva på och få debet och kredit att gå ihop på en årsinkomst af 7,700 kronor, är en samhällsfarlig individ, som rentaf borde exporteras.

Det har framhållits af herr finansministern såsom synnerligen orättvist, om man skulle taga bort detta lönetillägg för de högre tjänstemännen. De ha nämligen blifvit pålagda en tunga, som skulle bestå i »fem timmars daglig tjänstgöring på ämbetsrummet», som det heter, därför att man vill inbilla folk, att det är så många ämbetsmän, som också arbeta utanför tjänsterummet. Naturligtvis finnes det nog en och annan, som är flitig och tar hemarbete. Men i allmänhet är det nog så, att när flertalet af tjänstemännen går från sin byrå, så anse de sig ha gjort för statens räkning, hvad staten skäligen kan kräfva af dem. Jag tycker, att när man talar om, att man skärpt deras tjänstgöringstid till fem timmar, så är detta ett oriktigt uttryck. Man har i själfva verket endast hindrat dem från att gå sysslolösa under en något längre tid af dygnet. Vi veta sedan gammalt, att arbete befordrar hälsa och välstånd. Och jag tycker därför, att tjänstemännen borde vara synnerligen tacksamma för att Riksdagen hindrat dem från att gå sysslolösa.

Jag har under det anförande, som herr finansministern hållit, icke blifvit öfvertygad om hvad han sade om behöfligheten af extra lönetillägg för de högst aflönade tjänstemännen, utan hans anförande har tvärtom styrkt mig i min uppfattning, att reservanternas skäl äro de enda, som äro riktiga. Och därför, herr talman, skall jag be att få

förena mig med herr Daniel Persson i hans yrkande om afslag på utskottets hemställan och bifall till reservatioaen.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Denna fråga har varit föremål för förberedande behandling af ledamöter från hvarje afdelning inom utskottet. Förut om åren har jag tillhört denna sammansatta afdelning, men i år har jag icke varit ledamot af densamma. Ifrån den afdelning, där jag har min plats, har herr Thorsson haft detta uppdrag, om jag icke missminner mig. Och då han icke är bland reservanterna eller antecknat sig som frånvarande, borde han här ha försvarat utskottets ståndpunkt. Jag skall emellertid icke försvara utskottets hemställan, ty min åsikt sammanfaller med herr Daniel Perssons, och jag instämmer i hvad han nyss uttalade.

Vid fjolårets riksdag, då denna fråga förelåg till behandling, var en reservation bifogad utskottets betänkande af samma innehåll som den af reservanterna nu afgifna. Den var undertecknad af samtliga statsutskottsledamöter från denna kammare, och således äfven af mig. Andra Kammaren fattade sitt beslut i enlighet med reservationen, men vi tappade i alla fall i den gemensamma voteringen. Här i kammaren afgåfvos 135 röster för reservationen och 81 för utskottets hemställan eller för ja-propositionen, och högre anslaget segrade med sammanlagdt 189 röster mot 149. Således stod Första Kammaren tämligen enig om sin uppfattning.

Nu har frågan åter kommit under Riksdagens ompröfning, och jag får för min del säga, att jag anser att en förändring i fjolårets beslut ej bort göras. Vi beslöto då att stanna vid 8,500 kronor. De tjänstemän, som hade högre inkomst, skulle icke få något extra lönetillägg. Men nu har detta maximibelopp blifvit höjdt med 1,000 kronor. Det är ju emellertid blott några få tjänstemän, som genom denna förhöjning skulle komma i åtnjutande af extra lönetillägg. Jag tror därför, att det varit hälsosammare, om vi vidblifvit fjolårets beslut. Det är då möjligt, att statsutskottets ledamöter enat sig om och vidblifvit fjolårets beslut utan reservation. Nu har icke så skett, utan en högre summa har begärts, och då naturligtvis icke Andra Kammaren med sin nuvarande sammansättning i denna fråga kan intaga en annan ståndpunkt än i fjol, så blir det den gemensamma voteringen, som kommer att bestämma frågans utgång. Då är det möjligt, att det högre beloppet segrar, det håller jag icke för otroligt. Men jag anser det icke lämpligt att plocka till de högre löntagarne äfven extra lönetillägg. För landsstatens tjänstemän ha vi beviljat ett extra lönetillägg, som står i harmoni med det, som är föreslaget i reservationen. Att därför nu anslå extra lönetillägg åt tjänstemän med intill 9,500 kronors inkomst är att gå väl långt.

Jag kan sålunda, herr talman, icke för min del yrka bifall till utskottets förslag, utan vid en blifvande votering kommer jag att rösta med reservanterna, ehuru jag icke är antecknad som sådan.

Herr Widén: Herr talman! Det skäl, som af den förste talaren anförts mot utskottets förslag, är af den beskaffenhet, att det kan anföras mot hvarje anslag, och det skulle framförallt kunna anföras för

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

afslag å alla löneregleringar. Det är alltid fullt lika talande. Det enda skäl, som androgs, var nämligen, att statens finanser äro dåliga. Men detta kan sägas mot beviljande af hvarje anslag, af hvilken beskaffenhet det må vara. Om man därför vill komma till ett rätt resultat, måste man pröfva beskaffenheten af de anslag, som begäras och det bör man göra äfven här. Äfven med fara att anses vara, såsom den näst siste talaren uttryckte sig, »en samhällsfarlig person» måste jag i alla fall redogöra hvarför jag anser, att utskottets föreliggande förslag bör bifallas.

Anledningen till att förslaget kommit fram är ju endast och allenast det, såsom för öfrigt herr finansministern antydt, att det icke går för sig att reglera alla ämbetsverkens löner på en gång. När man håller på i flera år att genomföra löneregleringar för olika ämbetsverk, måste det bli så, att åtskilliga ämbetsverk få vänta. Man har emellertid ansett det vara en orättvisa, att tjänstemännen i de ämbetsverk, som komma senare, få vänta många år, innan deras löner tillnärmelsevis komma upp till lönerna inom de ämbetsverk, hvilka fått komma tidigare. Det var skälet, hvarför man i fjol beviljade extra lönetillägg, för hvars beviljande jag äfven då talade. Tjänstemännen i de ämbetsverk, exempelvis länsstyrelserna, hvilka fingo höjda löner genom den i fjol beslutade nya löneregleringen, behöfva icke extra lönetillägg, då de i år komma upp till högre lönesatser, men t. ex. för tjänstemännen i mynt- och kontrollverket, för hvilka vi först i år reglerat lönerna, är förhållandet ett annat. De fingo i fjol extra lönetillägg, men skulle i år, därest reservanternas förslag ginge igenom, icke komma i åtnjutande af något lönetillägg, för så vidt deras aflöning öfverskrider en viss maximisumma, hvarom mera framdeles. Det blefve sålunda för dem ett mellanår, då de icke komme i åtnjutande af förbättrad löneförmån. Jag vill erinra om att denna sak nog spelar en rätt stor roll för tjänstemän äfven med de löneinkomster, som här äro i fråga. Och det blefve skillnad i inkomst icke endast för dem, som ha mellan 7,000 och 8,500 kronors lön, utan äfven för dem, som ha inkomster därunder, d. v. s. alla, som komma upp till sådan lön, att den medför det maximum af lönetillägget, hvarvid reservanterna stannat. Detta gäller för tjänstemän inom Stockholm, som ha en lön af omkring 4,600 kronor, och för tjänstemän i landsorten, som ha en lön af omkring 4,200 kronor. Om man jämför dessa tjänstemäns löneförhållanden i fjol med hvad de enligt reservanternas förslag skulle bli i år, finner man, att en tjänsteman med 5,000 kronors lön enligt reservanternas förslag skulle erhålla, om han bor i Stockholm, 50 kronor mindre än i fjol och, om han bor i landsorten, 100 kronor mindre än i fjol. En tjänsteman med 6,000 kronors lön skulle erhålla, om han bor i Stockholm, 200 kronor mindre och, om han bor i landsorten, 220 kronor mindre. En tjänsteman med 7,000 kronor skulle erhålla respektive 300 och 340 kronor mindre. Slutligen skulle en tjänsteman med 8,000 kronors lön erhålla respektive 1,000 kronor och 960 kronor mindre, allteftersom han bor i Stockholm eller i landsorten; för en tjänsteman med 8,500 kronors lön blir skillnaden i båda fallen 1,000 kronor.

Nu är det ju i allt fall så, mina herrar, att tjänstemännen ha sina bestämda inkomster år för år i olikhet med affärsmän och andra,

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

och det gör, att de i allmänhet på förhand inrätta sin ekonomi efter hvad de ha. Nu måste vi väl alla erkänna, att det icke är så lätt att reglera sina utgifter, så att det går ihop, om man är van att ha en år från år stående inkomst och så denna ett år sättes ned med t. ex. 1,000 kronor. För min del är jag en tjänsteman i den ställning, att jag har så hög lön att jag icke kommer under de förhållanden, som här äro berörda. Men af min egen erfarenhet vet jag dock, att man får ställa sin ekonomi ganska klokt, äfven då det gäller en vida mindre minskning än på 1,000 kronor, för att debet och kredit skola gå ihop. Allt tal om att dessa tjänstemän föra ett slösaktigt lefnadssätt tillbakavisar jag såsom oriktigt. Att den uppgiften kan vara riktig, att tjänstemännen här i Stockholm äro de, som hufvudsakligen besöka teatrarna, det betviflar jag högeligen. De tjänstemän, som jag är bekant med, tillhöra åtminstone icke dem, som förnämligast besöka dessa nöjesanstalter.

Man kan icke heller säga, att det här ifrågasatta lönetillägget är något obilligt i förhållande till de löneregleringar, som skola ske eller ha skett. Jag ger reservanterna fullkomligt rätt däri, att det icke är rättmätigt, att dessa extra lönetillägg tagas till så stora, att vederbörande tjänstemän sammanlagdt få precis lika mycket, som de skulle få efter en ny lönereglering; det är i alla fall skillnad på såväl deras tjänstgöringstid som tjänsten i öfrigt. För de här ifrågavarande tjänstemännen är ju tjänstgöringstiden i allmänhet endast fem timmar, då den däremot inom de reglerade verken utgör sex timmar eller mera. Men det är heller icke så, att tjänstemännen genom dessa extra lönetillägg komma upp till *samma inkomstbelopp* som åtminstone de centrala ämbetsverkens tjänstemän — och det är ju dem det förnämligast här gäller — få enligt de nya löneregleringarna. Om man tänker på kammarrätten och kammarkollegium, som reglerades förra året, samt statskontoret, som reglerades år 1907 och hvilkas stat kan anses som normalstat, så visar det sig, att de nu ifrågavarande tjänstemännen i första graden skulle med det extra lönetillägget i allt fall få, beroende på olika ålderstillägg, från 400 till 550 kronor mindre än hvad tjänstemännen inom motsvarande lönegrad ha enligt statskontorets stat. I andra graden skulle de få från 475 till 625 kronor mindre i lön och i tredje graden respektive 700 och 740 kronor mindre. Nu skall visserligen från dessa belopp dragas pensionsafgift, som tjänstemän på ny stat äro skyldiga att utgifva, men i alla fall blir skillnaden betydlig mellan de löneförmåner, som uppstå genom det extra lönetillägget och dem, som erhållas i de nyreglerade ämbetsverken.

Det synes mig minst sagdt egendomligt, om Riksdagen i år skulle fatta ett annat beslut än i fjol i denna fråga. Det är visserligen sant, att beslutet i fjol kom fram genom gemensam votering, men i allt fall ställer sig beslutet ur vederbörande tjänstemäns synpunkt på samma sätt, som om det fattats af båda kamrarna hvar för sig. Det vore så mycket egendomligare, om Riksdagen i år fattade ett beslut, gående i den af reservanterna föreslagna riktningen, som ju genom den reglering, som skedde i fjol, beloppet af det extra lönetillägget i år skulle blifva betydligt mindre än då. I fjol beräknades de extra lönetilläggen till 936,700 kronor, i år till allenast 512,110 kronor. De

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

utvisa alltså en skillnad detta året till favör på 424,590 kronor. Det vore som sagdt rätt egendomligt, om Riksdagen nu skulle fatta ett annat beslut än i fjol, då utgifterna därför sålunda skulle blifva nära en half million kronor mindre än då.

Nu ha reservanterna räknat ut, att deras förslag skulle skaffa staten en besparing på sammanlagdt 168,110 kronor. Det är emellertid gifvet, att denna beräkning icke kan vara annat än approximativ; den kan därför icke af mig granskas och följaktligen icke heller bestridas, men det kan i allt fall med skäl sättas i fråga, huruvida beräkningen är riktig. Huru som helst, synes mig besparingen i fråga icke vara så stor, att det därför är skäl att frångå de grundsatser, som gjort sig gällande i fjol och som tjänstemännen för sin del med skäl trott skulle få gälla allt fortfarande. Det synes mig vara alldeles oriktigt, låt vara att beslutet i fjol tillkommit på den gemensamma voteringens väg. Det kan icke vara rätt, att Riksdagen gör ena året si och andra året så i detta afseende, utan det måste ovillkorligen gentemot de löntagare, som här äro i fråga, vara rättast att iakttaga konsekvens, och det är för att hålla på denna konsekvens, som jag här uppträdt. Jag vågar för min del säga, att jag också är sparsamhetsvän och skänkt min röst åt sådana yrkanden, som afsett sparsamhet med statens medel. Men man är tvungen att pröfva utgifternas *beskaffenhet* och därefter bestämma sin ställning. Och jag finner denna nu ifrågasatta utgift vara af sådan beskaffenhet, att vi enligt min mening icke billigtvis kunna undgå att taga den. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Thorsson: Herr talman! Då jag deltagit i detta ärendes förberedande behandling, ber jag att få angifva några synpunkter, hvarför jag icke reserverat mig mot utskottets beslut. Jag går ut därifrån, att, då Riksdagen sedan 1901 reglerat lönerna för en hel rad af ämbetsverken, den principen har följts här i Riksdagen, att man gifvit löneökning åt alla inom de olika verken anställda tjänstemän, oberoende af hvad de förut haft i lön. Riksdagen har icke, vare sig den sparsammare delen eller den mera frikostiga delen, beträdt den vägen, att de af statens tjänstemän, som haft så och så många tusen kronor förut, icke skola hafva någon som helst löneökning, utan Riksdagen har lagt till både ett och två tusen kronor i lön åt personer, som förut haft 8,000 kronor och mer i inkomster.

Då nu fjolårets beslut i fråga om förändring af det tillfälliga lönetillägget åt en del af tjänstemännen fattades, så fastställdes detta visserligen genom gemensam votering, men det åstadkoms en oriktighet uti den gemensamma voteringen därigenom, att personer, som hade under 8,500 kronor, erhöllo en löneökning, så att de fingo ända till och med 9,500 kronor. Det inträffade sålunda, att, genom fjolårets beslut, personer, som stodo i lägre lönegrad, genom den tillfälliga löneökningen kommo upp öfver dem, som voro i högre lönegrad. I detta har också herr statsrådet och chefen för finansdepartementet sökt att i sitt förslag åstadkomma ändring.

Herr Daniel Persson framhöll, att ett bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle föregripa Riksdagen uti de blifvande lönereg-

leringarna. Men om man lägger de hittills gjorda löneregleringarna till grund och jämför dem med statsutskottets nu förevarande förslag, så kan jag icke för min del finna, att man genom ett bifall till detta förslag skulle föregripa löneregleringarna — för den händelse att de skola skötas efter samma princip, som de hittills gjorda löneregleringarna skötts inom Riksdagen. Det är särskildt denna princip, som föranledt mig att ställa mig på den ståndpunkt, som jag gjort, och visst icke glädje och tränguta efter att åstadkomma högre löneregleringar. Jag finner mig, som jag förut nämnt, bunden af Riksdagens föregående löneregleringar, ehuruväl det bjuder mig personligen emot.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

Det är blott denna förklaring jag velat gifva.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Det är icke så alldeles riktigt som herr Thorrsson resonerade. De löneförbättringar, som förut gifvits åt tjänstemännen, hafva aldrig gifvits utan afseende på inkomstbeloppen, utan det har alltid fastställts ett maximum i det afseendet. Och så var det äfven förra året, då 8,500 kronor sattes såsom maximum. Förut var det lägre belopp.

Hvad beträffar den sista anmärkningen, att det skulle vara oriktigt att vid den tillfälliga löneökningen icke medtaga dem, som hade öfver 7,000 kronor, så förhåller det sig alls icke så, och det är icke heller reservanternas uppfattning, att så skulle bli, utan förhållandet är det, att om man nu utan vidare och alltså utan någon föregående pröfning skulle tilldela extra lönetillägg åt alla, som hade under respektive 9,300 à 9,500 kronors inkomster, så skulle vi, såsom jag framhöll redan i mitt första anförande, därmed på förhand sagt, att alla de, som hafva så höga inkomster, ändå hafva för litet. *Det* tror jag emellertid, att alla de verkställda löneregleringarna visa, att så icke är förhållandet. Jag vill således icke gå händelserna i förväg.

Nu säger herr Widén, att det skulle vara oriktigt, om Riksdagen skulle göra än si och än så. Jag godkänner den satsen. Det är rätt, att vi skola tillämpa samma princip nu som förut. Jag finner det därför oriktigt, om denna kammare, som i fjol satte maximum till 7,000 kronor, detta år skulle höja upp detsamma till 8,500 kronor. Således, för att bibehålla kontinuiteten i denna kammares beslut, anser jag det vara riktigt att följa reservanternas förslag.

Herr Widén sade vidare, att de skäl, som anförts af den förste talaren — nämligen af mig — kunde anföras mot alla anslag. Det var icke fullständigt riktigt angifvet. Jag anförde icke blott det skälet, de dåliga finanserna, utan jag sökte också framhålla ett annat skäl, nämligen att jag icke ansåg något *behof föreligga* att höja lönerna för dem, som hade 8,500 kronor och intill 9,500 kronor. Jag tror, att vi alltid böra taga hänsyn till detta senare. Och denna åskådning har ju för öfrigt statsrådet själf sökt göra gällande, i det äfven han förklarar sig anse det vara fullkomligt riktigt, att man tager hänsyn till behofvet. Det lärer nog också komma att göras, när löneregleringen kommer att verkställas för återstående stater och kårer; så att i det afseendet tror jag, att vi kunna vara öfverens, nämligen att också taga någon hänsyn till behofvet. Jag tror därför, att reservanterna hafva en ganska stark och säker ställning i detta afseende.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

Herr Widén sade vidare, att man icke borde tillämpa en princip den ena gången och en annan den andra. Vi reservanter hafva godkänt samma princip, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Det är endast i fråga om beloppet, som skiljaktighet förefinnes; och i det afseendet har jag den uppfattning, med hänsyn till maximum, att man borde stanna vid 7,700 kronor. Den nya principen i Kungl. Maj:ts förslag är, att den, som har 8,600 kronor, icke skall blifva utan lönetillökning och sålunda få lägre aflöning än den, som har 8,500 kronor. Vi vilja i det förslag, som framlagts af reservanterna, tillämpa precis samma princip som Kungl. Maj:t, men med den skillnad, att vi hafva stannat vid en lägre maximisiffra. Således äro vi fullkomligt öfverens i afseende å själfva principen. Och jag kan därför icke finna annat, än att denna kammare gör riktigast uti att stå fast vid sin ståndpunkt och icke gifva vika. Sedan må det gå huru det kan i den gemensamma voteringen. Jag har åtminstone en svag förhoppning därom, att vi också komma att segra i den gemensamma voteringen. Jag håller nämligen fortfarande på, att det icke alls är synd om dessa, som hafva 8,500 kronor och däröfver.

Herr Widén sade slutligen, att tjänstemännen finge lof att inrätta sina lefnadsförhållanden efter löneinkomsterna. Men det är icke ändå alldeles så säkert, att alla tjänstemän göra det. Vi få väl dock hoppas, att några också sparat något, så att t. ex. de, som 1908 hafva haft 9,000 kronor, skola hafva något öfver till 1909.

Nu har man också anfört ett annat skäl, nämligen att man utsträckt tjänstgöringstiden äfven till de verk, som icke äro reglerade. Ja, detta är riktigt. Men jag tror, att man i det afseendet endast har återkommit till det ursprungliga. Ty när lönerna förr reglerades, torde den uppfattning hafva gjort sig gällande, att tjänstemännen skulle utnyttja arbetstimmarna så mycket, som arbetet kräfde. Men sedan har man uraktlåtit detta, så att vissa dagar — som herr Widén många gånger upplyst här i kammaren — man icke alls kunnat träffa tjänstemännen på ämbetsrummet. Det är således endast oarter man sökt afskaffa därigenom, att man nu bestämt, att tjänstemännen skola finnas på tjänsterummet visst antal timmar om dagen. Jag tror, som sagdt, att afsikten var densamma, då lönerna förr reglerades; så att detta är icke något nytt. Och jag tror för resten, att tjänstemännen själfva icke så mycket klandra detta.

Herr talman! Jag vidhåller mitt förra yrkande.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Det är ju i alla fall på det sättet, att man under en följd af riksdagar har reglerat löneförhållandena för det ena verket och den ena tjänstemannakåren efter den andra. Det har ju varit alldeles omöjligt för både de förberedande kommittéerna och för Riksdagen att på en enda gång reglera alla tjänstemäns löner. Följden utaf detta har blifvit, att en del har fått goda inkomster tidigare, och en del andra hafva fått gå och vänta. De, som vänta, blicka upp till de högre makter, som reglera löneregleringskommittéernas arbete, och hoppas: nu blir det vår tur; nu draga vi en vinst ur urnan. Men det kan hända, att de draga en nit; och då få de vänta flera år. Det är detta, som man nu har velat

utjämna, så att en viss rättvisa skall göra sig gällande äfven för tjänstemännen inom de verk, hvilkas löner man icke hunnit med att reglera. Och det är ju äfven medgifvet af reservanterna i deras reservation. Det gäller, såsom Daniel Persson yttrade, endast beloppet. Men då ber jag honom vara så god och fästa uppmärksamheten vid hvad herr Thorsson sade, hvilket det synes mig, att han fullständigt missuppfattade, eller att, när man reglerade lönerna, lönerna äfven för de högst aflönade tjänstemännen afsevärdt höjts. Det är väl detta, som herr Thorsson uttalade, men som herr Daniel Persson förbisett. Och då förstår jag icke för min enskilda del, hvarför man, då man såsom nu vill komma till en tillfällig rättvisa, skall stanna så att säga på halfva vägen. Resultatet blir då, att en del tjänstemän, som hafva lägre löner, vid denna tillfälliga löneutjämning komma högre upp eller lika högt upp med tjänstemän, hvilka vid en kommande lönereglering böra få högre lön än dessa, det vill säga de blifva under vissa år fullkomligt jämställda och sedan, ett tu tre, när det blir en effektiv lönereglering, få de krypa ned på löneskalan. Detta är ett missförhållande, som det förefaller mig vara olämpligt, att det äger rum, och som man, såvidt möjligt är, bör akta sig för.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

Jag kan således omöjligt förstå, att det finnes något som helst hållbart skäl för reservanternas mening annat än det, att vi bry oss icke om det rättvisa i saken, när det gäller de högre löntagarna, därför att de hafva haft så mycket, att de kunnat spara. Eller med andra ord: herr Daniel Persson vill, att det skall resoneras på det sättet: nej, mina herrar, ni hafva visserligen förra riksdagen fått så och så mycket, men det är icke alls meningen, att ni skola använda det för edra behof, utan ni skola spara det. Det kan ju komma dyra tider, och då kan det hända, att Riksdagen säger: nu får ni icke längre så mycket som förut.

Man kan naturligtvis äfven göra en ansats åt det håll, som herr Christiernson här pekade på, och helt enkelt säga: »Nej, varen så goda, mina herrar tjänstemän här i Stockholm och ute i landet, det är icke värdt att tro, att ni skola få ett dylikt lönetillägg år från år! — ty det börjar blåsa sådana vindar i Andra Kammaren, att man vill reglera tillbaka lönerna. Det är ju äfven alldeles gifvet, att Riksdagen har makt därtill, och det är bra, att man i tid får ögonen öppna för den saken. Men jag undrar dock, om det är riktigt och rimligt att gå till väga på sådant sätt.

Jag skall icke försöka gifva mig in på något slags utredning af om icke möjligen en hel del af de löneregleringar, som vi här företagit, äro baserade på grunder, som kanske ändå äro ganska betydelsefulla, nämligen just i det hänseendet, att det gäller att å vissa högt aflönade poster få verkligt dugande män. Detta är ju en synpunkt, hvilken, såvidt jag förstår, icke har någon vidare resonans här, men vi få väl i alla fall komma ihåg, att den synpunkten icke utan vidare kan skjutas undan.

Det är verkligen märkvärdigt, att man här hör talas om, att teatrar och restauranger äro befolkade af tjänstemän. Men den undersökning i sådant afseende, som en kåsör uti en tidning gjort, kan väl ändå icke anses vara af så vederhäftig beskaffenhet, att den kan läggas

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

till grund för ett ganska viktigt beslut här i Riksdagen. För öfrigt skulle jag vilja be den ärade talaren på skånebänken att fråga direktör Ranft, om han har samma uppfattning om allmänhetens besök å teatrar och särskildt operan under den gångna vintern som nämnde kåsör. Jag tror verkligen icke, att så är.

Enligt min mening står Andra Kammaren här i begrepp att göra något liknande det som Första Kammaren gjorde, då den afslog kraftvet på, att löneregleringen för posten skulle verka retroaktivt. Dessa båda fall äro visserligen icke fullt jämförbara, men dock ganska analoga. Det är dock märkligt, att just nu, när det gäller vissa statstjänare, kommer man och sticker upp budgeten såsom ett standar i luften och säger: Varen så goda, mina herrar, och spara! Nu har man kommit därhän, att man vill pressa ned lönerna för personer, hvilka dock, äfven de, utgöra en del af landets innebyggare. De skola vara med om att betala den dyra tid, som åtminstone delvis beror på Riksdagens skattepolitik, särskidt i tullfrågan, de skola äfven vara med om att betala de skatter, som blifva en följd af Riksdagens beviljande af anslag. Det är likväl en märklig sak detta, att först lägger Riksdagen på den ena skatten efter den andra, och sedan säger den: Nu skola vi spara! — när det gäller att gifva ett rättvist lönetillägg åt en hel klass af statstjänare, som ock skola vara med att betala dessa utgifter. Jag tror verkligen icke, att det resonemanget håller streck.

Herr Kristensson: Med herr finansministern i spetsen har en del talare här gifvit uttryck åt en grundåskådning, som jag icke kan underlåta att med några ord beröra. Det har sagts, att föregående Riksdagar ha beslutat så och så och såsom konsekvens däraf bör innevarande Riksdag fatta samma beslut. Huru skall det gå, sade herr Widén, om man beslutar ena året si och det andra året så? Detta betyder med andra ord, att vi nyvalda skulle vara bundna af en föregående Riksdags beslut. Jag vill för min del förklara, att jag icke känner mig bunden af något annat än mitt rättsmedvetande och grundlagens bud. Jag finner, att det i detta fall icke kan vara riktigt, att, då nya skatter trycka folket och då denna skattebörda förmodligen kommer att i hufvudsak läggas på de svagaste skuldrorna, på de personer, som ha 800 à 1,000 kronors inkomst, hvilken inkomst alltså skulle än mera pressas ned, Riksdagen skall besluta att gifva ytterligare löneförhöjning åt de högsta inkomsttagarne bland tjänstemännen.

Jag vill med detta ha förklarat, att den omständigheten, att förra Riksdagen, tack vare stor enighet inom medkammaren, beslutade en tillfällig löneförbättring, icke utgör något skäl för denna Riksdag eller åtminstone för denna kammare och särskildt de nyvalda inom densamma att här biträda detta vid fjolårets riksdag fattade beslut.

Herrar *Borg* och *Wallin* instämde häruti.

Herr Christiernson: Min ärade vän på gäflebänken sade nyss, att jag tillmätit en viss kåsör alltför stor auktoritet. Jag vill dock framhålla, att det i pressen förekommit flera uppgifter om, att de dåliga tiderna icke tyckas vara märkbara på teatrar och restauranger.

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

Herr Starbäck drog nu fram teatergrossören och sade, att denne nog hade en annan uppfattning om den saken. Enhvar af oss, som besökt teatrarna, vet dock, att särskildt andra klassens teatrar gå utmärkt, medan de bättre teatrarna möjligen gå dåligt, men det beror på publikens mindre goda smak. Det var en af reservanterna, som här stack till mig en liten lapp, på hvilken stod: Operan går kanske icke så bra som våningen inunder.

Vidare yttrade den ärade representanten från Gäfle något om, att när det gällde att lägga upp budgeten, fick man icke tillämpa några sådana synpunkter, som att man skulle spara på lönerna. Inom ett verk, som gäflerepresentanten icke torde vara så obekant med — han tillhör, tror jag, en af de styrande inom detsamma — har man helt nyligen upprättat en verkstad, till hvilken man mot slutet af högkonjunkturerna dragit ihop en massa arbetare för att sedan låta dem gå och arbeta en kortare arbetstid med perspektivet att ganska snart blifva utan anställning. Ja, detta är affärsmässigt, antager jag, att det svaras äfven af en telegraffullmäktig. Man söker väl att spara, där det är möjligt att spara, och jag kan för min del icke alls finna, att det kan vara orätt, att man sparar på lönetillägg åt de högst aflönade tjänstemännen, när det icke af någon påstås, att de behöfva detta tillägg för att kunna draga sig drägligt fram, utan att det är andra omständigheter, som påkalla denna löneökning. För min del skulle jag för öfrigt vilja protestera emot, att man betraktar alla statens ämbets- och tjänstemän såsom sittande, så att säga, på ett snöre, så att, om man höjer för en af dem, hela raden skall ha rättighet att pocka på, att detsamma skall gifvas äfven åt dem.

Jag ber äfven att få erinra den talaren, som vände sig mot mig, därom, att det nog icke är så riktigt att slumpen afgör, hvem som först skall få en löneregleringen — såvida man icke vill kalla Kungl. Maj:t för slump, men därhän tror jag icke, att vi ens kommit i denna kammare. Den tur, i hvilken de olika löneregleringarna företagas till behandling, bestämmes af Kungl. Maj:t, och man går naturligtvis därvid så till väga, antager jag, att man först tar det verk, där omständigheterna mest kräfva en löneregleringen. Det kan ju vara många skäl, som därvidlag spela in; om det t. ex. gäller ett verk, där det företrädesvis fordras tjänstemän med juridisk utbildning, reglerar man det verket först måhända just med hänsyn till konkurrensen från den privata verksamheten utanför statens verk, som vill draga till sig de bästa krafterna.

Herr Widén yttrade något om, att dessa personer — jag tänker uteslutande på dem, som ha en inkomst af öfver 7,000 kronor — ha inrättat sin ekonomi under den och den förutsättningen och att det skulle för dem vara svårt att göra ändring därutinnan. Men då vill jag påpeka, att för alla de 100,000-tals människor här i landet, som ha en inkomst betydligt under 7,000 kronor, har det under de två sista åren kanske icke funnits något val alls, utan de ha måst ställa om sin ekonomi allteftersom tiden varit. För öfrigt hoppas och tror jag, i likhet med den föregående talaren, att personer, som ha en aflöning af öfver 7,000 kronor, icke lefva upp allt detta, utan, såvida de icke äro besvärade af skuld, som de måste förränta och amortera, spara

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

något af sin lön. Jag vet icke, huru det skulle gå med svenska folkets sparsamhet, om icke dessa Kungl. Maj:ts trogna ämbetsmän föreginge med godt exempel, och jag hoppas, att herr Widén icke har bevis i sin hand för att dessa Kungl. Maj:ts trogna ämbetsmän skulle föregå oss med så dåligt exempel, som att de icke lade undan något af den rikliga inkomst, staten åt dem tillmätt. Jag för min del kan icke alls finna, att man här begår någon orättvisa genom att icke bevilja något lönetillägg åt de högst aflönade tjänstemännen. De ha icke den ringaste rättighet att få sådant och de kunna icke pocka därpå.

För min del kan jag, i likhet med flera andra talare, icke alls tillmäta den gemensamma voteringens utslag, när den dikteras från kammaren där inne, så afgörande betydelse, att jag sedan för tid och evighet anser, att ett sådant beslut får ingen människa försöka att på något sätt rubba. Herr Daniel Persson har ju förklarat, att reservanternas ståndpunkt egentligen endast är ett vidhållande af Andra Kammarens ståndpunkt, och jag hoppas därför, att åtminstone medlemmarne af Kungl. Maj:ts trogna opposition icke skola underkasta sig Första Kammarens utslag i fjolårets gemensamma voteringar eller betrakta den utgången som ett argument för att nu bevilja de högst aflönade tjänstemännen ett lönetillägg, som de icke behöfva.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Swartz: Herr talman, mina herrar! Jag vill endast med anledning af det uttalande, som den siste talaren gjorde därom, att Kungl. Maj:t valde den ordning, i hvilken löneregleringarna för det ena eller andra verket böra ske, efter det behof, som i det afseendet gjorde sig gällande, säga några ord om den saken. Det är ju nog riktigt, att Kungl. Maj:t söker anlägga en sådan synpunkt i det här fallet, men det är icke alltid, som det precis ansetts vara möjligt att anlägga uteslutande den synpunkten, utan det finns äfven andra synpunkter, som måste inverka vid detta val. Jag vill särskildt betona, att om det varit behofvet, som uteslutande skulle varit grunden för valet af ordningen för löneregleringarna, hade man utan allt tvifvel börjat med Kungl. Maj:ts kansli, ty det är gifvet och klart, att man där har behof af så starka krafter, som det öfverhufvud taget är möjligt att få inom ämbetsmannavärlden. Nu är lika klart, att när man ännu icke har reglerat för Kungl. Maj:ts kansli, men reglerat för de centrala ämbetsverken i allmänhet på ett sådant sätt, att innehafvarne af byråchefsämbeten och rådsämbeten i dessa centrala ämbetsverk ha fått en bättre aflöning än kansliråden och byråcheferna inom Kungl. Maj:ts kansli — då är det klart, säger jag, att man därvidlag har kommit i en ställning, som kan vara ganska riskabel för ett så godt fullgörande af arbetet inom Kungl. Maj:ts kansli som önskligt vore. Det är således icke behofvet, som utgjort den främsta synpunkten vid bestämmandet af ordningen dessa löneregleringar emellan. Jag skall icke bry mig om att närmare gå in på, hvad som därvid varit bestämmande, utan vill endast upptaga frågan: Hvad har anledningen varit, att man icke tagit itu med löneregleringen inom Kungl. Maj:ts kansli? Jo, det har varit, att man

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

ansett det synnerligen önskvärdt och ur alla synpunkter lämpligast, om man med afseende å Kungl. Maj:ts kansli kunde verkställa löneregleringen under samma form, som man gjort, när man reglerat lönerna inom de andra verken, d. v. s. sätta den i förbindelse med omorganisationen af arbetet inom kansliet. Som herrarne veta, pågå arbeten just för en omläggning af departementsindelningen, och man har icke, där det kunnat undvikas, ansett sig vilja föregripa en omorganisation genom att bryta ut den delen, som får sitt uttryck i en löneregleringen, utan man har velat låta bägge sakerna följas åt, ehuruväl man ingalunda varit blind för, att om det på något håll behöfs en löneregleringen, så är det just i främsta rummet i fråga om Kungl. Maj:ts kansli. Nu har man emellertid ansett sig kunna vänta, då man i fjol fick detta lönetillägg just till det belopp, som af Riksdagen då beslöts. Det är i första hand kansliråden och byråcheferna inom Kungl. Maj:ts kansli, som frågan härvidlag gäller. Det är de, som komma upp till en aflöning af högst 7,000 kr., uteslutande på sin lön — jag tänker härvid på slutaflöningen. Det är för dem man vill draga af 300 kr. af hvad som gafs i fjol. Men jag får säga herrarne det, att efter den erfarenhet jag har angående svårigheterna att med befintliga krafter sköta det alltjämt ökade arbetet inom kansliet och med den ökning i svårigheterna, som skulle uppstå därigenom, att man icke blefve i tillfälle att erbjuda ens de fördelar, som dessa tjänstemän genom fjolårets Riksdags beslut kunnat få, blir det så ställdt, tror jag, att man verkligen utsätter sig för en stor risk att skada statsarbetet, en risk, som sannerligen icke på långa vägar när kan uppvägas af den fördel, som skulle kunna innebäras i den jämförelsevis lilla besparing, som skulle komma i fråga.

Jag har velat framhålla denna synpunkt också, på det icke herrarne må tro, att härvidlag uteslutande är fråga om den ene eller andre individens förmåner, huru viktiga och väsentliga dessa än måste anses vara. Nej, det är här också fråga om, hur statsarbetet utan alltför stora störingar, särskildt inom kansliet, skall kunna utföras. Det är därför jag ännu en gång lägger herrarne varmt på hjärtat att hålla fast vid hvad i fjol af Riksdagen i detta afseende beslöts.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Endast några få ord. Först och främst får jag verkligen säga min högt ärade vän på skånebänken, att jag vet mig aldrig, vare sig privatim till honom eller offentligt eller på något sätt ha uttalat mig såsom telegraffullmäktig angående det arbetstillfälle, hvarom han talade. Det var för mig fullkomligt främmande, att han kunde ha reda på, hvilken ståndpunkt jag intog i den frågan. Jag har icke intagit någon ståndpunkt till densamma, därför att detta förhållande ligger alldeles utanför den instruktion, som utfärdats för telegraffullmäktige. Men vi kunna sedan mera privat resonera härom, och då skall jag gärna klargöra för den ärade talaren den ståndpunkt jag möjligtvis kan ha i frågan. Det förefaller mig i alla fall, som om vi vid ett föregående tillfälle här i kammaren hört talas om, att staten bör vara en mönsterarbetsgifvare. Det är min uppfattning också, att staten bör vara det, men jag tycker,

Om extra lönetillägg åt en del tjänstemän och betjänte. (Forts.)

att den skall vara det, äfven när det gäller tjänstemän med högre löner och icke blott tjänstemän i de lägre graderna.

Det är också märkligt, att vi nu här tala om att spara så mycket. Vi togo alldeles nyss, utan att jag kan finna, att det förelåg tillräckliga skäl därför, en löneregleringen för tekniska högskolan. Hvarför sparade icke herrarne då de 23,700 kronor det där gällde? Det hade ju varit en enkel sak. Jag vågade emellertid mig icke på att göra något yrkande, då det icke var någon reservation inom statsutskottet, och så blef statsutskottets hemställan utan vidare antagen, enligt min mening utan tillräcklig pröfning. Jag ber att få fästa herrarnes uppmärksamhet på den saken, att detta anslag, hvarom nu är fråga, minskas ju år från år. För år 1908 var det uppfördt med 936,700 kronor, och nu är det fråga om 512,100. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Christiernson: Med anledning af herr finansministerns anförande, som ju var ett ytterligare bevis för, att det icke är slumpen, som afgör, i hvilken ordning löneregleringarna skola gå, vill jag säga, att jag icke kunde få någon annan uppfattning, än att där skon klämde, var just i fråga om Kungl. Maj:ts kansli. Men jag kan icke finna, att detta utgör något skäl för, att vi, såsom här ifrågasatts, skola åt en hel del andra ämbetsmän bevilja ett extra lönetillägg af i rundt tal 168,000 kronor. Det kan jag icke finna motiveradt af den omständigheten, att en del tjänstemän i Kungl. Maj:ts kansli äro relativt för lågt aflönade och att det är svårt att få präktigt folk till dessa platser. Att anslaget minskas beror ju därpå, att här äger rum en massa löneregleringar, men inte blir det någon besparing på det sättet.

Till slut vill jag säga min vän på gäflebänken, att jag trodde, att han såsom telegraffullmäktig hade reda på de telegrafverket berörande förhållanden, jag i mitt förra anförande syftade på, men eftersom han inte hade det, ber jag om ursäkt, att jag tog ett exempel, som jag trodde var för honom öfverbevisande.

Vidare tror jag icke, att vi skola använda uttrycket: staten som mönsterarbetsgifvare, när det gäller att tala om tillfälligt lönetillägg åt tjänstemän med lön öfver 7,000 kronor. Det är malplaceradt. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet af herr Olsson i Fläsbro m. fl. afgifna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet af herr Olsson i Fläsbro m. fl. afgifna reservationen.

Omröstningen utvisade 59 ja men 148 nej, och hade kammaren alltså bifallit den vid utlåtandet af herr Olsson i Fläsbro m. fl. afgifna reservationen.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande n:o 187, i anledning af en af justitieombudsmannen gjord framställning om tillfällig löneförbättring för tjänstemännen i justitieombudsmannsexpeditionen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Ang. anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn.

Härefter företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 189, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn.

I en den 3 innevarande maj till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, n:o 229, hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden samma dag föreslagit Riksdagen att såsom bidrag till kostnaderna för uppförande i Köpenhamn af en svensk kyrka med samlingslokaler och pastorsbostad bevilja ett anslag af 80,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva, och af detta belopp på extra stat för år 1910 anvisa 20,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte såsom bidrag till kostnaderna för uppförande i Köpenhamn af en svensk kyrka med samlingslokaler och pastorsbostad bevilja ett anslag af 80,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva, och af detta belopp på extra stat för år 1910 anvisa 20,000 kronor.

Efter föredragning af utskottets hemställan begärdes ordet af

Herr Lindblad, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Såsom synes af det föreliggande förslaget, har Kungl. Maj:t begärt 80,000 kronor för byggandet af en svensk kyrka i Köpenhamn, och utskottet har tillstyrkt denna hemställan. Skälen för Kungl. Maj:t att framställa begäran om ett sådant anslag skulle ligga väsentligast däri, att i Köpenhamn finnes en sådan mängd svenskar, hvilka genom en kyrkobyggnad, i hvilken också skulle inrymmas en del andra lokaler, skulle få en samlingsplats, där de bättre än hittills kunde samlas för att dryfta gemensamma angelägenheter och upprätthålla svenskheten.

Jag tror emellertid, att af det antal svenskar, som finnes i Köpenhamn, ehuru rätt stort, dock ytterst få finnas, som känna något starkt behof af en kyrka. Den förening, som här har gjort framställningen, nämligen Svenska kyrkoföreningen, hvilken bildades år 1903, utgör säkerligen en mycket ringa del af det antal svenskar, som finnes därstädes, och jag tror därför, att det icke förefinnes någon anledning för Riksdagen att bevilja en så stor summa som dessa 80,000 kronor. Den, som en liten smula känner till svenskarne i Köpenhamn

Ang. anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn. (Forts.)

och Danmark öfverhufvud taget, den vet mycket väl, att de icke känna något synnerligt starkt behof af en kyrka, men däremot vill jag gärna medgifva, att det kan finnas anledning till att anskaffa en samlingslokal med läsrum o. s. v., såsom här blifvit äskadt.

Det är väl ändå så, att våra finanser för närvarande äro i det skick, att vi icke böra i onödan kasta ut penningar, och det förefaller mig dessutom vara något onödigt att följa efter utvandrade svenskar med kyrkor.

Här debatterades förra året frågan om ett anslag på 10,000 kronor till en skola i Berlin, och då framhölls det både riktigt och kraftigt, särskildt från landtmannarepresentanternas sida, att vi i stället hade behof af skolor här hemma och att dessa 10,000 kronor sålunda bättre kunde användas hemma för samma ändamål.

Jag tror, att de 80,000 kronor till en kyrka, hvarom här är fråga, hafva vi behof af här hemma i långt högre grad än de få som finnas i Köpenhamn och önska en kyrka. Dessa kunna ju i alla fall, enligt hvad det blifvit upplyst, hvarannan söndag få en dansk kyrka till sitt förfogande och där samlas till gudstjänst. Dessutom är det icke så fullt i de danska kyrkorna, att icke det lilla antal svenskar i Köpenhamn, som besöka kyrkor, kunna få rum där och åhöra predikan på danska språket. Och detta språk lägger ju icke hinder för svenskar att göra sina besök där med samma resultat som danskarna.

Jag kan som sagdt förstå, att anspråk ställas på svenska staten att bidraga till vissa utgifter för svenskarne i utlandet, och särskildt kan jag förstå, att sådant bidrag lämnas till t. ex. möteslokaler och andra samlingslokaler, läsrum o. s. v. Det vore i viss mån berättigadt. Men jag tror, att det vore möjligt för svenskarne i Köpenhamn att själfva åstadkomma en samlingslokal med de medel, som redan finnas, om de afstode från kyrkan. Det har ju insamlats 160,000 kronor privat, och dessa 160,000 kronor skulle säkerligen räcka för detta ändamål, hvadan således staten icke skulle behöfva bidraga med någonting. Offervilligheten har ju enligt den kungl. propositionen varit rätt stor, och det anföres såsom exempel, att tjänarinnor gifvit ända till 100 kronor och däruttöfver till kyrkobyggnadsfonden. För min del får jag säga, att jag anser, att man handlat mera svenskt, om man afstått från dessa penningar, ty jag kan icke tänka mig, att tjänarinnorna haft så god råd att gifva bort dem, att de bort gifva dem för sådant ändamål.

Ja, jag kan som sagdt icke anse annat, än att när det nu finnes insamlade medel till ett belopp af minst 160,000 kronor, som säkerligen till stor del insamlats i Sverige, så skall det för dem kunna uppföras en byggnad, inrymmande alla de lokaler, som finnas omnämnda i den kungl. propositionen och därmed sålunda en samlingspunkt för svenskarne i Köpenhamn. Däremot kunna dessa mycket väl afstå ifrån kyrkan och därigenom samtidigt bespara svenska staten en utgift på 80,000 kronor, hvilken summa jag tror, att vi behöfva här hemma mycket väl.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka afslag på utskottets hemställan rörande dessa 80,000 kronor.

Herr *Waldén* instämde häruti.

Ang. anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn. (Forts.)

Vidare anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarskjöld: Herr talman! Den siste talaren anförde som sin åsikt, att det skulle vara ytterst få svenskar i Köpenhamn, som hade behof af en svensk kyrka. Jag tycker, att detta påstående ganska starkt jäfvas af de uppgifter, som anföras i Kungl. Maj:ts proposition, där, som talaren själf citerade, det upplyses, att det händt, att till och med tjänarinnor kommit för att lämna bidrag till ett belopp af ända till 100 kronor för detta ändamål. Nu tycker herr Lindblad, att detta var dumt gjordt af dessa tjänarinnor, och att penningarna bort användas annorlunda. Men det kan ju ändå få medgifvas dem rätt att använda penningarna som de önska. Att offervilligheten varit stor, kan man förstå däraf, att ett så stort belopp som 160,000 kronor insamlats. Mycket är samladt i Sverige, men en stor del har insamlats af svenskar i Köpenhamn, och då svenskarna i Köpenhamn till så stor del bestå af mindre bemedladt folk, hörande egentligen till arbetareklassen, så tycker jag, att vi däraf kunna sluta, att de, som vilja ha en kyrka, äro ganska många. Jag tviflar högeligen på, att de nöja sig med endast sådana här samlingslokaler, som också finnas medtagna i förslaget, utan hvad de vilja ha, är just en gudstjänstlokal, en kyrka. Nu är att gifva akt på en omständighet, som icke får förbises, nämligen att danska staten har på synnerligen goda villkor upplåtit en välbelägen och dyrbar tomt mot en årlig, mycket måttlig afgift, men icke upplåtit den ensamt till någon föreläsningslokal eller dylikt, utan till uppförande af en kyrka för det stora antal svenskar, som finnas i Köpenhamn. Jag borde väl knappast behöfva erinra om, hvilken betydelse det har för svenskar, som befinna sig på utländsk botten, att ha egen samlingslokal, eller i detta fall egna samlingslokaler, ty många slag af sådana skulle finnas i den byggnad, hvars uppförande nu är ifrågasatt. Det är icke tillräckligt för svenskarna i Köpenhamn att hvarannan söndag få en dansk kyrka upplåten till gudstjänst kl. 6 på aftonen. All erfarenhet visar, att det så mycket beror på tiden, då gudstjänsten hålles, om den kan bli så besökt, att den verkligen kan sägas fylla sitt behof. Förra årets Riksdag beviljade ett betydande belopp, större än detta, för bidrag till uppförande af en svensk kyrka, för liknande behof som detta, i London. Jag har icke någon uppgift angående antalet svenskar i London, men jag tror icke, att de uppgå till så stort antal som svenskarna i Köpenhamn. Har Riksdagen erkänt, att det för svenskarna i London varit ett behof att få en samlingslokal, så synes mig, att detta behof framträder ännu starkare, då det gäller Köpenhamn, där antalet svenskar antagligen är mycket större.

Jag kan icke tänka mig möjligheten af att Andra Kammaren skulle vilja afslå den proposition, som här är framställd. Det uttalades återigen, att vi ha så dåliga finanser och att vi måste spara. Ja, man kan spara på många sätt, men att spara i en fråga som denna, och då det icke gäller ett högre belopp än här är ifrågasatt, tror jag icke är lämpligt. Jag tror, att vi ha så stora förpliktelser mot i utlandet vistande svenskar, att vi icke böra afslå den framställning, som här är gjord.

Ang. anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn. (Forts.)

Herr Starbäck: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag har efter mycken tvekan beslutit mig för att vara med om denna hemställan på följande tre grunder. För det första är dock denna byggnad icke enbart afsedd för att tjäna kyrkliga ändamål, utan skall också inrymma andra lokaler, som synas vara ganska värdefulla. För det andra måste man väl taga hänsyn till den offervillighet, om hvilken här talats, och som man måste beteckna som ganska storartad. För det tredje synes det mig verkligen vara svårt för Riksdagen att undandraga sig att bevilja denna summa, då danska staten visat så stort tillmötesgående, att den upplåtit en tomtareal på omkring 1,576 kvadratmeter och med ett beräknadt värde af 240,000 kronor för en årlig hyra, som endast uppgår till 500 kronor.

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Herr *Ström* i Transtrand förenade sig med herr Starbäck.

Herr Rydén: Herr talman! Jag har icke varit i tillfälle att deltaga i detta ärendes behandling, vare sig på afdelningen eller utskottet, och jag skall därför be att få tillkännagifva den uppfattning, jag har i denna fråga.

Såsom varande malmöbo känner jag naturligtvis i någon mån till Köpenhamn och svenskarna i Köpenhamn. Jag vill då först säga ifrån, att jag skulle ha reserverat mig mot utskottets hemställan, om jag deltagit i detta ärendes behandling, och skulle gjort det hufvudsakligen af två skäl. Det ena skälet är, att här uppdyker återigen ett projekt af herr statsrådet Hammarskjöld för »svenskhetens bevarande i utlandet», som han särskildt tycks ha tagit på entreprenad. Vi ha förut under denna riksdag visat tillbaka ett af dessa anslagskraf, när det gällde svenska föreläsningar i utlandet, och vi gjorde det då på mycket goda grunder. Om vi icke hade gjort detta, så hade det kunnat hända, att vi med afseende på andra svenska kolonier fått vidtaga motsvarande anordningar för att på ett eller annat sätt bevara svenskheten i dessa kolonier. Detta är det första skälet. Det andra och hufvudsakliga skälet är, att i Köpenhamn är det ju för svenskarna större möjlighet att få sina religiösa behof tillgodosedda än på många andra ställen i utlandet. Danskarna äro ju ett språkbesläktadt folk med en alldeles likartad religion med den officiella svenska. Tror herr statsrådet Hammarskjöld eller tror någon af kammarens ledamöter, att religiösa svenska arbetare, som finnas i Köpenhamn, icke förstå hvad en dansk präst har att säga, när han predikar? Och de personer, som icke vilja ha med statskyrkan att göra, de kunna ju uppsöka frireligiösa församlingar, som existera i Köpenhamn alldeles som i moderlandet. Jag kan därför icke finna annat, än att det vore en ren öfverloppsgärning, om vi från svensk sida skulle anslå medel till denna kyrka. Svenskarna i Köpenhamn kunna gå i danska kyrkor, då de begripa det danska språket och då religionen i Danmark är densamma som här hemma.

Jag vill tillägga några ord om offervilligheten. För oss malmöbor, som något känna om denna offervillighet, står det klart, att det torde finnas möjligheter för dem, som ledt insamlingen till denna

kyrka, att anskaffa äfven det återstående beloppet, så att kyrkan kan färdigbyggas.

Ang. anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn. (Forts.)

Det är dessa skäl, som skulle föranledt mig att reservera mig mot utskottets hemställan och att yrka afslag.

Herrar *Branting* och *Tengdahl* instämde häruti.

Grefve Hamilton: Detta anslag kan, herr talman, icke jämföras med anslaget för svenskhetens bevarande i Berlin, London m. fl. orter, utan många af de svenskar, som äro i Köpenhamn, äro sådana, som sedan återvända till fosterlandet och som sålunda icke gå förlorade för detsamma. Anslaget gäller icke endast uppförande af en kyrka, utan byggnaden skulle dessutom innehålla: läsrum för sjömän, rum för poliklinik för obemedlade (hvilken sedan någon tid funnits inom kolonien), rum för söndagsskola, som sedan tänktes utvidgad till undervisning äfven i svensk historia och svenskt språk, rum för ungdomsföreningarna, rum för nykterhetsföreningarna samt en större föreläsningssal, vidare skulle byggnaden eventuellt äfven komma att inrymma en gymnastiklokal för en svensk gymnastikförening. Den verksamhet, som här komme att bedrifvas, skulle säkerligen bli till synnerligt stort gagn för de svenskar, som bo i Köpenhamn och för dem, som tillfälligtvis äro där. Vi veta, att många gånger, när landtbor komma till storstäderna, falla de offer för frestelserna därstädes, och när svenskar komma till Köpenhamn och få tillfälligt arbete, har det ofta visat sig, att de fallit just för dessa frestelser, och de ha icke ett alltför godt namn i Danmark. Men om de hade ett ställe, där de kunde samlas, sluta sig till någon ungdomsförening, höra föreläsningar, med ett ord där de kunde hålla tillsamman, så tror jag, att det skulle bli annorlunda, och att de därigenom skulle kunna höja sig i intellektuellt och moraliskt afseende. Vi veta, att svenska arbetare ofta komma tillbaka från Danmark förstörda. Kunna vi rädda dem genom att bidraga till byggandet af en församlingslokal, där de kunna få god ledning, så skulle det vara en god gärning, och jag tror, att sådana skulle kunna återvinnas för fosterlandet, som eljest icke skulle kommit tillbaka eller åtminstone kommit tillbaka endast som förlorade människor.

Herr talman, jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *von Schéele, Nilson* i Örebro, *Fornander*, *Leander* och *Åslund*.

Herr Byström: Herr talman! Jag ber att få instämma med de talare, som här yrkat bifall till utskottets förslag. Såsom alla de, hvilka göra resor i utlandet, veta, inträffar det mycket ofta, att man behöfver upplysningar och hjälp i ett eller annat afseende, och då erbjuda sig bland andra vanligen tre utvägar att välja på för att erhålla sådana. Den ena är, att man vänder sig till beskickningen eller konsulatet, den andra, att man vänder sig till något svenskt sällskap eller dylikt, och den tredje är, att man vänder sig till den kyrkliga organisationen. Bland annat är det äfven i detta sista afseende jag tror, att anslagets beviljande skulle bli till nytta. De kyrkliga

Ang. anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn. (Forts.)

organisationerna hafva på flerfaldiga sätt visat, att de kunnat vara till hjälp för våra landsmän, och jag tillhör dem, som hålla på, att vi böra göra hvad vi kunna för våra landsmän i utlandet. Det är många, som ha gagn af sådana institutioner, som det här är fråga om. Hvad Köpenhamn beträffar, så tror jag, att anslagskrafvet har skäl för sig. Äfven i Danmark är det icke alltid så lätt att förstå språket, som en talare nyss sade. I synnerhet är det svårt för sådana, som icke varit där så länge att de vant sig därvid. Men äfven dem, som förstå ledigt danska, bör man ej förmena att få höra en predikan eller ett föredrag på ärans och hjältarnas språk. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman! Om vi bevilja detta anslag för en svensk kyrka i Köpenhamn, så ha vi med all säkerhet att motse en hel del andra framställningar i liknande syfte. Det finnes svenska kolonier både i Kristiania, Fredriksstad och Helsingfors o. s. v., och det kunde ju hända, att dessa komme att framställa liknande anspråk. Jag undrar, om herrarna äro beredda att taga sådana konsekvenser af detta beslnt.

Herr Lindberg: Herr talman! Det står på sid. 7 i utskottets utlåtande några ord, som göra, att äfven jag blir betänksam. Det heter nämligen: »För den händelse Citadellets område och den kringliggande trakten upplåtes till allmänt bebyggande, har kyrkoföreningen rätt att inköpa tomten efter dess värde i obebyggdt skick.» Som herrarna torde finna af utskottsbetänkandet, så har danska staten upplåtit denna tomt till kyrkoföreningen mot en årlig afgäld af 500 kronor jämte 100 kronor, som skulle betalas till den nuvarande innehafvaren af området, kapten Raabye. Om det nu skulle hända, att platsen rundt omkring skulle, såsom omtalas i utskottets betänkande, utläggas till byggnadstomter, så är det väl icke troligt, att danska staten läte sig nöja med 500 kronors hyra för denna stora tomt, som är värderad till en summa af 240,000 kronor, utan då komme sannolikt den danska staten att fordra större hyresersättning, eller kanske det rent af blefve en skyldighet för kyrkoföreningen att inlösa denna tomt, nu värd, som jag nämnde, 240,000 kronor, men som helt naturligt skulle stiga i värde med tiden. Det kan därför nog hända, att vi inom några år sättas inför den situationen, att vi bli nödsakade att lösa till oss denna tomt också.

Det har vidare talats så mycket om det religiösa behofvet bland svenska arbetare i Köpenhamn. Jag har någon erfarenhet af detta; jag har nämligen en gång i tiden arbetat tre års tid i Köpenhamn och därvid kommit tillsammans med både svenska arbetare och svenska tjänarinnor, men icke har jag funnit det religiösa behofvet vara så synnerligen stort hos dessa.

För öfrigt gjorde herr ecklesiastikministern jämförelse med London. Det är väl ändock bra stor skillnad på engelska och danska språken gentemot det svenska. En svensk behöfver ej vara i Köpenhamn mer än 14 dagar, förrän han förstår åtminstone hvad prästen säger. Jag har lagt märke till ett ganska egendomligt förhållande, och det

är det, att folk reser öfver från Malmö till Köpenhamn för att besöka kyrkan, och det lär vara därför, att det är trefligare att höra de danska prästerna predika än de svenska. Jag har nu icke bildat mig ett eget omdöme i denna sak, men jag vet, att det är lätt för en svensk att förstå danska präster.

Ang. anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn. (Forts.)

Nu är det meningen, att denna kyrka skulle läggas på ett område vid frihamnen. I utlåtandet är omnämndt, att vid Frederiksholms tegelbruk, som vore beläget strax utanför Köpenhamn, sysselsattes årligen ungefär 400 svenskar. Det är lika lång väg för dessa arbetare från Frederiksholm till frihamnsområdet, som Enskedeborna skulle få, om de ginge i kyrkan på Ladugårdsgärde.

Det kunde, herr talman, vara mera att anföra mot detta anslags beviljande, men jag skall i korthet yrka afslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammarskjöld: Herr talman, mina herrar! I afseende å det antagande, som gjorts af den siste talaren, att man icke kunde veta, hur det skulle komma att gå, ifall den eventualitet inträffade, som är angifven å sid. 7 i utlåtandet, nämligen att Citadellets område och den kringliggande trakten upplåtes till allmänt bebyggande, så ber jag få säga, att det är mycket riktigt, som han säger; hur det går, det vet hvarken han eller jag. Men då danska staten visat sig så tillmötesgående och mot måttlig afgift upplåtit denna plats, då finnes icke rimlig anledning att tänka, att det i framtiden skall uppställas några anspråk, som skulle göra det omöjligt för den svenska församlingen att bibehålla sin kyrka.

Herr Rydén yttrade mot mig, att jag tagit på entreprenad svenskhetens bevarande i utlandet. Jag har fått många beskyllningar under den tid, jag varit statsråd, men jag får säga, att den nu gjorda beskyllningen tar jag som en hedersbevisning och tackar honom för den.

Som flera talare anmält sig för yttrandes afgifvande, men tiden nu var långt framskriden, uppsköts den vidare behandlingen af förevarande utlåtande samt handläggningen af öfriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,35 e. m.

In fidem

Per Cronvall.